

Ročník 17/2012 • www.enviromagazin.sk • 1 €

Enviromagazín

ODBORNO-NÁUČNÝ ČASOPIS O ŽIVOTNOM PROSTREDÍ

3

Z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky

NATURA 2000 sa rozrástla aj na Slovensku

Svetelné znečistenie nepodceňujme

- 4 O environmentálnej informatike na Enviro-i-Fóre 2012**
- 5 Model trvalo udržateľného rozvoja a manažmentu horských oblastí**
- 6 Z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky**
- 10 Na Svetový deň životného prostredia sa tradične oceňovalo**
- 12 Abeceda festivalu Envirofilm 2012**
- 14 Nebo nad Etiópiou je posiate hviezdami...**
- 16 „Zelená“ škôlka na Brezovci v Dolnom Kubíne**
- 18 Oslava biodiverzity vo Filákově**
- 20 Siahť je vyhlásená za chránené územie**
- 21 Medzinárodná konferencia SEA/EIA na Slovensku sa stáva pravidelnou udalosťou**
- 22 Aby posudzovanie vplyvov na životné prostredie nebolo trójskym koňom investorov**
- 24 Svetelné znečistenie nepodceňujme**
- 26 NATURA 2000 sa rozrástla aj na Slovensku**
- 28 Elita medzi trávou**
- 30 Nový pohľad Európskej únie na nakladanie s odpadom**
- 32 Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XLVIII)**
- 34 Politika vychádza v ústrety výskumu**
- 35 Podnikateľská cena za životné prostredie EÚ 2012**

Na obálke: Oslava biodiverzity vo Filákově (foto: Jozef Klinda)

Enviromagazín – odborný-náučný časopis o životnom prostredí, XVII. ročník, tretie číslo, jún 2012, vydáva Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a Slovenská agentúra životného prostredia, www.enviromagazin.sk. Adresa redakcie: SAŽP, Tajovského 28, P. O. Box 252, 975 90 Banská Bystrica, tel./fax: 048/4230694, e-mail: enviro@sazp.sk. Zodpovedný redaktor: Ing. Dagmar Rajčanová, redaktorka: Mgr. Alena Kostúriková, predsedá redakčnej rady: RNDr. Jozef Klinda, členovia: RNDr. Ľuboš Čillag, RNDr. Zita Izakovičová, RNDr. Vlasta Jánová, Ing. Pavel Jech, prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Ing. Zuzana Lieskovská, Ing. Michaela Mrázová, Mgr. Pavlína Mišíková, Ing. Marta Slámková. Nakladateľ: EM DESIGN, Zvolen. Pisomné objednávky prijíma redakcia. Reg. MK SR č. EV 636/08, ISSN 1335-1877. Nevyžiadané materiály redakcia nevracia.

Vytlačené na ekologickom papieri Hello. Výrobca má certifikovaný FSC, PEFC, EMS podľa medzinárodných noriem ISO 9001, 14001 a EMAS. Tieto certifikácie obsahujú rôzne environmentálne iniciatívy, napr. spoločnosť získava 30 % svojej spotreby energie z biopáliv a 40 % prepravy realizuje pomocou nízko emisných prostriedkov, ako sú železnice alebo siete kanálov. Hello je plne recyklovateľný papier a môže byť použitý na získanie papierovej drviny najvyššej kvality.

Minister Žiga na konferencii RIO+20 diskutoval aj o našich horách

Voda ako jedna z top tém celej konferencie OSN o trvalo udržateľnom rozvoji RIO+20 bola predmetom bilaterálneho rokovania medzi slovenským ministrom životného prostredia Petrom Žigom a výkonným tajomníkom EHK OSN Svenom

Alkalajom. Diskutovali aj o možnosti predĺženia pôsobenia Medzinárodného centra na hodnotenie vôd IWAC na Slovensku. Či sa tak stane, bude známe po podpise memoranda ešte počas tohto roku. IWAC by tak pôsobil na Slovensku až do roku 2015.

Minister Peter Žiga na stretnutí s výkonným tajomníkom EHK OSN vyjadril pozitívny prístup Slovenska k problematike vôd, ktorá je jednou z environmentálnych priorit Slovenska. Zo strany EHK OSN je záujem o predĺženie pôsobenia IWAC na Slovensku aj na ďalšie obdobie. Tento záujem potvrdila aj tajomníčka Dohovoru o vodách Francesca Bernardini, pri svojej návšteve na Slovensku v máji tohto roku. Taktiež ho odporučil a vysoko pozitívne hodnotil aj vtedajší výkonný tajomník EHK OSN Ján Kubiš. Slovenský minister životného prostredia sa tiež stretol so zástupcom GEF Program Manager/Sr. Water Resources Management Specialist Ivanom Zavadským, s ktorým prediskutovali možnú spoluprácu v budúcnosti.

Vo svojom prejave v rámci sprievodnej akcie konferencie RIO+20 *Regionálna spolupráca v horských oblastiach, od Ria po Rio a ďalej*, minister potvrdil úsilie Slovenskej republiky, ako predsedajúcej krajiny Karpatského dohovoru, aktívne podporovať spoluprácu v oblasti ochrany a trvalo udržateľného využívania a prístup k využívaniu a zdieľaniu genetických zdrojov. Zároveň podporil prebiehajúci proces zavádzania protokolov pre konkrétnu spoluprácu pri ochrane lesov v Karpatoch, rozvoji cestovného ruchu, dopravy a ochrane biologickej bezpečnosti.

V rámci Karpatského dohovoru Slovensko zvýšilo spoluprácu aj na lokalite Svetového prírodného dedičstva – Karpatské bukové pralesy. Táto spoločná lokalita Svetového prírodného dedičstva bola v minulom roku rozšírená o novú samostatnú časť – Staré bukové lesy Nemecka. Cieľom tohto kroku je výmena skúseností o ochrane pralesov a spoločný manažmentový plán územia.

Spoločnou víziou členských štátov Karpatského dohovoru je úsilie o komplexnú stratégiu a spoluprácu za účelom zabezpečenia ochrany a trvalo udržateľného rozvoja Karpát.

V posledný deň konferencie RIO+20 minister Peter Žiga vystúpil so záverečným prejavom. Hovoril o zásadnej úlohe, ako nájsť vhodnú rovnováhu medzi hospodárskym rozvojom a ochranou vzácnych prírodných zdrojov. Predstava zelenej ekonomiky v spojení s konkrétnymi a špecifickými opatreniami ponúka jedinečnú príležitosť na zabezpečenie hospodárskeho rozvoja založeného na racionálnom využití zdrojov a pritom zároveň riešiť sociálne otázky, hlavne posilnenie tvorby pracovných miest.

Zdroj: MŽP SR

Foto: Archív MŽP SR

Minister Peter Žiga na stretnutí s výkonným tajomníkom EHK OSN Svenom Alkalajom vyjadril pozitívny prístup Slovenska k problematike vôd, ktorá je jednou z environmentálnych priorit Slovenska

Na ceste k zlepšovaniu životného prostredia všetkých regiónov Slovenska

Vážení čitatelia,

od vzniku ministerstva životného prostredia v Slovenskej republike uplynú tento rok v auguste symbolicky dve desaťročia. Za toto obdobie zažil rezort dobré, ale aj horšie obdobia. Rozhodne však dokázal svoju opodstatnenosť.

Čas sa však nezastavil a pred našou spoločnosťou stoja nové výzvy aj v starostlivosti o životné prostredie. Dnes skloňujeme na domácej a medzinárodnej scéne slová ako trvalo udržateľný hospodársky rozvoj alebo zelená ekonomika. Aj o týchto témach sa diskutovalo na júnovej konferencii v brazílskom Riu de Janeiro pod názvom RIO+20, na ktorej sa zúčastnila aj slovenská delegácia. Účasť a záujem opäť potvrdili vážnosť potreby riešenia environmentálnych problémov na všetkých úrovniach.

Trvalá udržateľnosť znamená poskytovanie príležitostí pre dôstojný život všetkých v systéme

vytvárania rovnováhy medzi sociálnym, ekonomickým a environmentálnym rozmerom rozvoja. Pri múdrej politike a správnych investíciách môže krajina ochrániť svoje životné prostredie, jej ekonomika môže rásť, môžu vznikať pracovné príležitosti a urýchľovať sa pokrok v spoločnosti.

K starostlivosti o životné prostredie sa jednoznačne prihlásila aj nová vláda Slovenskej republiky vo svojom programovom vyhlásení. Stoja pred nami výzvy v podobe odstraňovania aktuálnych problémov a prípravy viacerých strategických dokumentov. Rezort pod novým vedením chce aktívne riešiť nové pravidlá ochrany prírody a zonáciu národných parkov, ale aj v spolupráci s Európskou úniou motivovať priemysel k prechodu na nové, účinnejšie a environmentálne vhodnejšie technológie.

Novým spôsobom strategicky plánujeme právne riešiť systém odpadového hospodárstva a podporou rôznych foriem environmentálnej výchovy chceme zvyšovať ekologické povedomie našich občanov, osobitne mladých ľudí. Medzi nimi nebude chýbať ani náš časopis Enviromagazín a každoročný festival Envirofilm, ktorý sa už v tomto roku začal rozširovať do viacerých miest Slovenska. V spolupráci s mestami a obcami chceme účinne bojovať proti čiernym skládkam, ale aj postupne zbavovať krajinu environmentálnych záťaží. Rezort životného prostredia vynaloží značné úsilie aj na odstránenie prekážok, ktoré vedú k problémom pri čerpaní európskych finančných zdrojov.

Svet čelí zmene klímy. Musí sa na ňu pripraviť a prispôbiť sa jej. Naša krajina v strede Európy nie je výnimkou. Výkyvy počasia a hrozba najmä lokálnych povodní za posledné roky vzrástla. Preto chceme dať dôraz na systematickú a účinnú ochranu pred vodným živlom a zabezpečiť pre ňu viac finančných prostriedkov. Aj keď je ekonomická situácia krajiny neľahká, je oveľa racionálnejšie povodniam predchádzať, než trpieť na následky záplav a vynakladať množstvo peňazí na odstraňovanie škôd.

Tento rok si pripomíname aj dve desaťročia fungovania vodného diela Gabčíkovo. Ide o jedno z najväčších vodných diel v Európe, ktoré významne prispelo k protipovodňovej bezpečnosti. Okrem toho umožnilo nielen celoročnú lodnú dopravu, ale aj využitie hydroenergetického potenciálu Dunaja na našom území.

Osobne verím, že v znamení stability, racionality a efektívnosti práce envirorezortu za najbližšie štyri roky dôjde k intenzívnejšiemu budovaniu environmentálnej infraštruktúry, k posilneniu environmentálnej bezpečnosti a vhodnosti, a tým celkove k výraznému zlepšeniu životného prostredia vo všetkých regiónoch Slovenska.

Peter Žiga

minister životného prostredia SR

O environmentálnej informatike na Enviro-i-Fóre 2012

8. ročník odbornej konferencie o environmentálnej informatike Enviro-i-Fórum 2012 sa už tradične konal v priestoroch Technickej univerzity vo Zvolene 12. a 13. júna 2012. Konferenciu pod záštitou Ministerstva životného prostredia SR organizuje Slovenská agentúra životného prostredia v spolupráci s TU Zvolen.

V siedmich programových blokoch sa venovala pozornosť týmto témam:

- Medzinárodné aktivity koordinujúce budovanie a prepájanie informačných systémov o životnom prostredí v Európe (SEIS, SENSE, INSPIRE, GMES, GEOSS),
- Národná infraštruktúra pre priestorové informácie,
- Využitie informačných komunikačných technológií pri implementácii environmentálnej legislatívy,
- Informatizácia verejnej správy,
- Zverejňovanie a dostupnosť informácií o životnom prostredí,
- GIS a územné plánovanie,
- Geoinformačné technológie a aplikácie GIS v ochrane životného prostredia a tvorbe krajiny.

Zaslúženú pozornosť vyvolal aj blok vybraných projektov realizovaných z európskych finančných zdrojov.

Paralelne s hlavným programom konferencie prebiehali dve sprievodné podujatia. Prvým bolo Pracovné stretnutie referenčných centier pre spoluprácu s Európskou environmentálnou agentúrou a druhým odborný seminár Ekosystémové účtovníctvo.

Účasť 180 účastníkov z radov odbornej verejnosti, najmä zástupcov verejnej správy, vedeckých inštitúcií, škôl, súkromných spoločností, tvorcov informačných systémov o životnom prostredí a ich koncových užívateľov potvrdzuje, že podujatie svojou programovou ponukou zaujalo a že si naďalej

Foto: Stanislav Hupjan

Ku konferencii patria aj neformálne rozhovory a prezentácie firiem a odborných organizácií

zachováva svojich skálnych priaznivcov.

Účastníci konferencie aj tento rok získali informácie o aktuálnej situácii v iniciatívach a aktivitách smerujúcich k vybudovaniu moderných foriem získavania, zberu, vyhodnocovania a sprístupňovania informácií o životnom prostredí u nás, ako aj na úrovni členských štátov Európskej únie, či riešení projektov s environmentálnym zameraním a mnohých ďalších novinách zo sveta environmentálnej informatiky.

Bc. Miroslava Petriková, Slovenská agentúra životného prostredia

Súťaž ENERSOL SK pomáha vychovávať budúcich odborníkov

Celoštátna súťaž ENERSOL SK 2012, ktorej 2. ročník bol 12. a 13. apríla 2012 v Strednej odbornej škole v Senici, za účasti siedmich krajov Slovenska a partnerov z Českej republiky, rozvíja tvorivosť študentov stredných škôl. Súťaž sa organizuje pod záštitou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, odborného a metodického garanta Štátneho inštitútu odborného vzdelávania Bratislava. Vytvára trvalý vzťah k ochrane životného prostredia a k využívaniu alternatívnych zdrojov energií. Súťaž je čoraz populárnejšia. Niektoré alternatívne riešenia ocenených súťažných prác dokonca prekročili hranicu. Študentom priniesli uznanie i finančný efekt s patentovou ochranou.

Víťazi národného kola sa zúčastnili medzinárodnej súťaže Enersol, ktorá sa konala koncom apríla 2012 v českom meste Hradec Králové. Súťažilo sa v rámci družstiev aj jednotlivci. V konkurencii šiestich krajín a desiatok prác zameraných na využitie alternatívnych zdrojov energie zvíťazil študent Strednej odbornej školy v Starej Turej, štvrták Juraj Repčík.

Súťaž má dve kategórie, hlavnú, ktorá je viac teoretická a tvorivá, v ktorej študent predstaví odbornej porote svoj zhotovený konkrétny výrobok. Juraj Repčík zaujal porotu svojím solárnym kódovým zámkom. Toto zariadenie používa na zamknutie chaty v nedostupnom teréne. Okrem toho, že si Juraj odniesol prvé miesto za najlepšie zariadenia, bol aj členom víťazného družstva Slovákov, ktoré predbehlo Nemcov, Čechov, Rakúšanov, Slovincov aj Poliakov.

Hlavným cieľom súťaže Enersol je rozvíjať tvorivé a odbornopraktické schopnosti študentov, vytvárať trvalý vzťah k ochrane životného prostredia a problematike využívania alternatívnych zdrojov energie. Víťazné súťažné družstvo tvorili: Juraj Repčík – SOŠ Stará Turá (práca Solárny regulátor a solárny zámok), Marek Mazák – SOŠ automobilová Košice (práca Solárny prístrešok pre elektromobily), Patrik Daňa – SPŠ Myjava (práca Zariadenie na ohrev vody slnečnou energiou pre domácnosť), Martin Turský – SOŠ elektrotechnická

Žilina (práca Energeticky úsporné zariadenie v skleníku), Elena Plešová – SOŠ Senica (práca Malá vodná elektrárňa), Katarína Brandoburová – OA Bratislava (práca Veterná energia), Alexej Molnár – SOŠ technická Zlaté Moravce (práca Solárny bezpečnostný systém).

Lucia Bendželová, koordinátorka celoštátneho kola ENERSOL SK 2012
SOŠ Senica

Model trvalo udržateľného rozvoja a manažmentu horských oblastí

Slovenská agentúra životného prostredia v rámci 11-členného partnerstva z juhovýchodnej Európy implementuje medzinárodný projekt Green Mountain – A Sustainable Development Model for Green Mountain Areas, ktorého hlavným cieľom je spoločne rozvíjať a šíriť Spoločný model trvalo udržateľného rozvoja a manažmentu (ďalej len Spoločný model), ktorý môže poskytnúť integrovanú stratégiu pre zlepšenie, zhodnocovanie a uchovávanie prírodných/chránených horských oblastí. Pre dosiahnutie stanovených cieľov projektu partneri pracovali v troch pracovných skupinách (WG): WG1 – Identifikácia ekonomických trvalo udržateľných aktivít, schopných zmieriť rast s ochranou prírody (líder WG1 – AREC, Rakúsko); WG2 – Metódy a stratégie pre koordinovaný manažment politik a plánov (líder WG2 – SAŽP, Slovenská republika) a WG3 – Metódy a stratégie pre efektívne informovanie, tréningy/školenia a zvyšovanie povedomia (líder WG3 – Národný park Monti Sibillini, Taliansko).

Analýza súčasného stavu partnerských štátov a identifikovanie príkladov dobrej praxe na európskej úrovni (správy dostupné na webových stránkach projektu a SAŽP) boli výraznou podporou pre činnosť pracovných skupín. Ďalším dôležitým faktorom bola odbornosť členov, spoločné úsilie a vzájomná spolupráca nielen na stretnutiach, ale aj medzi nimi, vďaka ktorým sa pracovným skupinám podarilo dospieť k záverom a spracovať výstupy použiteľné a aplikovateľné v Spoločnom modeli.

Výstupy pracovných skupín

Výstupom pracovnej skupiny WG1 je na jednej strane zoznam reálne uskutočniteľných ekonomických aktivít za účelom podpory trvalo udržateľného ekonomického rozvoja v horskom území a na druhej strane základný postup ako ich zrealizovať, resp. postup je uvedený len pre niektoré vybrané aktivity z tohto zoznamu, ktoré budú realizované ako pilotná aktivita v rámci tohto projektu.

Druhá pracovná skupina – WG2, pod gesciou SAŽP, spracovala metódy a stratégie na podporu koordinovaných činností a rozhodnutí medzi rôznymi inštitúciami a aktérmi zodpovednými za manažment horských území, vrátane ich prírodného bohatstva a so zapojením horských oblastí do spoločnej integrovanej stratégie, politiky a plánov manažmentu. Výstupný tematický balík obsahuje: kritériá pre definovanie horských oblastí; metódy identifikácie a zapojenia zainteresovaných skupín do plánovania; identifikované možné typy spolupráce, ich výhody a nevýhody; pravidlá spolupráce; spoločné postupové kroky, usmerňujúce spracovanie manažmentových plánov pre horské oblasti; štruktúru manažmentového plánu, vrátane podporných nástrojov a indikátorov, ako nástroj monitoringu a hodnotenia vplyvu aktivít na udržateľnosť a životné prostredie. Štruktúra a postup spracovania manažmentového plánu je dôležitým materiálom využiteľným pri implementácii Spoločného modelu v horských oblastiach nielen v juhovýchodnej Európe.

Výstupom pracovnej skupiny WG3 je dokument *Vážme si naše hory – informovanie, výučba/školenie a zvyšovanie povedomia o horských regiónoch v juhovýchodnej Európe – príručka pre strategické vízie*, ktorý okrem analýz obsahuje aj odporúčania pre stratégie a metódy práce s cieľovými skupinami so zameraním na zvyšovanie ich povedomia o problematike TUR v horských oblastiach.

Záverečné správy pracovných skupín boli vzájomne integrované do spoločného modelu, ktorý predstavuje implementačný proces, v ktorom budú identifikované: spoločné problémy a výzvy; vízia, strategický cieľ, špecifické ciele, opatrenia a priority; kľúčové aktivity a projekty; zabezpečenie implementácie definovaných projektov vrátane hodnotenia a monitoringu. Spoločný model zároveň zastrešuje dôležité prístupy rozvoja horských oblastí, ktorými sú: prístup zdola (lokálni aktéri participujú na rozhodovaní prostredníctvom plánovania rozvoja územia), multisektorová spolupráca (spolupráca troch sektorov – verejného, súkromného a občianskeho) a multiaktérová spolupráca (spolupráca všetkých lokálnych, regionálnych, národných a medzinárodných aktérov) a obsahuje podporné nástroje na jeho implementáciu (metodiky, usmernenia, postupové kroky atď.).

Konferencia

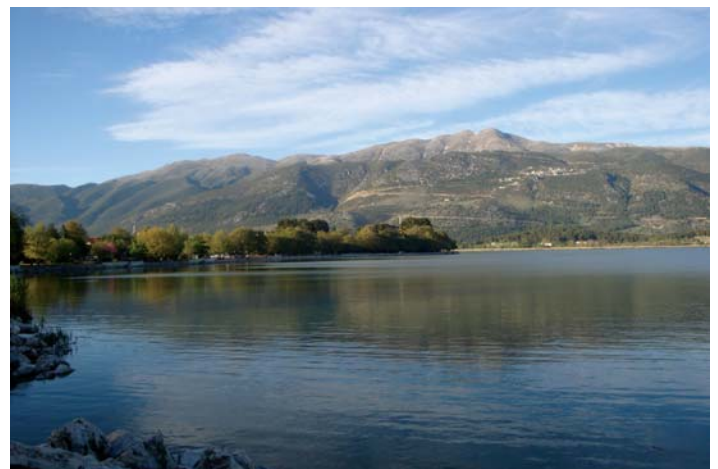
Na prvej disemináčnej konferencii (jún 2012, Bukurešť, RO), lídri pracovných skupín predstavili prvú verziu Spoločného modelu, ktorý bude následne implementovaný partnermi projektu (národný/prírodný park, regionálna samospráva, mikroregión a obec). Na základe zistení a odporúčaní partnerov bude model v závere projektu

Irdning, Rakúsko – miesto tretieho zasadnutia pracovných skupín, výhľad zo sídla rakúskeho partnera AREC Raumberg – Gumpenstein

Členovia pracovných skupín, Kőszeg, Maďarsko, biofarma v dedine Lukácsháza

Ioannina, Grécko – miesto štvrtého zasadnutia pracovných skupín, jazero Ioannina a v pozadí pohorie Zagorie

Foto: Lucia Vačková

finalizovaný a ako nástroj trvalo udržateľného rozvoja horských oblastí odovzdaný na užívanie krajinám juhovýchodnej Európy.

Ing. Lucia Vačková, projektová manažérka, líder WG2, Ing. Radoslav Virgovič, člen WG1

Ing. Renáta Grófová, člen WG3

Slovenská agentúra životného prostredia

Najdôležitejšie úryvky z hľadiska štátnej environmentálnej politiky z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky

(schváleného uznesením vlády SR č. 144/2012 z 27. apríla 2012 a Národnou radou SR 15. mája 2012)

Základným východiskom činnosti vlády SR bude v podmienkach trvalého sociálneho dialógu eliminovať vplyvy krízy a zabezpečiť jednotu ekonomického, sociálneho, politického a environmentálneho rozvoja Slovenska. Pre výkon svojho štvorročného mandátu si vláda kladie ako jednu z kľúčových úloh založiť dlhodobé tendencie pre hospodársky, sociálny, environmentálny a vedecko-technický rozvoj Slovenska a pre zlepšenie kvality života.

1. SPOLOČENSKÁ STABILITA A ISTOTY PRE ĽUDÍ

Stabilita súčasnej vládnej moci je založená na demokratickom a humánnom prístupe k trvalo udržateľnej kvalite života, garantuje sociálnu, hospodársku a ekologickú stabilitu. Stabilitu vláda nechápe ako nemennú nedemokratickú vládnú výkonnú moc, ale ako schopnosť:

- predvídať vonkajšie a vnútorné zmeny na základe kvalifikovaného poznania života spoločnosti doma a v zahraničí,
- pružne a efektívne reagovať na zmeny a obnoviť rovnováhu medzi hospodárskym, sociálnym, politickým a environmentálnym rozvojom spoločnosti,
- byť zodpovedným, vedieť ako konať a vládnuť tak, aby kvalita života v SR bola trvalo udržateľná...

Vývoj za posledné obdobie ukázal, že globalizácia nielen urýchljuje rozvoj národných ekonomík, ale ho aj komplikuje. Kladie to zvýšené nároky na prehĺbovanie hospodárskej, sociálnej, environmentálnej a územnej súdržnosti Slovenska.

Základné prístupy k dosiahnutiu programových cieľov:

Východiskom činnosti vlády bude zabezpečiť jednotu ekonomického, sociálneho, politického a environmentálneho rozvoja Slovenska. Zároveň aj neustálu obnovu rovnováhy medzi týmito štyrmi zložkami. Vláda podporí úsilie Európskej únie o udržateľný rozvoj. Vláda SR podporí všestranný trvalo udržateľný hospodársky rozvoj Slovenska ako predpoklad tvorby kvalitných pracovných miest a zlepšovania materiálnych podmienok každej spoločenskej činnosti. Určí základné

technického pokroku. V rámci sektorových politík bude vláda venovať primárnu pozornosť tvorbe európskeho legislatívneho prostredia v oblasti energetiky, dopravných infraštruktúr, rozvoju vnútorného trhu, ochrane životného prostredia a opatreniam na zmiernenie klimatických zmien...

SR bude všestranne využívať členstvo v medzinárodných organizáciách – s osobitným dôrazom na OSN, OBSE, RE, OECD, WTO, FAO, ILO a v ďalších inštitúciách, na presadzovanie riešení založených na princípoch medzinárodného práva a efektívneho multilateralizmu. Spoločne s ostatnými krajinami EÚ sa zasadí za posilnenie mechanizmov medzinárodných organizácií pri riešení globálnych hrozieb a problémov, ktoré ohrozujú sociálno-ekonomickú stabilitu, mier a bezpečnosť.

K dôležitým prioritám vlády bude ďalej patriť tiež problematika ochrany životného prostredia a prijímanie účinných medzinárodných opatrení na znížovanie tempa a zmiernenie následkov klimatických zmien. Osobitne v našich podmienkach sa vláda zameria na ďalšie úsilie pri znížení podielu energeticky náročnej priemyselnej produkcie a na posilnenie orientácie na tzv. zelenú ekonomiku a ochranu biodiverzity...

3. TRVALO UDRŽATEĽNÝ HOSPODÁRSKY ROZVOJ

Hlavným nástrojom na dosiahnutie vyváženého a trvalo udržateľného rozvoja národného hospodárstva SR bude finančná a hospodárska politika riešiaci tie aspekty v oblasti financií a reálnej ekonomiky, ktoré rozhodujú o charaktere ďalšieho rozvoja. Tieto politiky budú koncipované tak, aby sa ďalej posilňovala ústavná hodnotová orientácia Slovenska na udržateľný sociálno-trhový a ekologický rozvoj hospodárstva a na upevňovanie životných istôt jeho obyvateľov. Vláda zväží zvýšenie výberu z majetkových daní a zohľadní pri tom najmä faktory ako luxus či ekologická škodlivosť. Konsolidácia verejných financií je základným predpokladom pre udržateľný rozvoj Slovenska, a to nielen v období neistoty na finančných trhoch. Vláda rešpektuje, že EÚ sa podľa Lisabonskej zmluvy usiluje o trvalo udržateľný rozvoj Európy založený na vyváženom hospodárskom raste a na cenovej stabilite. Zabezpečí mechanizmy súladu, aby jednotlivé zložky hospodárskej politiky medzi sebou korešpondovali, vzájomne nadväzovali a vytvárali čo najväčšiu synergiu. Malé a stredné podniky musia byť nosnou kostrou rozvoja regionálnej zamestnanosti a zhodnocovať najmä domáce prírodné zdroje. Vláda bude podporovať investície využívajúce najlepšie dostupné technológie s minimálnym dopadom na životné prostredie. V rámci hospodárskej politiky vláda spracuje samostatné programy, napríklad na vytváranie zelených pracovných miest, vo vodnom a odpadovom hospodárstve, stavebníctve, energetike a vo výskume, vývoji a inováciách, v technológiách a výrobkoch priateľských životnému prostrediu...

Priemysel

Vláda sa zameria predovšetkým na:

- znížovanie energetickej a materiállovej náročnosti ekonomiky;
- vytvorenie podmienok pre efektívne, racionálne a trvalo udržateľné využívanie domácich nerastných surovinných zdrojov, napríklad magnezitu;
- minimalizáciu nepriaznivých vplyvov produkcie na životné prostredie.

Energetika

Vláda vytvorí podmienky pre sebestačnosť a proexportnú schopnosť vo výrobe elektriny, optimálny a vyvážený energetický mix s dôrazom na nízkouhlíkové technológie a zvýšenie energetickej efektívnosti. SR sa vzhľadom na svoju geografickú polohu môže stať dôležitým článkom pri zaistení energetickej stability a bezpečnosti nielen svojho územia, ale aj EÚ. Vláda urýchlí pripravenosť na výstavbu nového jadrového zdroja v lokalite Jaslovské Bohunice a využije všetky možnosti na zdybamizovanie dostavby 3. a 4. bloku jadrovej elektrárne Mochovce. Pri využívaní jadrovej energetiky hlavnou prioritou vlády bude dosahovanie vysokej úrovne bezpečnosti pre všetky jadrové zariadenia. Bude pokračovať v úsilí o skvalitňovanie energetických služieb a dodávaných tovarov tak, aby každý odberateľ mal zabezpečený dostatok elektriny, plynu

Foto: Jozef Klinda

Zlepšovanie mestského životného prostredia (Banská Bystrica)

smerovanie ako zo Slovenska urobiť konkurencieschopný hospodársky priestor založený na znalostiach, spoločenskej súdržnosti a environmentálnom rozvoji. Vytvorí sa tým predpoklady pre rýchlejší a udržateľný ekonomický rast a dosiahnutie vyššej úrovne zamestnanosti a sociálneho pokroku. Vláda považuje za potrebné vytvoriť ucelený systém podpory zeleného rastu tak, aby sa stal transformujúcou hybnou silou výrobných procesov a spotrebiteľského správania sa ako predpokladu vzniku modernej spoločnosti. Vláda SR vytvorí podmienky na ďalší rozvoj regiónov a odstraňovanie rozdielov medzi nimi, a to najmä budovaním infraštruktúry a posilnením regiónov cez produkčné investície.

2. POSILNENIE POSTAVENIA SR V EÚ A VO SVETE

Vláda istôt pre občanov bude aktívne podporovať a presadzovať snahy o trvalo udržateľný rozvoj Európy, založený na vyváženom hospodárskom raste, cenovej a menovej stabilite, na sociálnom a ekologickom trhovom hospodárstve s vysokou konkurencieschopnosťou. Cieľom je zvýšiť kvalitu života občanov dosiahnutou vysokou zamestnanosťou, ich sociálneho rozvoja, zodpovedajúcej úrovne ochrany životného prostredia pri výraznej podpore rozvoja vedeckého a

a vody v požadovanom množstve a za primerané ceny. V oblasti využívania obnoviteľných zdrojov energie vláda zabezpečí optimalizáciu energetického mixu a väčšieho využívania domáceho energetického potenciálu vrátane budovania vodných elektrární, elektrární na biomasu tak, aby sa vytvárali nové pracovné príležitosti a dosiahli pozitívne synergické efekty v oblasti regionálneho rozvoja, poľnohospodárstva, energetickej bezpečnosti a dopadov na životné prostredie. Vláda podporí racionálne využívanie domácich energetických surovinných zdrojov s cieľom znížiť závislosť od ich dovozu. Vytvorí motivačné prostredie s cieľom dosiahnuť úspory energie.

Stavebníctvo

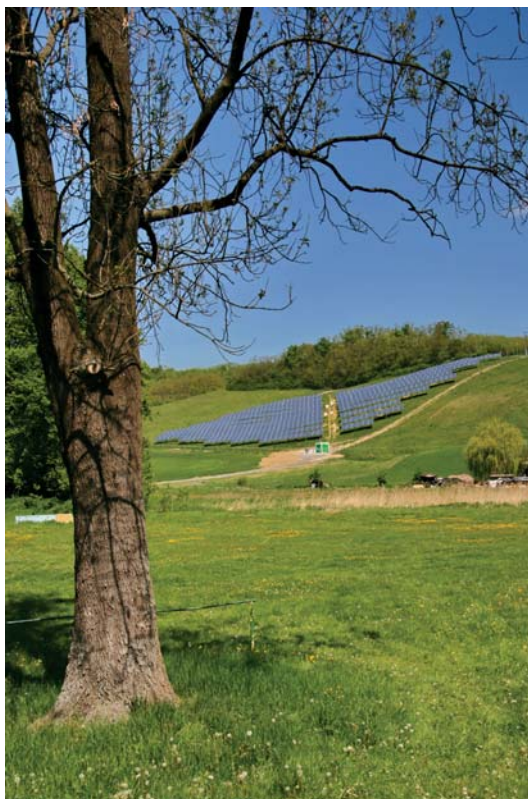
Cieľom hospodárskej politiky vlády v oblasti stavebníctva bude podpora hospodárskeho rozvoja včasnou a kvalitnou prípravou stavieb, najmä dopravnej infraštruktúry, bytovej výstavby, environmentálnej infraštruktúry, opráv a obnovy bytového fondu... Zamiera sa na revitalizáciu panelových sídlisk, zlepšenie obytného prostredia a zvýšenie kvality života občanov v mestách a obciach. Prostredníctvom nového Stavebného zákona, ktorý vláda navrhne, sa zásadným spôsobom skráti a zjednoduší administratívna náročnosť povolovania stavieb a ustanovia sa lehoty vyjadrení dotknutých orgánov štátnej správy a úkonov v územnom a stavebnom konaní. Vláda navrhne prísnejšie mechanizmy postihu pri porušovaní zákona, najmä pokiaľ ide o tzv. čierne stavby a zákaz ich dodatočnej legalizácie, ak sú v rozpore s územným plánom. Do podmienok tvorby územných plánov bude zavedený princíp prevencie pred povodňami, havarijnými zosuvmi a inými nežiaducimi geodynamickými procesmi. Vláda vytvorí podmienky pre využívanie domácej suroviny základne pre stavebníctvo, podporí „zelenú“ ťažbu nerastov, recykláciu kameniva a výrobu „zelených“ stavebných výrobkov („zelené“ budovy). Budú navrhnuté dlhodobé ciele energetických úspor.

Pôdohospodárstvo

Vláda istôt pre občanov podporí rozvoj vidieka a zlepšovanie životných podmienok vidieckeho obyvateľstva. Pôdohospodárstvo je komplexný celok so spoločnou stratégiou štátu pre poľnohospodárstvo, potravinárstvo, lesné hospodárstvo a nadväzujúci drevospracujúci priemysel. Podpora rozvoja vidieka a efektívna starostlivosť o krajinu nevyhnutne vyžaduje aj spojenie všetkých rozhodujúcich aktivít v krajine do jedného funkčného celku. Vláda sa zameria aj na podporu všetkých ostatných pozitívnych externalít agropotravinárskeho sektora, vrátane udržiavania kultúrneho charakteru krajiny, ochrany a tvorby životného prostredia a akcelerácie rozvoja vidieckej ekonomiky. Vláda bude rešpektovať programové dokumenty EÚ zamerané na podporu hospodárskeho rastu a ekonomickej výkonnosti v poľnohospodárstve a lesníctve pri dodržiavaní zásad vyváženej medzi ekonomickým a ekologickým spôsobom hospodárenia. Ten je predpokladom trvalo udržateľného sociálneho trhového hospodárstva na vidieku.

Osobitná podpora sa poskytne chovu hovädzieho dobytku a v prírodne znevýhodnených horských a podhorských oblastiach aj oviec. Bude podporovať prípravu opatrení súvisiacich s adaptáciou poľnohospodárstva na zmenu klímy prostredníctvom takých spôsobov hospodárenia, ktorými sa zvýši zadržiavanie vody v krajine a prípravou účinnej politiky zachovania a rozvoja hydromelioračných zariadení (závlah a odvodnení). Vláda bude podporovať hospodárne využívanie poľnohospodárskeho pôdneho fondu, vytvorí podmienky na jeho ochranu pred neodôvodnenými zábermi na nepoľnohospodárske aktivity. Podporou trvalo udržateľného obhospodarovania lesov sa zvýši konkurencieschopnosť lesného hospodárstva. Vláda vytvorí legislatívne a ekonomické podmienky na zabezpečenie kompenzácie pre vlastníkov a správcov lesného majetku za environmentálne služby poskytované pre verejnosť. Pri zvyšovaní zamestnanosti v najchudobnejších lesnatých regiónoch Slovenska vláda využije ekonomické a právne nástroje na podporu rozvoja nešťátneho lesníckeho sektora ako strategického partnera štátu. Lesy vláda považuje za strategický štátny majetok a preto garantuje ich neprivatizovateľnosť. Vláda pripraví mechanizmy pre dobudovanie systému hospodárskej úpravy lesov, vrátane trvalého financovania vyhotovenia programov starostlivosti o lesy a prijme systémové opatrenia v oblasti inštitucionálneho zabezpečenia týchto činností. Vláda podporí zalesňovanie poľnohospodársky nevyužívaných a ostatných degradovaných nelesných pôd s prioritou zalesňovania pôd extrémne ohrozených vodnou eróziou a svahovými deformáciami. Zámerom je tiež

Foto: Jozef Klinda

Obnoviteľné zdroje energie v krajine (Lipovany)

Ochrana biodiverzity a chránených druhov organizmov nadobúda medzinárodný význam (Dohovor o biodiverzite, Natura 2000, CITES)

Foto: Jozef Klinda

chrániť krajinu pred povodňami a vytvárať nové pracovné miesta na vidieku. Vláda sa sústreďí na rozvoj kapacít na spracovanie dreva ako najvýznamnejšej domácej, ekologickej a trvalo sa obnovujúcej suroviny na finálne výrobky. Cieľom bude vytvárať nové pracovné miesta na vidieku a zvyšovať pridanú hodnotu tovarov z dreva. Rovnako je záujem aj o rozvoj hospodárstva na biologických základoch s cieľom zvýšiť efektívnosť využívania domácich obnoviteľných zdrojov surovín, prispieť k zníženiu environmentálnej zaťaženia znížením produkcie skleníkových plynov a zlepšiť sociálne podmienky obyvateľstva skvalitňovaním životného prostredia a vytváraním pracovných miest. Bude podporovať rozvoj produkcie biologických zdrojov v poľnohospodárstve, lesnom a vodnom hospodárstve pre tradičné spracovateľské odvetvia potravinárstva, drevospracujúceho priemyslu, ale aj pre nové odvetvia biotechnológií, energetiky a chemického priemyslu.

Doprava

Vláda istôt pre občanov bude zabezpečovať rozširovanie kvalitnej, dostupnej a integrovanej dopravnej infraštruktúry, konkurenčných dopravných služieb, používateľsky prijateľnej, ekologickej a energeticky efektívnej a bezpečnej dopravy. Vláda bude zároveň podporovať rozvoj nemotorovej, predovšetkým cyklistickej dopravy. Pri strategickom rozhodovaní mimoriadna pozornosť bude venovaná vplyvu dopravy na životné prostredie.

Cestovný ruch

Cieľom hospodárskej politiky v oblasti cestovného ruchu bude zvyšovanie konkurencieschopnosti cestovného ruchu pri lepšom využívaní jeho potenciálu so zámerom vyrovnávať regionálne disparity a vytvárať nové pracovné príležitosti. Na realizáciu tohto cieľa bude potrebné napríklad: vypracovať novú stratégiu na oživenie cestovného ruchu, na zvýšenie jeho kvality a konkurencieschopnosti; podporiť lepšie využitie turistického potenciálu Slovenska...

Podpora hospodárskeho rozvoja využitím prostriedkov z fondov EÚ

Vláda zabezpečí procesy vedúce k reálnemu a efektívnemu vyčerpaniu alokácií operačných programov ku koncu programovacieho obdobia 2007 - 2013 v súlade s ich cieľmi a prioritami. Presadí spoločnú líniu definovanú Politikou súdržnosti EÚ po roku 2013. Za hlavné priority pre udržateľný rast a zamestnanosť pri implementácii Stratégie EÚ 2020 bude považovať vytváranie merateľných hodnôt prostredníctvom rastu založeného na znalostiach a inováciách, posilnení postavenia občanov v inkluzívnych spoločnostiach s vysokou zamestnanosťou a na vytváraní konkurencieschopného a ekologickejšieho hospodárstva, ktoré využíva zdroje efektívnym a udržateľným spôsobom. V tomto kontexte vláda vytvorí podmienky na spracovanie novej generácie operačných programov v súlade s podmienkami a zameraním Spoločného strategického rámca 2014 - 2020 a i.

Starostlivosť o životné prostredie

Vláda považuje za štátny záujem SR dosiahnutie a udržiavanie vysokej kvality životného prostredia, ochranu a racionálne využívanie prírodných zdrojov pri zachovávaní princípov trvalo udržateľného rozvoja. Kľúčovým a rozhodujúcim nástrojom trvalo udržateľného rozvoja je orientácia hospodárstva na konzistentnú výrobu, ktorá znamená súlad so sociálnymi, ako aj s environmentálnymi požiadavkami spoločnosti. Osobitnú starostlivosť bude vláda venovať využitiu voľnej pracovnej sily v regiónoch s nevybudovanou environmentálnou infraštruktúrou.

Medzi základné priority environmentálnej politiky vlády bude patriť realizácia programov na **prevenciu zmeny klímy** a znižovanie ich následkov v rámci prijatých opatrení klimaticko-energetického balíčka, na čo budú vytvorené organizačné, ekonomické, legislatívne a inštitucionálne predpoklady.

Pre udržanie nenahraditeľnej devízy SR akými sú **kvalitné vodné zdroje** a pre **odstránenie nebezpečenstva povodní** v pramenných oblastiach na horných tokoch riek vláda vytvorí podmienky, aby boli obce s počtom obyvateľov nižším ako 2 000 finančne podporené z fondov EÚ. Zvýšenú pozornosť bude venovať tiež obciam, ktoré sa nachádzajú v chránených vodohospodárskych oblastiach a presadí opatrenia zamerané na ochranu vodných zdrojov. V ochrane pred povodňami zabezpečí dôslednú realizáciu efektívnych protipovodňových opatrení a programov na **zvyšovanie vodozádržnej schopnosti krajiny** dostupnými ekologickými i technickými prostriedkami vrátane výstavby vodných elektrární ako integrálnej súčasti starostlivosti o povodia. Zvýšenú pozornosť bude vláda venovať ochrane a zlepšeniu stavu vôd, optimalizácii využitia a ochrane pred ich škodlivými účinkami. Rovnako aj ochrane a racionálnemu **využívaniu minerálnych, liečivých a geotermálnych podzemných vôd**.

Vláda sa zameria na **optimalizáciu priestorového usporiadania a funkčného využitia územia**, ako aj na ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva. Za týmto účelom navrhne **nový systém starostlivosti o krajinu**. Podporí budovanie jednotného environmentálneho monitorovacieho a informačného systému, zvyšovanie environmentálneho vedomia obyvateľstva a na jeho informovanosť

Foto: Jozef Klinda

Starostlivosť o vidiecke životné prostredie (Ostržky – Divín – Ružiná)

4. ÚLOHA ŠTÁTU A VEREJNÉHO SEKTORA

Cieľom vlády je optimalizovať úlohu štátu, ktorá bude primerane eliminovať vplyv krízy a prehlbovať komplexnú tvorbu podmienok na **zvyšovanie kvality života na Slovensku**. Štát a jeho orgány musia udržiavať v optimálnom chode všetky spoločensky významné funkcie verejného sektora týkajúce sa života ľudí a celej spoločnosti. Štát musí predovšetkým **eliminovať negatívne vonkajšie a vnútorné javy a procesy** a zároveň efektívne chrániť ekonomické záujmy, garantovať obranu republiky, **bezpečnosť a ochranu života a zdravia osôb, verejný poriadok**. Vláda považuje za nevyhnutné, aby sa formovali **vedecké kapacity orientované na skúmanie budúcnosti krajiny**. Bude uvažovať aj o vytvorení centra pre strategické riadenie na úrovni vlády. Vláda postupne zavedie systém strategického plánovania a riadenia v štátnej správe a zaistiť jeho previazanosť na systém financovania. Bude dbať na vecnú, priestorovú a časovú previazanosť odvetvových stratégií a koncepcií. Je nevyhnutné akcentovať potrebu zvýšenej koordinácie politík a úzkej previazanosti sociálnych, hospodárskych a environmentálnych cieľov a politík na ich dosiahnutie. Vláda podčiarkuje nevyhnutnosť zabezpečenia jednoty ekonomického, sociálneho a environmentálneho rozvoja Slovenska. Právny poriadok a represívne orgány musia zároveň podstatne razantnejšie **potláčať negatívne javy dlhodobého pretrvávajúcего v spoločenskom a hospodárskom živote**.

Vláda navrhne legislatívne opatrenia k vytvoreniu novej štruktúry orgánov miestnej

o **environmentálnej situácii**. Dôraz bude kladený aj na zabezpečenie dostatočného množstva a kvality vôd pre verejnoprospešné a environmentálne služby a podnikateľské aktivity.

Vláda podporí **sanáciu havarijných zosuvov a prevenciu geologických hazardov**. Prijme opatrenia na **sanáciu environmentálnych záťaží** a na **cieľavedomé využívanie rekultivovaných území** s dôrazom na zníženie záberov poľnohospodárskej pôdy.

V záujme **znižovania znečisťujúcich látok v ovzduší** vláda prijme podporné nástroje na znižovanie množstva emisií z priemyslu, energetiky a mobilných zdrojov a orientáciu na využívanie automobilov so zníženou emisiou. Vláda upraví pravidlá v **odpadovom hospodárstve**, vrátane podpory rozšírenia separácie aj o textilný odpad a rozvoj spracovateľských kapacít, najmä takých, ktoré budú využívať najlepšie dostupné technológie recyklácie odpadu do podoby finálnych výrobkov. Prijme opatrenia na podporu propagácie výrobkov vyrobených z recyklovaných materiálov. Osobitnú pozornosť bude vláda venovať **racionálnemu využívaniu domácich nerastných surovín** a podpore podnikov, ktoré využívajú pri ťažbe a úprave nerastov najlepšie dostupné technológie s minimálnym dopadom na životné prostredie. Základným východiskom pri eliminácii environmentálnych rizík bude **kontrola environmentálnej bezpečnosti, environmentálnej vhodnosti stavieb, zariadení a výrobkov**. Vláda bude presadzovať **environmentálne vhodné využitie krajiny**.

Vláda pripraví **nové pravidlá ochrany prírody** a prehodnotí sieť chránených území v súlade s medzinárodnými záväzkami a zabezpečí opätovné vyhlásenie a zonáciu chránených území v záujme dotvorenia jednotnej národnej a medzinárodnej sústavy rôznych chránených území rešpektujúc súčasné podmienky a záujmy udržateľného rozvoja regiónov, vrátane národných parkov a európskej sústavy Natura 2000. Vláda pripraví súbor nástrojov na riešenie náhrad za obmedzia, ktoré vznikajú vlastníkovi pozemkov v chránených územiach rešpektovaním podmienok ochrany prírody, ako aj uplatnením programov starostlivosti o chránené územie vo vzťahu k všetkým odvetviom ľudskej činnosti. Rozvoj spoločenských a hospodárskych aktivít musí rešpektovať a podporovať **zachovanie súčasných historických, kultúrnych a prírodných hodnôt** ako predpokladu rozvoja ekoturizmu a cestovného ruchu. Vláda zabezpečí rozvoj **environmentálnej osvetly** a regulovaného cestovného ruchu, čo si vyžiada ďalšie budovanie infraštruktúry so zreteľom na ochranu prírody a krajiny, **rozšírenie siete náučných chodníkov, geoparkov, informačných a školiacich zariadení**.

Vláda výraznejšie podporí aktivity obcí, podnikateľov a mimovládnych organizácií zameraných na **regeneráciu poškodeného prírodného prostredia, ochranu a revitalizáciu ekosystémov v zaťažených, ako aj chránených územiach** s cieľom zlepšiť poskytovanie ekosystémových služieb ako mimoprodukčných funkcií poľnohospodárskej, lesnej a urbanizovanej krajiny. Bude tiež rýchlejšie realizovať program na uprednostnenie občianskej výstavby a vybavenosti priamo v intravilánoch obcí, výrobných zariadení na rekultivovaných plochách s cieľom postupne ich začleňovať do usporiadanej, hodnotnej a estetickú kultúrnej mestskej a vidieckej krajiny s **dobudovaním environmentálnej infraštruktúry**. Vláda prehodnotí spolu s mestami a obcami v spolupráci so Združením miest a obcí Slovenska a ďalšími partnermi plnenie záväzkov, ku ktorým sa SR zaviazala v Zmluve o prístúpení k EÚ (2003), predovšetkým v oblasti environmentálnej infraštruktúry, dobudovania zariadení na odvádzanie a čistenie komunálnych odpadových vôd s cieľom výrazného zníženia vysokej rozostavanosti.

Štátnej správy, ktorej dôležitým princípom bude **integrácia pôsobnosti tzv. špecializovanej štátnej správy do jednotného štátneho úradu** na čele s predstaviteľom vymenovaným vládou. Táto štruktúra zachová odborné a personálne riadenie a zodpovednosť odvetvových ústredných orgánov štátnej správy. V kontexte rozpracovanej *Koncepcie modernizácie územnej samosprávy* vláda podporí **vybudovanie siete Spoločných obecných úradov** a ich vybavenie informačnými a komunikačnými technológiami. Vláda posilní prepojenie prognózovania ekonomického, sociálneho, environmentálneho a vedecko-technického rozvoja s rozhodovaním o opatreniach prijatých na realizáciu zásadných otázok hospodárskej, sociálnej, vnútornej a zahraničnej politiky a s tvorbou ucelenej predstavy o objektívnych potrebách zmien v právnom poriadku. Podporí prijatie takých opatrení, ktoré obnovia **dôveru v právo, vytvoria predpoklady pre kvalitný a stabilný právny systém**.

5. ZNALOSTNÁ SPOLOČNOSŤ, VZDELÁVANIE A KULTÚRA

Vláda považuje za základný pilier znalostnej spoločnosti a ekonomiky **výchovu, vzdelávanie, vedu, výskum a inovácie, informatizáciu a digitalizáciu**. Výchova a vzdelávanie musí viesť ľudí k humanizmu, tolerancii, solidarite, spolupráci a **zodpovednosti k životu** a uskutočňovať **systematické odovzdávanie spoločných kultúrnych a demokratických hodnôt v medzigeneračnom procese**. Vláda vytvorí podmienky na **posilnenie vzdelávania s prírodovedným a technickým**

zameraním. Vláda v záujme zvýšenia záujmu žiakov o technické študijné odbory zvýši dôraz na vyučovanie matematiky a prírodovedných predmetov. Vláda podporí výraznejšie aktivity podnikateľskej sféry do oblastí celého školstva ako nástroja konkurencieschopnosti a trvalej udržateľnosti v globálnom prostredí. Vláda v rámci svojich priorit podporí vysokoškolské vzdelávanie, výskum, inovácie s osobitným zreteľom z oblasti prírodných a technických vied. Vláda si uvedomuje, že výskum a vývoj patrí medzi najdôležitejšie faktory ďalšieho rozvoja SR spojeného s rastom kvality života jeho občanov. V oblasti vedy a výskumu bude vláda podporovať iniciovanie výskumných projektov napríklad v oblasti energetiky, zelených technológií, biomedicíny, biotechnológií.

Kultúra

Vláda istôt pre občanov považuje kultúru za vnútorný základ spoločnosti, ktorý ju určuje hodnotovo a spolu-vytvára jej jedinečnú národnú, národnostnú či miestnu identitu. Kultúra má schopnosť humanizovať, kultivovať a estetizovať život, rozvíjať v ľuďoch tvorivosť a originalitu... V rámci spoločných východísk SR o finančnom strategickom rámci Európskej únie na roky 2014 – 2020 chce dospieť k vytvoreniu minimálne samostatnej prioritnej osi pre kultúru s jasnou definíciou programových cieľov zameraných predovšetkým na ochranu a obnovu kultúrneho dedičstva, osobitne pamiatkového fondu. Vláda bude naďalej vytvárať podmienky na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva SR, na jeho zachovanie a systematické sprístupňovanie na kultúrne, vzdelávacie a prezentačné účely. Vláda schválí stratégie pamäťových a fondových inštitúcií na roky 2013 – 2020 s cieľom zabezpečiť udržateľnosť procesu digitalizácie a tiež ochranu a rozširovanie ich zbierkových a informačných fondov. Takisto podporí multikultúrne a komunitné aktivity knižníc, múzeí a galérií. Starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru, ktorú považuje vláda za základ našej kultúrnej identity, bude venovať náležitú pozornosť.

Voda – nenahraditeľná zložka životného prostredia a života (Dunajské Chvojtské rameno v Bratislave)

Tradičná ľudová kultúra prispieva k rozvoju neprofesionálnych kultúrno-spoločenských aktivít miest, obcí a regiónov... Dôraz bude klásť na vytváranie udržateľného systému spolufinancovania miestnej a regionálnej kultúry.

6. KVALITA ŽIVOTA AKO VÝSLEDOK SÚDRŽNEJ SPOLOČNOSTI

Vláda istôt občanov vychádza z presvedčenia, že súdržnosť občanov SR je základom nielen stability, ale aj rozvoja kvality ich života. Od toho závisí aj trvalo udržateľný rast kvality života občanov, ktorú možno dosiahnuť podporou vzdelávania, výskumu a vývoja inovácií a vytváraním modernej infraštruktúry nevyhnutnej na hospodársky a sociálny rozvoj. Pri posudzovaní kvality života jednotlivcov a spoločnosti je nutné zohľadňovať nielen materiálnu životnú úroveň. Musíme posudzovať zdravie, vzdelávanie, náplň osobnej činnosti vrátane práce, priestor na politickú a občiansku angažovanosť, vplyv vládnych opatrení, medziľudské vzťahy a sociálne kontakty, istotu alebo naopak neistotu hospodárskej a fyzickej povahy, kvalitu životného prostredia. Prechod na nové trvalo udržateľné sociálne, trhové, inteligentnejšie a ekologickejšie hospodárstvo bude založený na inovačných postupoch, lepšom využívaní zdrojov a na znalostiach. Na dosiahnutie udržateľného rastu vláda prijme opatrenia, v ktorých budú ľudia a zodpovednosť stáť na prvom mieste.

Vláda posilní systém verejného zdravotníctva a štátneho zdravotného dozoru. Pôjde o všetkých občanov, so zameraním sa na starostlivosť o deti a mladistvých, o ženy, seniorov, onkologických pacientov a o ďalšie najviac ohrozené skupiny obyvateľstva, prevenciu civilizačných ochorení, podporou konzumácie zdravých potravín, zdravého životného prostredia a aktívnej rekreácie v prírodnom prostredí. Vláda bude dôsledne dbať na dodržiavanie zákonov týkajúcich sa ochrany zdravia. Bude pokračovať v aktívnej ochrane nefajčiarov a prijímať protialkoholické a protidrogové opatrenia... Lisabonská zmluva a stratégia EÚ 2020 akcentuje budúci vývoj EÚ ako vedomostnú, sociálne a ekologicky orientovanú spoločnosť.

7. ROZVOJ REGIÓNŮ SLOVENSKA

Vláda istôt pre občanov vytvorí podmienky na ďalší rozvoj regiónov a na odstraňovanie rozdielov medzi nimi, najmä budovaním infraštruktúry. Kvalita života obyvateľstva sa musí formovať v konkrétnom prostredí regiónov Slovenska. Na Slovensku dosiaľ prevažuje stratégia odstraňovania slabých stránok regiónov, jadrom sa však stane podpora rastových možností, zohľadňujúca danosti jednotlivých regiónov. Jednou z ciest je podpora klastrových iniciatív, a to nielen v oblasti cestovného ruchu. Vláda cielene podporí rozvoj cestovného ruchu aj prostredníctvom organizácií destinačného manažmentu v spolupráci s miestnou a územnou samosprávou. Pri realizácii rozhodnutí vláda vychádza z Národnej stratégie

Progressívne odpadové hospodárstvo – recyklácia odpadu (AGRO C. S. Slovakia, Veľké Dravce)

regionálneho rozvoja SR ako východiskového strategického dokumentu, ktorý komplexne určuje prístup štátu k podpore regionálneho rozvoja v dlhodobom období, pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Vláda sa bude v záujme tvorby sociálne orientovaného trhového hospodárstva, založeného na inteligentnom, inkluzívnom a udržateľnom raste a schopnom čeliť globálnym výzvam, usilovať o prehodnotenie politiky súdržnosti v týchto intenciách. Vláda bude posilňovať regionálnu a cezhraničnú spoluprácu s krajinami V4, Rakúskom a Ukrajinou. Zameria pozornosť na prípravu a implementáciu makroregionálnych stratégií, najmä na Stratégiu EÚ pre Dunajský región, v spolupráci so všetkými štátmi a európskymi inštitúciami, ktoré sa na jej prípravu a realizácii podieľajú.

Cieľom programov riešenia rómskej problematiky bude z pohľadu vlády zvýšenie zamestnanosti a vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít a zlepšenie ich podmienok. Pôjde hlavne o riešenia v oblasti výchovy a vzdelávania, bývania, práce, zdravotníctva, kultúry a jazyka. Taktiež o zlepšenie celkových podmienok v sociálnej oblasti, stavu životného prostredia a racionálne využívanie zdrojov. Vláda sa bude zaoberať podmienkami a finančnou udržateľnosťou „Programu podpory výstavby obecných nájomných bytov nižšieho štandardu určených na bývanie občanov v hmotnej núdzi a podpory výstavby technickej vybavenosti v rómskych osadách“. V rámci cezhraničných väzieb v regióne vláda podporí euroregionálne združenia a dôslednú implementáciu programov cezhraničnej spolupráce spolufinancovaných z fondov EÚ. Vytvorí podmienky aj pre komplexnú podporu rozvoja vidieckeho turizmu a agroturistiky, vrátane budovania infraštruktúry, chýbajúcich inštitúcií, informačného a rezerváčného systému a podpory marketingu v cestovnom ruchu.

RNDr. Jozef Klinda
Ministerstvo životného prostredia SR

Na Svetový deň životného prostredia sa tradične oceňovalo

Témou tohtoročného, už 40. výročia Svetového dňa životného prostredia (5. jún) je zelená ekonomika. Hostiteľskou krajinou osláv dňa životného prostredia bola krajina s najrýchlejšie rastúcou ekonomikou sveta – Brazília. Tá je na poprednom mieste v budovaní ekonomiky, ktorá zahŕňa recykláciu, obnoviteľnú energiu či vytváranie zelených pracovných miest. Aj Slovensko sa zapojilo do osláv Svetového dňa životného prostredia. Rezortné organizácie Ministerstva životného prostredia SR pripravili pre verejnosť rôzne environmentálne aktivity v rámci celého Slovenska. Minister životného prostredia SR Peter Žiga zároveň pri príležitosti tohto významného dňa ocenil tých, ktorým záleží na životnom prostredí. 29 nominovaných kandidátom odovzdal Cenu ministra, čestné uznanie a ďakovný list 4. júna 2012 v Bratislave (<http://www.minzp.sk/tlacovy-servis>).

Pri tejto príležitosti sme niekoľkým oceneným osobnostiam položili tieto otázky:

1. Čo je potrebné urobiť pre zlepšenie životného prostredia na Slovensku?
2. Ako vnímate úroveň environmentálneho vedomia v našej spoločnosti?
3. Čo očakávate od Konferencie OSN RIO+20 v procese riešenia globálnych environmentálnych problémov?

Ing. Klaudia Medalová, Občianske združenie Centrum environmentálnych aktivít, Trenčín, Čestné uznanie

1. V prvom rade dať ochrane životného prostredia a udržateľnému spôsobu života vyššiu celospoločenskú prioritu a to „nad“ pravicu či ľavicu, koalíciu či opozíciu a vytvoriť dlhodobú víziu udržateľného Slovenska pre 21. storočie. V druhom rade, treba dôsledne dodržiavať zákony a ich porušovanie trestať. Po tretie, školy i médiá by mali venovať viac priestoru environmentálnym témam a informovaniu o globálnej kríze z iného uhla pohľadu – že po období obrovského rastu ekonomiky, založeného na lacnej rope, nás čaká obdobie prechodu od kvantity ku kvalite, od spotreby k tvorivej sebarealizácii, od hmoty k duchu...

2. Aké-také povedomie o environmentálnych témach ľudia majú, avšak v ich hodnotovom rebríčku a spôsobe života sa odráža len málo. Svedčí o tom aj fakt, že máloktorá politická strana týmito témam pred voľbami venuje zásadnejší (ak vôbec nejaký) priestor. Ak budeme my, voliči, jasne deklarovať záujem o udržateľný spôsob života, politici ho budú musieť ideovo prevziať do svojej agendy a pracovať na praktických krokoch. Tak, ako je to bežné v Rakúsku či severských krajinách. Príkladov dobrej praxe existuje mnoho, len keby bola politická vôľa ich realizovať aj na Slovensku. Obdivuhodnú prácu v tejto oblasti robia ľudia okolo programu Zelená škola (www.zelenaskola.sk). Žiaci získavajú praktické zručnosti pre život (ako na škole usporiť energiu či znížiť účet za odpad...) a vo svojich komunitách sa stávajú aktívnymi „spolubojovníkmi“ za dobré životné prostredie.

3. Ani konferencia RIO+20 nepriniesla zásadný posun v riešení globálnych environmentálnych problémov. Každá krajina je primárne sama zodpovedná za to, ako chráni svoje životné prostredie, ako nastavila právne a ekonomické prostredie, aj etické princípy a hodnotové vnímanie na podporu cesty udržateľného spôsobu života. Rovnako je za stav životného prostredia zodpovedná aj každá komunita a každý jednotlivec.

RNDr. Anna Patschová, PhD., Výskumný ústav vodného hospodárstva, Bratislava, Čestné uznanie

1. Z môjho pohľadu sú pre zlepšenie životného prostredia na Slovensku dôležité tieto priority: dôslednejšia a účinnejšia kontrola dodržiavania právnych predpisov, aj s uplatňovaním adekvátnych pokút a postihov zodpovednosti; podpora a administratívne zjednodušenie systému dotácií a podpory výskumu environmentálne prijateľných výrobkov, technológií a postupov, vrátane systému daňového zvýhodnenia pre všetkých, ktorí investujú do tejto oblasti; optimalizácia využívania existujúcich obnoviteľných a neobnoviteľných prírodných zdrojov SR; výrazné zvýšenie informovanosti spoločnosti v oblasti negatívnych vplyvov a dosahov na životné prostredie a ich predchádzanie.

2. Adekvátna úroveň environmentálneho vedomia je viazaná len na úzky okruh odborníkov a zainteresovaných osôb. Vo verejnosti je veľmi nízke a v mnohých prípadoch aj nesprávne manipulované, čo má za následok aj veľa negatívnych dôsledkov. Napr. aj znečisťovanie vodných zdrojov alebo aj ich nadmerné využívanie, ktoré poškodzuje súvisiace ekosystémy, ale najmä znehodnocuje vodu ako strategický zdroj využívaný pre pitné účely v meniacich sa klimatických podmienkach.

3. Očakávam najmä pokračovanie podpory programov v oblasti znižovania výroby a používania nebezpečných látok, rozvoja „zelených“ látok, ale aj optimalizácie

spotreby vo vzťahu k existujúcim prírodným zdrojom. Z hľadiska vodných zdrojov by som privítala ešte väčší dôraz na ochranu ich kvality a množstva, pretože sú nevyhnutné pre život. Akékoľvek závery smerovania vyplývajúce z tejto konferencie OSN však budú viazané a limitované najmä nepriaznivým vývojom ekonomického rastu spoločnosti a politickou situáciou v súčasnej dobe, preto nepredpokladám významnejšie kroky a zmeny v environmentálnej oblasti.

RNDr. Katarína Gaalová, Správa chránenej krajiny Cerová vrchovina, Čestné uznanie

1. Štatistiky vykazujú postupné zlepšenie kvality životného prostredia na Slovensku. Stav životného prostredia však nie sú len štatistické ukazovatele čistoty ovzdušia, vôd, výmery pôdneho fondu atď. Na tomto mieste sa zameriam len na úzky okruh niektorých problémov z môjho okolia, teda na prostredie v minulosti intenzívne poľnohospodársky využívanej krajiny na juhu stredného Slovenska. Polia sú osiate vo väčšine ekonomicky výhodnejšími plodinami, kukuricou a repkou olejnatou, stráca sa biodiverzita. Na ďalšej časti svietia fotovoltaické polia. Osobitnou kapitolou sú rozpadnuté bývalé poľnohospodárske objekty, z ktorých sa šíria buriny a invázne druhy, problémom sú všadeprítomné čierne skládky. Veľkým problémom sa stáva demografický vývoj obyvateľstva súvisiaci s pracovnými príležitosťami, čo sa odráža v konečnom dôsledku aj na úrovni životného prostredia, vybavenosti infraštruktúry a stave budov v sídlach a v ich okolí. Problémom je, že väčšina týchto malých sídiel nemá ani územný plán... Do popredia sa dostáva ako hlavný ukazovateľ využívania územia ekonomická motivácia.

2. Úroveň environmentálneho vedomia sa odvíja v súlade so vzdelanosťou úrovňou obyvateľstva a od už spomínaných ekonomických motivácií. Najúčinnnejším nástrojom je dostatok informácií a komunikácia. Keď chcem, aby vlastník konal v súlade s našimi podmienkami v záujme ochrany územia, nemôžem sa oháňať len paragrafmi. Oveľa účinnejšie je, keď sa dozvie aké hodnoty má vo svojom lese či pasienku a ako to urobiť, aby sme to udržali či vylepšili. Avšak základ, vzťah a úctu k svojmu rodisku, by nám mala poskytnúť rodina, neskôr škola k regiónu a krajine.

3. Konferencia RIO+20 v Brazílii si za cieľ určila globálnu stratégiu pre ekologické hospodárstvo, založenie Svetovej environmentálnej organizácie, ale aj tému zelenej ekonomiky v súvislosti s odstraňovaním chudoby. Témy sa dotýkajú napredovania ekonomiky a udržateľného rastu životnej úrovne obyvateľov nielen vo svete, ale aj u nás. Je veľmi potrebné riešiť problémy životného prostredia globálne, bude zaujímavé sledovať ako zodpovedne sa postavia k opatreniam vplyvné mimo-európske krajiny. Táto téma by mala mať významné miesto v médiách, verejnosť by mala vedieť, ako sa Slovensko pripravuje na dôležitý samit, pretože tieto témy sa bytostne týkajú každého z nás.

Anna Hrtanová, učiteľka, dlhoročná aktívna členka Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, Trebišov, Čestné uznanie

1. Od roku 1977 som členka SZOPK. Od roku 1986 som na invalidnom dôchodku, ale ani minútu neľutujem svoj čas venovaný životnému prostrediu, hlavne s deťmi v rámci dní ochrany prírody aj na Deň Zeme. Z týchto skúseností som zistila, že je dôležité učiť predmet ekológia už od 1. ročníka základnej školy. Nestačí len ochraňovať, ale vedieť aj prečo poznať následky na životné prostredie, zdravie a celú planétu Zem. Žijeme v dobe, v ktorej si každý musí uvedomiť dôsledky svojho zásahu do prírody. Deti Zeme chcú liečiť zdevastovanú prírodu, k tomu potrebujú získať poznatky a skúsenosti, nadobudnúť vedomosti.

2. Úroveň environmentálneho vedomia vnímam slabú.

3. Od konferencie OSN RIO+20 veľa neočakávam.

Mgr. Blanka Lehotská, PhD.
a **RNDr. Roman Lehotský**, Zásadná organizácia Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny Miniopiterus, Bratislava, Čestné uznanie

1. Z pohľadu druhej a územnej ochrany prírody treba zastabilizovať reštrukturalizáciu štátnej ochrany prírody a z toho vyplývajúce personálne zmeny, zastaviť znižovanie finančných prostriedkov určených na ochranu životného prostredia a vytvoriť trvalý systém podpory projektov praktickej ochrany prírody.

2. My môžeme posudzovať environmentálne povedomie ľudí napr. prostredníctvom nášho (ZO SZOPK Miniopiterus) projektu *Netopieria záchrana*, v ktorom ľuďom pomáhame riešiť prípady „zatúlaných“ netopierov. Podľa neho vieme, že je stále viac ľudí aktívne hľadajúcich pomoc a radu odborníkov. Veľakrát sa ohlásia ešte aj dodatočne, aby sa pochválili, akí boli pri poskytnutej pomoci netopierom úspešní a akú z toho majú veľkú radosť. Ďalším príkladom je akcia *Pomoc ropuchám pri jarných migráciách*, ktorú každoročne organizujeme na Železnej studienke v Bratislave. Za 27 rokov svojho trvania sa vryla do povedomia mnohých Bratislavčanov, predovšetkým žiakov všetkých stupňov škôl, ktorí sa aktívne na akcii podieľajú, a prispieva tak k uvedomeniu si potreby chrániť prírodu.

3. Očakávame nadväznosť na predchádzajúce svetové samity zaoberajúce sa otázkami životného prostredia a udržateľného rozvoja a konfrontáciu cieľov a požiadaviek stanovených strategických zámerov ochrany životného prostredia s globálnymi problémami súčasnej ekonomickej krízy.

Ing. Viliam Stockmann, CSc., dlhoročný profesionálny pracovník štátnej ochrany prírody, Cena ministra

1. V oblasti štátnej ochrany prírody je potrebné predovšetkým zosúladiť a vycibriť legislatívu, aby sa nedostávala do protirečenia (napr. štátna ochrana prírody a lesné hospodárstvo). Týmto dvom odvetviam v súčasnej situácii nepomôže nič iné, ako ich spojenie pod jeden rezort. Minimálne v kategórii národných parkov. Na Slovensku sa už zabudlo, že TANAP 45

rokov výborne fungoval v príkladnej koordinácii a spolupráci lesníkov a ochrany prírody pod jednou strechou. Je to dlhoročne osvedčený model (pre ktorý netreba chodiť do zahraničia) a ktorý spája správu lesného pôdneho fondu, jeho obhospodarovanie a ochranu prírody.

2. Ak porovnávam environmentálnu úroveň spoločnosti v 60. rokoch minulého storočia, keď som začínal pôsobiť v environmentálnej sfére, ktorá sa takto ešte nenazývala, môžeme hovoriť o environmentálnej revolúcii. Ak však porovnávam obdobie posledných 20. rokov, taká eufória ma nechytá. Kedysi sme si mysleli, že stačí v tomto duchu zvyšovať environmentálne vedomie mládeže v školstve. Problém je už inde: dnes vznikli ďaleko závažnejšie environmentálne problémy a záťaž, ktoré nestačí riešiť len zvyšovaním environmentálneho vedomia. Toto samo osebe bez finančných investícií potrebných na riešenie sekundárneho stupňa toho vedomia nestačí.

3. Predovšetkým si treba pripomenúť prijaté dokumenty z Ria 1992: deklaráciu o roz-

voji životného prostredia obsahujúcu 27 zásad trvalo udržateľného rozvoja, Agendu 21 – inštrukciú ako uvádzať do života Rio deklaráciu, dve konvencie – rámcový dohovor o zmene klímy a dohovor o biologickej rôznorodosti. A môžeme sa pokúsiť o odpoveď o ich naplnení. Nemyslím si, že vo veci zmeny klímy, okrem množstva konferencií, ktoré problém viac zahmlili, ako vyriešili, sa niečo konkrétne vykonalo. V oblasti biodiverzity naďalej pokračuje jej strata a znižovanie. V oblasti rastu svetovej populácie naďalej pokračuje nekontrolovateľný rast a najmä neúmerne vysoká spotreba zdrojov. Ale aby som nebol iba pesimista, treba spomenúť aj pozitíva: napr. na Slovensku sa odvtedy prijala známa Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky, Národný environmentálny program, známe zákony o EIA, hospodárenia s odpadom, o ochrane ovzdušia a pod. Takže, ak mám od RIA+20 niečo očakávať, tak predovšetkým prehlbenie tlaku na jednotlivé národné vlády na precíznejšie a zodpovedné plnenie nových záverov, ktoré budú – dúfam, už konkrétne aj v rovine exekutívy.

Ing. Augustín Chrančok, Slovenský vodohospodársky podnik, š. p., odštepny závod Banská Bystrica, Cena ministra

1. Environmentálna problematika je na Slovensku stále len okrajovou témou. V tomto smere zaostávame za vyspelejšou západnou Európou. Je potrebné prejsť od slov k činom, nespoliehať sa len na štát, ale dostávať túto tému do povedomia jednotlivcov. Úloha štátu spočíva najmä v legislatívnej podpore ochrany životného prostredia. Podnikatelia a firmy zase musia pochopiť, že

zavádzanie ekologických (environmentálne šetrných) technológií neznamená zvýšené náklady, ale investíciu do budúcnosti. V tomto smere je myslenie na Slovensku ešte stále krátkozraké. A úloha jednotlivca je v tejto oblasti kľúčová, každý musí začať od seba a pochopiť, že ochrana životného prostredia a všetkých jeho zložiek je z hľadiska trvalej udržateľnosti jedinou možnou cestou.

2. V porovnaní s minulosťou môžeme objektívne tvrdiť, že úroveň environmentálneho povedomia na Slovensku sa zvyšuje. Svoj podiel na tom má určite aj Európska únia, ktorá považuje agendu ochrany životného prostredia za jednu z kľúčových tém z hľadiska trvalej udržateľnosti. Slovensko má možnosť čerpať nenávratné finančné prostriedky na realizáciu projektov na ochranu životného prostredia, v čom vidím veľké pozitívum. Z dlhodobého hľadiska je potrebné rozvíjať environmentálne povedomie v spoločnosti najmä výchovou a vzdelávaním obyvateľstva, pričom treba začať už u detí. Separovanie odpadu, šetrenie vody a energie by nemalo byť len možnou alternatívou, ale každodennou realitou nás všetkých.

3. Konferencia RIO+20 vytýčila sedem prioritných oblastí záujmu: tvorba pracovných miest, energia, veľkometá, jedlo, voda, oceány, prírodné katastrofy. Globalizáciou podmienené procesy vo svete dokazujú nevyhnutnosť vzájomnej spolupráce všetkých zainteresovaných aktérov. Je potrebné zvoliť jednotný postup rešpektujúci ochranu životného prostredia pri riešení stanovených problémov. Slovensko je síce malá krajina, ale bohatá na výskyt prírodných zdrojov. Mala by zodpovednejšie pristupovať k ich ochrane, aj v súlade s celosvetovo stanovenými trendmi v ochrane životného prostredia.

Pripravila Alena Kostúriková

Slávnostné odovzdanie ocenení ministra životného prostredia 2012

Abeceda festivalu ENVIR•FILM 2012

Osemnásty ročník Medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm 2012 prilákal do už ôsmich festivalových miest stovky návštevníkov, divákov, milovníkov prírody, obdivovateľov dokumentov s tematikou životného prostredia, autorov filmov, osobností, priateľov festivalu. Filmári z 32 krajín sveta prihlásili do súťaže 179 filmov, čo je v histórii festivalu rekordný počet. V tomto roku po prvý raz súťažili filmári z Palestíny. Do hlavnej súťaže postúpilo 57 filmov od autorov z 19 krajín sveta, ktoré si mohli pozrieť diváci vo všetkých festivalových mestách. V Banskej Bystrici bolo počas festivalu uvedených takmer 100 filmových projekcií, vrátane záverečnej prehliadky ocenených filmov. Každý festivalový deň sprevádzali podujatia pre deti a mládež, výstavy, besedy, stretnutia. Zaujímavý a bohatý program pripravili aj tri nové festivalové mestá – Košice, Poltár a Skalica. Spolu s Banskou Bystricou, Zvolenom, Banskou Štiavnicou, Kremnicou a Krupinou tak vytvorili na Slovensku májový zelený „osemlístok“.

Z diania na festivale sme pre vás pripravili festivalovú abecedu, ktorá, okrem toho, že neobsahuje všetky písmená, rozhodne neobsiahla ani to množstvo postrehov, zážitkov a pocitov, ktoré tohtoročný Envirofilm priniesol. Envirofilm treba jednoducho zažiť!

A – autori

Už sme spomenuli, že na festivale súťažili autori z 32 krajín sveta. Niektorí autori sa festivalu zúčastnili osobne. Holandský dokumentarista Jan van den Berg, spolu so svojou dcérou Sandrou, koproducentkou, strávil na festivale celý týždeň. O svojom filme *Tichý sneh* besedoval s divákmi v Banskej Bystrici, aj za účasti Jej excelencie veľvyslankyne Holandského kráľovstva pani Daphne Bergsma. Na záverečnom ceremonáli si za *Tichý sneh* prevzal Cenu predsedu Banskobystrického kraja. Ceny si do Banskej Bystrice prišli prevziať aj ďalší dokumentaristi, medzi nimi aj jeden z autorov víťazného talianskeho filmu *Studňa – hlasy vody z Etiópie* Riccardo Russo, ďalej slovenskí autori Pavol Barabáš (*Pribehy tatranských štítov – Súboj veľikánov*), Peter Kováč (*Slameníkové zeme*), Ján Kuska (*Bača Milan verzus smernice Európskej únie*) a z Českej republiky Ivan Štřítecký a Ladislav Miko (*Silva Gabreta*) a David Macháček (*Ostrorelci ostrovidov*).

B – Barabáš, Barna, Bella...

To sú mená vzácných hostí festivalu. Slovenský dokumentarista Pavol Barabáš, tradične prichádza na festival nielen ako súťažiaci autor, ale aj kvôli svojim „fanúšikom“, pre ktorých je stretnutie s ním skutočným zážitkom. Aj tento rok sa vstupenky na Barabáša vypredali rekordne rýchlo, najväčšia kinosála v banskobystrickom multikine Cinemax bola plná a atmosféra dýchala emóciami. V jeho dialógu s planétou Zem dominoval nový film *Pygmejovia – deti džungle* a nechýbali ukážky z jeho úspešných dokumentov. David Barna, zástupca riaditeľa pre komunikáciu vo federálnej agentúre USA National Park Service, Washington, DC., je oficiálnym hovorcom 392 národných parkov, bojísk, morských pobreží, historických lokalít a pamätníkov USA. V roku 2010 sa Envirofilmu zúčastnil ako člen medzinárodnej filmovej poroty. Tento rok so svojou sympatickou manželkou Lindou navštívil okrem Banskej Bystrice aj Kremnicu, Poltár a Skalicu, kde besedoval s návštevníkmi o národných parkoch USA. Slovenský kozmonaut Ivan Bella, spolu s astronómom Pavlom Rapavým, zaujali svojím rozprávaním o svetelnom znečistení oblohy, aj z pohľadu zhora, z kozmu.

C – ceny

Medzinárodná filmová porota: Käteřina Javorská (SR), Iwona Siekierzyńska (Poľsko), Janka Mesiariková (SR), František Palonder (SR) a Ferenc Varga (Maďarsko) – rozhodla o udelení 19 cien. Hlavnú cenu získal taliansky film *Studňa – hlasy vody z Etiópie* režisérov Paola Barberi a Riccarda Russo. Ceny v jednotlivých kategóriách si odniesli autori z Čiech (*Ostrorelci ostrovidov*), z Francúzska (*Madagaskar, stratený makak*), z Nemecka (*Super zvieratá 2 – Divoká škôlka*) a z Belgicka (*Navždy Černobyľ*). Celkovo najviac ocenení získali autori z Nemecka, Francúzska a Slovenska.

http://www.envirofilm.sk/press/Protokol_2012_sk.pdf

D – deti a detská porota

Deti sú jednoznačne ozdobou festivalu. Či už ako výtvarníci v súťaži *Zelený svet* alebo ako účastníci filmových prehliadok a množstva hier a súťaží, ktoré pre ne každoročne organizátori festivalu pripravujú. Samozrejme, aj tento rok zasadla detská festivalová porota. Tvorilo ju 19 žiakov základných škôl z Banskej Bystrice a z Poltára. Ako to už býva zvykom, členovia poroty si vyžrebovali predsedu poroty. Stala sa ňou piatačka Veronika Gašparcová z banskobystrickej ZŠ Slobodného slovenského vysielateľa. Porota hodnotila 8 filmov. Po spočítaní hlasov sa ukázalo, že rozdiely medzi prvými tromi filmami boli naozaj tesné. S ôsmimi hlasmi u detí vyhral nemecký film *Super zvieratá 2 – Divoká škôlka*. Druhý dokument *Klokany uličníci* (Austrália) získal 6 hlasov a tretie *Dve gorily v dome* (Francúzsko) 5 hlasov. Detská porota zasadla aj v Škole u Filipa v Banskej Bystrici, kde sa v premiére uskutočnil prvý Filipkácky Envirofilm. U detí od Filipa sa prevahou zvíťazil austrálsky film *Klokany uličníci*.

E – Ekozločiny

Besedu na tému ekozločiny zaujímavou a doslova akčnou urobil hosť večera Ladislav Hanniker, špecialista na trestné činy proti životnému prostrediu (Generálna prokuratúra SR). „K veci“ hovorila aj prednostka Obvodného úradu životného prostredia v Žiline Eva Stanková a moderátorka Zora Pauliniiová. Besedu a diskusiu ukončil Ladislav Hanniker vetou: Chcem na Slovensku prírodnú políciu!

G – Gavendová

Alžbeta Harry Gavendová, absolventka banskobystrickej Akadémie umení (AU), prevzala tento rok Cenu Únie slovenských televíznych tvorcov – za vytrvalé, umelecky nápadité hľadanie inšpirácií v rodnom

Foto: Stano Hupjan

Režisérovi filmu *Studňa – hlasy vody z Etiópie* Riccardovi Russo Hlavnú cenu Envirofilmu 2012 odovzdal minister životného prostredia SR Peter Žiga a predsedníčka medzinárodnej poroty Käteřina Javorská

Foto: Jozef Klimda

Pohľad do auditória slávnostného ukončenia festivalu na Radnici v Banskej Bystrici

Foto: Ján Krošlák

O vytvorenie nového, environmentálne čistého slovenského rekordu, usilovne bojovali nielen deti, ale aj obľúbený maskot festivalu Tatko Príroda

Foto: Stano Hupjan

V kategórii kresba, maľba, grafika a kombinované techniky (ZŠ, deti od 11 do 15 rokov) zvíťazila Nina Brziaková zo ZŠ Jarná v Žiline za prácu *Výstavba*

kraji, vnímavé skúmanie obýčajných ľudí spätých so zemou a pokorných k jej krásam. Alžbeta súťažila na Envirofilme 2012 s filmom *Strašiak*.

J – jubilant Štefan Vraštiak

Dlhoročný spolupracovník a priateľ festivalu Envirofilm, predseda Slovenského filmového zväzu Štefan Vraštiak, oslávil v apríli významné životné jubileum – sedemdesiatku. Počas otváracieho ceremoniálu mu k jubileu zablagožela generálna riaditeľka Slovenskej agentúry životného prostredia, manažérka festivalu Dagmar Rajčanová a riaditeľ festivalu Ján Ilavský. Filmový publicista a historik Štefan Vraštiak sa takmer celý život venuje kinematografii. Festival Envirofilm obohatil prehliadkami desiatok filmov z archívu Slovenského filmového ústavu, medzi nimi aj takým skvostom, ako je prvý slovenský celovečerný film *Jánošík* z roku 1921 v réžii Jaroslava Siakela. Tento rok bol Štefan Vraštiak moderátorom večera venovaného významnému slovenskému dokumentaristovi Martinovi Slívkovi. Diváci si mohli pozrieť film *Martin Slivka – muž, ktorý sadil stromy* (réžia Martin Šulík) a besedovať s pani Oľgou Slívkovou, manželkou dokumentaristu.

K – konferencia Krajina – Človek – Kultúra

V rámci 18. ročníka festivalu Envirofilm sa tradične uskutočnila aj konferencia *Krajina – Človek – Kultúra*. Témou konferencie, ktorá je súčasťou festivalu už šesťnásť rokov, boli špecifiká prírodného a kultúrneho dedičstva Banskobystrického samosprávneho kraja a možnosti jeho zhodnocovania pre podporu rozvoja regiónu. Vyvrcholením konferencie bolo vyhlásenie 2. ročníka Ceny Slovenskej republiky za krajinu, ktorá je čestným vyznamenaním pre subjekty, ideovo, tematicky a prakticky prispievajúce k implementácii Európskeho dohovoru o krajine na národnej úrovni.

N – nemocnica

V nemocnici bolo veselo! Ako vždy, keď deti v Detskej fakultnej nemocnici s poliklinikou v banskobystrickej Rooseveltovej nemocnici navštívia filmári. Tento rok sa síce návšteva udiala bez filmárov, ale smiechu bolo, až sa slzilo. Tatko Príroda (Miroslav Kasprzyk) to s deťmi jednoznačne vie! Festival v nemocnici zastupovali – a s deťmi sa bavili a smiali aj riaditeľka Envirofilm, n. o., Alíca Kučerová a ďalší členovia organizačného výboru. Hrali sa hry, rozprávali, premietali sa filmy, súťažilo sa, no a, samozrejme, rozdávali sa darčeky (vzájomne). Neskutočne krásne, úprimné, priateľské a veselé dopoludnie to bolo!

P – Palestína

Palestína, krajina z Prednej Ázie, nazývaná aj Svätá zem, sa tohto roku po prvý raz prihlásila do filmovej súťaže. Palestínsky film *Posvätné kamene* (réžia Muayad Alayan a Laila Higazi) postúpil do hlavnej súťaže a premietal sa vo festivalových mestách. Sprewádzal aj besedu o ľudských právach v kontexte ochrany životného prostredia s predstaviteľmi Amnesty International Slovensko, ktorá sa konala v Divadle v Záhrade (Centrum nezávislej kultúry – CNK v Banskej Bystrici). Záhrada CNK, ako nový festivalový priestor, úspešne prezentovala podujatia Envirofilmu 2012.

R – rekord

Do Knihy slovenských rekordov boli doteraz na Envirofilme zapísané štyri environmentálne čisté rekordy: rekordná guľa (2008), rekordný had (2009), rekordná reťaz (2010) a vlnajší rekordný štvorlístok (logo Envirofilmu), ktorý mal 51,59 štvorcových metrov. Tento rok 6 tisíc detí z 15 základných škôl (Banská Bystrica, Zvolen, Banská Štiavnica, Kremnica, Krupina, Sereď, Levice) vyzbieralo cca 50 tisíc kusov obalov z džusov a mlieka (tetrapakov). A padol piaty rekord! Rekordné bocianie hniezdo s mierami – výška 96,4 cm a šírka 136 cm.

S – Studňa – hlasy vody z Etiópie

Vítaný film Envirofilmu 2012. Talianski režiséri a kameramani Paolo Barberi a Riccardo Russo nakrútili úžasný, emotívny dokument o „spievajúcej“ studni z južnej Etiópie, sužovanej suchom. V dokumente, pochopiteľne, rezonuje voda. Jej nedostatok, jej vzácnosť a vzťah ľudí k nej. Pastieri z domorodého kmeňa Borana v Orómii v období sucha putujú so svojimi stádami k studni a spievajúc si dolujú z nej vodu. Napoja stáda, zásobia sa vodou a opäť putujú domov. Bez tohto zdroja vody by počas dlhého obdobia sucha jednoducho neprežili...

Autori filmu pozoruhodným filmárskym spôsobom zdokumentovali príbeh ľudí z Orómie, ich vzťah k vode a ich jedinečný systém vodného hospodárstva, ktorý umožňuje hospodáriť aj s tým málom vody tak, aby sa ušlo každému a nikto nemusel za nič platiť.

T – Tatko Príroda

Miroslav Kasprzyk, alias Tatko Príroda, je už niekoľko rokov maskotom festivalu Envirofilm. O presnom počte rokov jeho účasti na festivale, sa stále polemizuje. Ale tých štrnásť rokov to už bude. Isté je, že k festivalu už neodmysliteľne patrí a so svojou úlohou a kostýmom je taký zžitý, že inak ako Tatko Príroda ho počas festivalu neoslovia ani samotní organizátori, priatelia či známi. Zakaždým odvedie kusisko práce, rozdá vrecia úsmevu a odpovie na stovky rôznych otázok. Deti ho zbožňujú. Stretnutie s ním je veľkým zážitkom.

Z – Zelený svet

Už 17 rokov je súčasťou festivalu medzinárodná súťaž výtvarnej tvorivosti detí a mládeže *Zelený svet*. Tento rok deti tvorili na tému *Moja stopa na tejto planéte*. Tento rok sa do súťaže zapojilo 2 774 autorov z 354 slovenských škôl (2 620 prác). Zo zahraničia (Lotyšsko, Srbsko, Čína) súťažilo 98 autorov. Hlavnú cenu, ktorú venovalo Zastúpenie Európskej komisie na Slovensku, si odniesol päťročný Michal Demko z Ružomberka za prácu *Orba na poli*.

<http://www.envirofilm.sk/zelenysvet.html>
Anna Gudžová

Foto: Stano Hupjan

Záujem detí o podujatia, hry a súťaže v areáli Múzea SNP v Banskej Bystrici bol už tradične veľký

Foto: Stano Hupjan

Besedy o národných parkoch Slovenska, Českej republiky a USA sa zúčastnili (zľava) Rastislav Rybanič (SR), minister životného prostredia SR Peter Žiga, Marián Jasík (SR), Ladislav Miko EK Brusel (ČR), David Barna (USA)

Foto: Silvia Redlingerová

Tatko Príroda potešil a rozosmial deti v Rooseveltovej nemocnici v Banskej Bystrici

Foto: Stano Hupjan

Protagonisti akčnej besedy na tému ekozločiny Ladislav Hanniker, špecialista na trestné činy proti životnému prostrediu (Generálna prokuratúra SR), prednostka Obvodného úradu životného prostredia v Žiline Eva Stanková a moderátorka Zora Pauliniová

Nebo nad Etiópiou je posiate hviezdami...

Rozhovoru s Petrou Mikolášovou predchádzala „studňa“... Presnejšie jej záujem o tohtoročný víťazný film festivalu Envirofilm *Studňa – hlasy vody z Etiópie*. Petra totiž už piaty rok pôsobí v Etiópii a prednedávnom navštívila oblasť kmeňa Borana, kde sa odohráva príbeh pôsobivého talianskeho dokumentu o „spievajúcej studni“. V Borane bola počas obdobia dažďa a s domorodým rituálom „fažby“ vody, ako to ukazuje film, sa nestretla. Ako povedala, film ju obohatil o ďalšie vedomosti o krajine, ktorá sa jej stala druhým domovom.

V Etiópii, ako je známe, viac ako kdekoľvek inde, voda znamená život. Extrémne suchá strieda obdobie dažďov. Petra si užila jedno aj druhé...

Petra Mikolášová je rodáčka z Komárna. Už niekoľko rokov žije však v Bratislave, kde vyštudovala Vysokú školu zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, odbor sociálna práca, ktorú ukončila bakalárskym titulom, a verejné zdravotníctvo, ktoré minulý rok ukončila titulom Mgr. Ďalej pokračuje v rigoróznom štúdiu a externe aj v PhD. štúdiu. A, ako sme už spomenuli, pôsobí v Etiópii.

Pohľad na Kibre Mengist

Etiópske dievčatko

Čo predchádzalo vášmu rozhodnutiu odísť do Etiópie?

Asi od dvanástich rokov som mala sen. Odišť do Afriky pomáhať chudobným. Sama neviem, prečo som po tom tak túžila, ale verila som, že jedného dňa sa mi tento sen splní a bola som rozhodnutá urobiť pre to všetko. Rodičia si mysleli, že z toho vyrastiem. Mój sen sa však stal realitou, za čo vďačím profesorovi Krčmérymu (*prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc., zriaďovateľ a rektor VŠ ZSP sv. Alžbety, n. o., pozn. red.*). Keď som začala študovať na Vysokej škole sv. Alžbety, zaujali ma projekty, ktoré škola zastrešuje. Nemala som konkrétnu predstavu, do ktorej krajiny by som chcela ísť. Napísala som profesorovi Krčmérymu, že by som rada pôsobila na jeho projektoch a on mi ponúkol práve Etiópiu. A tak som v septembri 2007 prvý raz odišla na tri mesiace do Etiópie, do mestečka Kibre Mengist. A uvedomila som si, že tu si splním svoj detský sen. Bola som nadšená krajinou, ľuďmi... ale zároveň mnou otriasla strašná chudoba

a bieda, v akej títo ľudia žijú. Hneď som vedela, že im chcem a musím pomôcť. Od toho momentu sa Etiópie stala mojím druhým domovom. Vraciam sa tam pravidelne, doteraz to bolo šesťkrát. Na ďalší trojmesačný pobyt so mnou do Etiópie už cestovala aj moja mama, analytická chemička. Začala tiež pracovať na projektoch profesora Krčméryho a zriadila v Etiópii provizórne laboratórium na diagnostikovanie HIV, TBC a malárie, čo sú najčastejšie ochorenia obyvateľov Kibre Mengist. Aj ju táto krajina a ľudia očarili a pravidelne sa so mnou do Etiópie vracala.

V Etiópii pôsobíte ako koordinátorka projektu Vysokej školy sv. Alžbety. V čom spočíva vaša práca?

Koordinátorkou projektu v Etiópii som od roku 2010. Mojou úlohou je riadenie projektu, výber ľudí, ktorí budú pôsobiť na projekte, nakoľko každé tri mesiace sa tam obmieňa posádka, vybavenie vĺz a leteníek a, samozrejme, stretnutia s členmi posádok, kde ich informujem, čo ich čaká. Súčasťou projektu je aj antimalnutričný program, takže je potrebné, aby ľudia absolvovali aj prípravu ohľadom starostlivosti o podvyživené deti.

Povedzte niečo viac o projekte... kde je situovaný?

Projekt Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety vznikol v roku 2007 v spolupráci s rádom sestier Matky Terezy. Jedná sa o sociálno-zdravotnícky projekt, ktorý je situovaný na juhu Etiópie v meste Kibre Mengist, v jednej z najchudobnejších oblastí Etiópie, 450 km od hlavného mesta Adis Abeba. Oblasť Kibre Mengist je spojená s častými a dlhotrvajúcimi výpadkami elektriky a vody. V našom objekte sa nachádza aj škola, ktorú spravuje rád. My spravujeme nemocnicu s kapacitou tristo ležiacich pacientov, OPD (ambulantní pacienti), antimalnutričný program a laboratórium. Posádku tvoria vždy dvaja až traja ľudia, prevažne lekár, zdravotná sestra, sociálny pracovník.

Ako vás Etiópcania prijali? Predsa len, Európania vynakladali v minulosti veľké úsilie, aby si ich podmanili...

Etiópcania sú veľmi milí, srdeční ľudia. Od začiatku som sa v tejto krajine cítila veľmi dobre. Aj po piatich rokoch fungovania projektu sme však pre nich „atraktívni“. Deti bežia po ulici za nami, len aby sa nás mohli dotknúť. Etiópcania sú veľmi pohostinní, o čom sme sa presvedčili na mnohých návštevách. Napriek tomu, že sú chudobní, dali by vám aj to posledné. Samozrejme, nájdú sa aj takí, ktorí by našu snahu pomôcť chceli zneužiť. V každom belochovi automaticky vidia možný prísun peňazí, majú pocit, že keď sme bieli, určite sme bohatí. Čo sa týka nejakých predsudkov voči nám, nestretla som sa s nimi. Neraz si však najmä starí ľudia o belochoch myslia, že sú Taliani. Mali sme pacienta, deduška, ktorý sa nám každé ráno zdravil bon jorno. Pramení to z čias okupácie Talianmi.

Čo vás po príchode do Etiópie najviac prekvapilo, šokovalo... proste niečo, čo ste nečakali...

Spomínam si, ako som 11. septembra 2007 prvýkrát vystúpila na letisku v Adis Abebe. Bola noc a nás čakal šofér. Keď sme v noci prechádzali ulicami Adis, šokovala ma bieda, ktorá tu je. Samozrejme, predtým, ako idete do neznámej krajiny, snažíte sa predstaviť si, aké to tam bude. Skutočnosť bola ale desivá. Po stranách ciest boli polozrúcané „domčeky“ z vlnitého plechu, všade špina. Už v hlavnom meste je vidieť veľké rozdiely v štvrtiach, v jednej strašná chudoba a v druhej veľké supermarkety. V nemocnici v Kibre Mengist, kde sme pôsobili, je zdravotná starostlivosť, nocľah a strava poskytovaná bezplatne. Šokovalo ma, keď som zistila, z akej diaľky prichádzali pacienti za nami. Dokázali ísť pešo tri dni, s horúčkou, v zúboženom stave, len aby sa k nám dostali. Prespávali v lese a denne prešli desiatky kilometrov, často bosí, či už bolo obdobie sucha alebo dažďa. My si takéto niečo nevieme ani predstaviť. Keď ženy porodila dieťa, o dve, tri hodiny ho zabalia do šatiek a kráčajú domov niekoľko kilometrov. Mnohokrát som cítila hnev, keď matky prišli k nám s podvyživenými deťmi a bolo vidieť, že tento stav u nich pretrváva niekoľko mesiacov. Pýtala som sa sama seba „na čo doteraz čakali?“. Je však veľmi ťažké vžiť sa do ich situácie a mentality. Podvyživu tu totiž rodičia detí nevnímajú ako chorobu, lekára vyhľadajú až vtedy, keď má dieťa v dôsledku podvyživy ďalšie ochorenia. Žiaľ, stáva sa, že vtedy už niekedy nevieme pomôcť ani my. Matkám musíme dookola vysvetľovať, že nesmú čakať a učiť ich, ako sa starať o deti... Po rokoch sa už snažím nesúdiť. Môžeme byť radi, že sme sa narodili tu a nikdy sme nezažili niečo také strašné, ako oni zažívajú po celý svoj život.

Mali ste niekedy chuť hneď sa pobaľiť a odísť?

Minulý rok som zažila takýto pocit, keď sme niesli do Etiópie lieky a zdravotnícky materiál pre náš projekt a dva ďalšie projekty vo veľmi chudobných oblastiach postihnutých hladomorom. Veľkú časť nami privezeného materiálu nám zobrali na letisku. V Etiópii vládne neskutočná byrokracia, každý od vás chce povolenie a keď ho aj máte, nestačí to, treba ďalšie a ďalšie... a aj tak tým nič nedosiahnete. Vtedy som sa naozaj

cítila bezmocná. Bolo pre mňa nepochopiteľné, že títo ľudia nechcú pomôcť vlastným. Často mám pocit, že súčasnej vláde nevedomosť a nevzdelanosť vlastných ľudí vyhovuje a nechcú na tom nič meniť. Predstavitelia krajiny tvrdia, že nepotrebujú pomoc, lebo oni nemajú chudobných ľudí v krajine. Je až zarážajúce, že ľudia, ktorí sú pri moci, v živote neboli v oblastiach, kde pôsobíme. Práve kvôli tejto skúsenosti a bezmocnosti niečo zmeniť a viac pomôcť, som mala chuť zbalíť sa a odísť. Ale bol to len moment. Spomenula som si na našich ľudí v Kibre Mengist a hneď ma to prešlo. V súčasnosti sa, žiaľ, politická situácia v Etiópii ešte zhoršuje, vláda sa snaží zrušiť malé projekty, ruší pracovné povolenia cudzincov, čím chce obmedziť ich príchod do krajiny. Z tohto dôvodu je aj náš projekt od mája 2012 pozastavený. Teraz hľadáme cesty na opätovné naštartovanie projektu na tom istom mieste alebo na vybudovanie nového projektu v tejto oblasti na juhu Etiópie.

Určite máte zaujímavé zážitky z cestovania po krajine...

Čo sa týka dopravy autobusom, moje zážitky nie sú až také skvelé. Nikdy si nemôžete byť istý, či pocestujete, aj keď máte lístok. Cestovanie autobusmi je presne také, ako vidíme vo filmoch o Afrike, napríklad vo filme Biela Masajka. Všetky kufre a batožina sú zviazané na streche autobusu, vnútri znie hlasná hudba a je tam strašne dusno... Minulý rok sme s mamou a s našim kamarátom kňazom a jeho synovcom navštívili malú dedinku v oblasti Borana. Tento kňaz pôsobí už dlhé roky v Etiópii a plynule hovorí ich jazykom. Vystúpili sme z auta, samozrejme, hneď sa zhŕkli všetci domorodci. Okamžite som dostala ponuku na sobáš. Matka jedného mladého Etiópčana začala s našim kamarátom vyjednávať a zisťovať podmienky, za ktorých by ma mohla dostať za nevestu. Začalo sa dohadovanie, koľko kráv, kôz a tiav by som chcela. Ale to množstvo, čo povedala moja mama, sa jej zdalo veľmi veľké, takže ostala sklamaná. Dobré sme sa však zabavili...

Oblasť Borana sme už spomínali v súvislosti s filmom Studňa - hlasy vody z Etiópie...

Oblasť Borana nás očarila. Bývali sme na odľahlej misii, ktorú spravuje rád talianskych sestier - Sisters of Bambina. Sestry tu spravujú nemocnicu a školu pre chlapcov, majú tam pre nich aj internát, lebo tí, čo chodia z veľkých diaľok, by sa v období dažďa nemali ako dostať z domu do školy. Misia sa nachádza pod skalou Lion Mountain. Názov je odvodený od levej laby, pretože táto skala naozaj vyzerá, akoby ju zvierali dve levie laby. Mali sme možnosť na skalú aj vystúpiť, čo sa nám podarilo v hustom ležaku a bolo to dosť adrenalinové. (Úsmev.) V Borane som mala pocit, že tam úplne zastal čas. Neskutočný pokoj, vedomie, že sa nachádzate ďaleko od civilizácie... je to balzam pre dušu. Navštívili sme aj „hlavné mesto“ Borana, Yabello. Je to veľmi sympatické mestočko, asi najcivilizovanejšie v celej oblasti. Aj sme tam

Typické etiópske domčeky

Rozdávanie mlieka

Projekt v Borane, skala Lion Mountain

Petra s malými Etiópanmi

prespali v malom hoteliku, ktorý na ich pomery vyzeral naozaj slušne. A navštívili sme aj dedinku El Sad, známu veľkým kráterom, v ktorom sa ťaží čierna soľ. Bol to zážitok! Kráter je hneď pri ceste, vôbec nikto by neočakával, že také niečo sa tam môže nachádzať. Samozrejme, hneď sme sa stali miestnou atrakciou. Obchodníci nám ponúkali tovar za neuveriteľne vysoké ceny, veď prišli „bohatí bieli“. Väčšinu času na tejto misii nám však poriadne pršalo. Mali sme problém po dvoch dňoch sa odtiaľ dostať. Voda sa na nás valila zo všetkých strán, viackrát sme s autom zapadli do blata a túžobne sme vyzerali asfaltovú cestu...

Podľa vás, nakoľko civilizačné vplyvy uškodili (alebo nie?) Etiópii a jej ľuďom?

Je veľmi ťažké jednoznačne povedať, či uškodili alebo nie. Je dobré, že sme ukázali ľuďom, ako sa žije u nás, a už si nemyslia, že sa dá žiť len tak, ako žijú oni. Dôsledkom toho však je, že skoro každý vyštudovaný človek pri prvej príležitosti odchádza z Etiópie, lebo chce žiť „lepšie“. Tým pádom Etiópia stráca ľudí, ktorí by boli schopní zmeniť veci a pomôcť krajine. Na druhej strane sa tým ľuďom ani nečudujem. Príležitostí tam nie je veľa, v krajine stále vládne autoritársky režim, aj keď vláda to neprizná. Ľudia verejne nehovoria, čo si myslia, lebo by sa mohlo ľahko stať, že sa ocitnú vo väzení. Dobré sa majú tí, čo sú pri moci a nechcú vidieť realitu, koľko ľudí žije v biede. Pracovných príležitostí nie je veľa, aj v hlavnom meste je ťažké zohnať si prácu. Školstvo je nastavené tak, že naozaj len vyvolení vyštudujú strednú školu, ak niekto dosiahne viac, je to veľmi obdivuhodné. Priemer známok, ktorý tam musíte mať, je často nedosiadnuteľný. Negatívom je tiež to, že veľa ľudí si myslí, že každý biely človek je bohatý. Naučili sme ich čakať na pomoc a to nie je dobré. Najmä ľudia na dedinách žijú v presvedčení, že príde pomoc a tak sa nemusia o nič starať... My a sestry Matky Terezy sme sa snažili ich podporovať rozbehnutím svojho vlastného obchodu, kúpili sme im napríklad kravu alebo kozu a je len na nich, či zužitkujú a ďalej zveľadia, čo im bolo dané. Táto otázka je veľmi sporná, ale myslím si, že civilizačné vplyvy priniesli krajine aj pozitíva a, samozrejme, aj negatíva.

Čo môžeme Etiópanom v dobrom „závidieť“?

Skromnosť, pokoru a schopnosť tešiť sa aj z toho mála, čo majú. Ja si trúfam povedať, že títo ľudia sú svojím spôsobom šťastnejší ako my. Pre nich nie sú podstatné materiálne veci, tešia sa zo svojich detí, že sú zdraví, že majú milujúcu rodinu. Naš svet je už veľmi presýtený materiálnymi vecami, oni však uznávajú iné hodnoty.

Veľa sa hovorí o farbách africkej oblohy. Aké je nebo nad Etiópiou?

Nebo nad Etiópiou je posiate hviezdami. Toľko hviezd na oblohe som nikdy v živote nevidela. Západ slnka je nádherný, tak ako asi všade v Afrike...

Anna Gudzová

„Zelená“ škôlka na Brezovci v Dolnom Kubíne

„Program Zelená škola je pre ľudí, ktorí dokážu vnímať, chcú rozumieť a vedieť konať...“

Od roku 2004 medzinárodný Program Zelená škola pomáha aj slovenským školám realizovať environmentálnu výchovu prepojenú s praktickými krokmi. Tie vedú žiakov a celú školu k šetrnejšiemu prístupu voči životnému prostrediu, pomáhajú znížiť celkový vplyv školy na životné prostredie. V tomto školskom roku je do programu zapojených 216 škôl z celého Slovenska. Z toho je 98 materských škôl (48 MŠ a 50 ZŠ s MŠ). Jednou z nich je aj Materská škola na sídlisku Brezovec v Dolnom Kubíne, z ktorej nám napísali:

Orava je hornatý kraj s krásnou prírodou, ktorá obklopuje každý kúsok tejto časti Slovenska. Naša materská škola (MŠ) je síce umiestnená na sídlisku Brezovec, poskytuje však mnoho možností pôsobenia na prírodu. Stále si uvedomujeme, že krása okolitej prírody, z ktorej sa dennodenne tešíme, nás zaväzuje, aby sme ju ochraňovali a viedli k tomu aj naše deti.

Na každom kroku sa presviedčame, aká životne nevyhnutná je snaha ochraňovať a pre ďalšie generácie uchovať naše životné prostredie. Stretávame sa s pôsobením človeka na prírodu, mnohokrát s necitlivým prístupom. Spätá väzba, účinky prírody na život človeka, sú potom tiež drsné. U nás to badáme aj na striedaní ročných období, takmer bez plynulého prechodu. Mení sa tiež teritoriálne rozloženie, výskyt charakteristických druhov živočíchov v určitých oblastiach. Je známe, ako kormorány narušili prirodzené prostredie rieky Oravy, tiež sa zvýšil výskyt nepríjemného a nebezpečného hmyzu – kliešťov v našom regióne.

Aj preto sme sa zapojili do projektu Zelená škola. Prvým krokom bol environmentálny audit dosahu prevádzky MŠ na životné prostredie. Pozostával zo šiestich oblastí: odpad, voda, energia, doprava a ovzdušie, zelené obstarávanie, zeleň a ochrana prírody.

Vytvorili sme pracovné skupiny podľa tried – zvončeky, hviezdíčky, motýliky, rybičky, lienky, včielky, slniečka, kuriatka. Deti mali dostatočný priestor na vyjadrenie svojich pocitov, zážitkov, názorov a hlavne na otázky a ich vysvetlenie. Poznatky na nástenke slúžia ako podnet nielen deťom, ale aj rodičom. Výchovno-vyučovacia proces v našej MŠ je celoročne zameraný na osvetu a praktickú činnosť v tejto oblasti – pracovné listy, výtvarné a pracovné aktivity, zber prírodného materiálu, čítanie kníh a prezeranie ilustrácií, udržiavanie čistoty a poriadku v MŠ a jeho okolí. Činnosti ročného plánu MŠ sú svojím zameraním súčasťou programu Zelená škola.

Vlani sme napríklad zostrojili krmidlá pre vtáčky zo škatuliek, obalov z jogurtu, naplnili ich semiačkami a povesili na stromy v záhrade. Pravidelne sme ich chodili dopĺňať potravou a pozorovali, ako vtáčky prilietajú a zobkajú. Deti to veľmi citlivo vnímali a prežívali. Hovoríme si o ochranných postojoch, o znečisťovaní prírody, intenzívne si všímame kvety, kríky a stromy v školskej záhrade. Strom, ktorý sa nám zdal najsympatickejší, vysoká breza, je náš Čarovný Strom Želaní. K nemu chodíme vyslovovať svoje túžby a želania. Pozorujeme prírodu a už všetci vieme, že pri vychádzke do prírody, v ktoromkoľvek ročnom období, nezanecháme za sebou žiadne nežiaduce stopy. Takto celý rok vnímame všetku tú krásu okolo nás, pestujeme v deťoch lásku a hrdosť k krásnemu kúsku Slovenska, k nášmu rodnému mestu Dolný Kubín a k jeho okoliu.

Silvia Rakúsová
Materská škola Dolný Kubín – Brezovec

Výzva

Najväčší ekoprogram sveta hľadá školy, ktoré sa chcú zmeniť

Zlepšiť životné prostredie, rozvíjať tímovú spoluprácu či podporiť prepojenie s miestnou komunitou školám pomôže 8. ročník celosvetového vzdelávacieho programu Zelená škola. Stačí ak sa do 30. júna 2012 zaregistrujete na stránke www.zelenaskola.sk a pripojíte sa k „rodine“ 40 tisíc škôl v 53 krajinách sveta.

„Hľadáme školy, ktoré chcú zmeniť napr. nudný školský dvor, či urobiť niečo s pasivitou žiakov alebo vysokým účtom za odpad. Pomôžeme im výnimočne pestrým servisom a praktickou metodikou „7 krokov“, hovorí manažér programu Radoslav Plánička z Centra environmentálnej a etickej výchovy Živica. „Zelená škola prináša školám viac ako klasickú environmentálnu výchovu. Praktické kroky vedú pedagógov a žiakov k systematickej práci a riešeniu problémov školy i prostredia, v ktorom žijú. Prioritou programu je aktívne zapojenie žiakov.“

Školy zapojené do programu majú k dispozícii metodickú podporu, vzdelávacie a zážitkové workshopy, ale aj možnosť výmeny skúseností s inými školami. Môžu sa tiež uchádzať o finančnú podporu svojich aktivít. V tomto školskom roku bolo podporených 25 projektov v celkovej výške 11 500 eur. Školám, ktoré úspešne zrealizujú „7 krokov k Zelenej škole“, je udelený medzinárodný certifikát a vlajka siete Eco-Schools. To môže prispieť k zvýšeniu ich konkurencieschopnosti a zviditeľneniu v komunite.

O svojich skúsenostiach hovorí koordinátorka aktivít na Základnej škole Petra Škrabáka v Dolnom Kubíne, Eva Pokorná: „Program Zelená škola je pre nás motiváciou k zmene vecí okolo seba, ale hlavne vedie k zmene myslenia detí i dospelých. Žiaci s nadšením prijímajú úlohy a sami ich riešia - z pasívnych poslucháčov a divákov sa tak stávajú iniciatívne skupiny, ktoré idú za svojim environmentálnym cieľom.“ Riaditeľka tejto školy Magdaléna Kubisová dodáva: „Zároveň program prináša škole kvalitu a učenie žiakov pre život.“

Program Zelená škola odporúča Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR a uznanie získal aj od Environmentálneho programu OSN (UNEP). Ocenila ho tiež bývalá predsedníčka vlády SR Ivetta Radičová, ktorá prevzala záštitu nad slávnostnou certifikáciou Zelených škôl v októbri 2011, na ktorej povedala: „Príroda nám urobila Slovensko prekrásne, ale aby sme vedeli prejavovať aj iný

typ lásky, musíme sa naučiť o prostredie starať. V prírode platí viac ako v inom svete, že nám dá iba toľko, koľko jej vrátime.“

V školskom roku 2011/2012 je do programu zapojených 216 škôl z celého Slovenska. Koordináciu programu zabezpečuje Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica. Národným garantom certifikácie je sieť ŠPIRÁLA. Aktivity programu sa realizujú vďaka podpore generálneho partnera IKEA Bratislava.

Informácie k registrácii a pravidlá programu sú dostupné na www.zelenaskola.sk.

Oslava biodiverzity vo Filákově

Štátna ochrana prírody SR, Regionálne centrum ochrany prírody vo Zvolene, Správa CHKO Cerová vrchovina Rimavská Sobota a Z. p. o. Geopark Novohrad-Nógrád pripravili 19. mája 2012 pre širokú verejnosť environmentálno-kultúrne podujatie, ktoré sa uskutočnilo pri príležitosti Medzinárodného dňa biodiverzity (22. máj), Dňa karpatských parkov (23. máj) a Európskeho dňa parkov (24. máj) v rámci 4. ročníka Týždňa Novohrad-Nógrád geoparku a iniciatívy Týždňa európskych geoparkov v areáli Filákovského hradu.

Cieľom podujatia bolo predstaviť chránené územia v širšom regióne Novohradu, poskytnúť informácie o biodiverzite (biologickej rozmanitosti), poradiť, ako pomôcť vo svojom okolí prírodnému a životnému prostrediu a predstaviť možnosti využitia našej prírody na oddych a získanie nových poznatkov o nej. Pripravené boli propagačné materiály, výstavy, pre deti rôzne súťaže, úlohy, ekohry a kultúrne predstavenie, na ktorom sa podieľali školy vo Filákově.

Podujatie sa uskutočnilo v spolupráci s Mestským úradom vo Filákově, Obvodným úradom životného prostredia v Lučenci, Správou slovenských jaskýň Liptovský Mikuláš, Hvezdárňou v Rimavskej Sobote, Správou CHKO Štiavnické vrchy, Správou NP Muránska planina, Hradným múzeom vo Filákově, Novohradským turisticko-informačným centrom, Slovenskou agentúrou životného prostredia, pripojili sa k nám aj skauti z Lučence, ZŠ Filákov-Farská lúka, OZ Kvapky rosy a Stredná odborná škola vo Filákově.

Krásne prostredie, slnečný deň a zaujímavý program, prilákali na hrad asi 500 návštevníkov.

Foto: P. Rapavý

Medzinárodný deň biodiverzity a Týždeň Novohrad-Nógrád geoparku sa začína

Foto: L. Papáčová

Chcete pripraviť projekt pre životné prostredie? Poradí vám SAŽP

Malá oslava života na Zemi spojila dokopy organizácie, ktoré zabezpečujú ochranu prírody a životného prostredia, ale aj také organizácie, ktoré jednoducho cítili potrebu prispieť svojím dielom a prihlásiť sa medzi tých, ktorí si to, čo im Matka Príroda poskytuje, vážia. Všetkým patrí veľká vďaka a osobitná vďaka mestu Filákovo na čele s primátorom JUDr. Jaromírom Kaličiakom. Ďakujeme aj sponzorom podujatia: PPS Group, a. s., Detva a Hradné múzeum vo Filákově.

RNDr. Katarína Gaálová
riadiťka Správy CHKO
Cerová vrchovina

Foto: P. Rapavý

A už sú pripravené pozdraviť Deň biodiverzity milé lienky z MŠ Štúrova vo Filákově

Foto: P. Rapavý

Malé žabky sa nedali na pódiu zahanbiť

Foto: L. Papáčová

Hvezdárň v Rimavskej Sobote upriamila pozornosť na problémy svetelného znečistenia, ale veľkým pokušením bola aj možnosť nazrieť do ozajstného hvezdárskeho ďalekohľadu a vidieť, čo sa deje na Slnku

Čakáme prvých návštevníkov

Foto: L. Papáčová

Foto: J. Klinda

Prezentácia CHKO Cerová vrchovina

Foto: L. Papáčová

Skauti sú s prírodou prepojení a takto v nej prežívajú (MO Tetrov Lučenec)

Foto: J. Klinda

Vypchatá vydra zaujala

Foto: D. Rapavý

Pomôžem

Foto: L. Gaál

V kútiku pod stromom sa svedomito riešia úlohy

Foto: L. Papáčová

Vieme vyrobiť krásne veci, postačí nám šúpolie, papier či železný odpad, ale potrebné sú aj šikovné ruky

Foto: P. Rapavý

Čo sa to len na tom Slnku deje

Aj živá príroda má svoju cenu

Schválil významný dokument – Aktualizovaná národná stratégia na ochranu biodiverzity Slovenskej republiky, zameraný na ochranu a trvalo udržateľné využívanie rozmanitosti všetkých foriem života do roku 2020, je jednou z dôležitých úloh, ktorú chce Ministerstvo životného prostredia SR splniť do konca tohto roka. Chce tak prispieť k zachovaniu a trvalému využívaniu bohatej slovenskej biodiverzity tak, aby z nej mali úžitok naše aj budúce generácie. Pripravovaná národná stratégia má napomôcť vyriešiť otázky zosúladenia európskych právnych predpisov ochrany prírody s legislatívou SR, navrhnúť riešenia na rozumné využívanie lesov, pôdy a rybolovu.

Tento rok je významný aj blížiacou sa 11. konferenciou zmluvných strán dohovoru o biodiverzite v indickom Hydabade, ktorá má zhodnotiť situáciu po prijatí Nagojského protokolu o prístupe k zdieľaniu úžitku z využívania genetických zdrojov. Tento protokol je popri ochrane a trvalo udržateľnom využívaní biodiverzity tretím pilierom dohovoru o biodiverzite. Z protokolu je jasné, že podobne ako pôda, nerastné suroviny či voda, má aj živá príroda svoju cenu. Pri zabezpečovaní ľudských potrieb a medzinárodnom obchode s ňou treba preto stále počítať.

Biologická diverzita predstavuje rozmanitosť všetkých foriem života, zahŕňa v sebe ekosystémy, rastlinné a živočíšne druhy, mikroorganizmy a ich génové informácie. Slovensko má čo pri príležitosti tohto dňa oslavovať. Naša krajina sa môže pýšiť bohatou rozmanitosťou fauny a flóry. Z viac ako 12 600 rastlinných druhov je však u nás ohrozených 2 761 druhov a vyhynutých je 196 druhov. Z vyše 24 500 živočíšnych druhov je ohrozených takmer

Foto: Lenka Papáčová

Žiakom zo ZŠ Radzovce sa najviac darilo v 7. ročníku prírodovednej súťaže Spoločne chránime prírodu, ktorú v máji zorganizovali Správa CHKO Cerová vrchovina, NP Bükk, TK Karancs-Medves (Maďarsko) a Z. p. o. Novohrad-Nógrád geopark s Hradným múzeom vo Filákovce

2 300 druhov a vyhynulo 38 druhov. Ohrozených je 24,1 % druhov rýb, 44,4 % druhov obojživelníkov, 38,5 % druhov plazov, 14 % druhov vtákov a 21,7 % druhov cicavcov.

Zdroj: MŽP SR

Sihoť je vyhlásená za chránené územie

V priestoroch historickej budovy Vodárenského múzea Bratislavskej vodárenskej spoločnosti na nábreží Dunaja, neďaleko samotného chráneného areálu Sihoť, sa 28. mája 2012 zišli zástupcovia Magistrátu hlavného mesta SR Bratislava, mestskej časti Karlova Ves, mestskej časti Devín, Štátnej ochrany prírody SR, rakúskeho Národného parku Donau-Auen, Bratislavskej vodárenskej spoločnosti, a. s., a Bratislavského regionálneho ochranárskeho združenia (BROZ), aby spolu s ďalšími hosťami spoločne oslávili výsledok dlhoročného úsilia o ochranu tohto vzácneho územia.

Pôvodný lužný les

Na celom slovenskom úseku Dunaja sa dodnes zachovalo už len niekoľko posledných lokalít pôvodných lužných lesov. Jednou z nich je aj Sihoť v mestskej časti Karlova Ves. Táto lokalita je súčasťou európskej siete chránených území NATURA 2000. Účelom vyhlásenia chráneného areálu je zabezpečenie ochrany biotopov európskeho významu. Sihoť predstavuje najväčší dunajský ostrov v Bratislave, jeho neprístupnosť dala priestor pre zachovanie bohatého druhového zloženia územia, ako aj typického rázu lužnej krajiny. Na území sa nachádzajú hodnotné vrbovo-topoľové a dubovo-brestovo-jaseňové lužné lesy s výskytom mnohých starých stromov jedinečnej ekologickej hodnoty.

Sihoť je obkolesená z jednej strany hlavným tokom Dunaja a z druhej Karloveským ramenom – posledným voľne tečúcim ramenom Dunaja na Slovensku. Dynamika tečúcej vody umožňuje vznik štrkových lavíc a kolmých brehov, ktoré boli v minulosti prirodzenou súčasťou dynamických procesov rieky a predstavujú významné hniezdné a potravné biotopy pre viaceré druhy živočíchov.

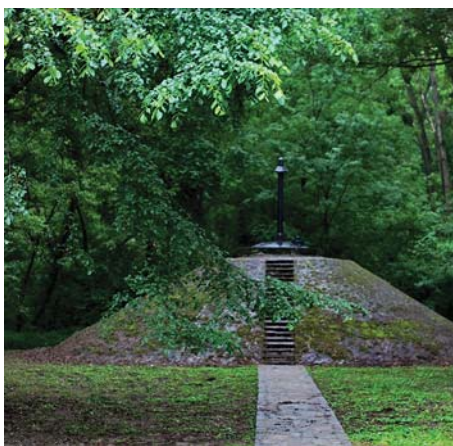
Významný zdroj pitnej vody

Na území sa taktiež začali písať dejiny bratislavského vodárstva, ktoré siahajú až do roku 1882, kedy tu bola vykopaná prvá studňa. Ostrov predstavuje aj v súčasnosti významný zdroj kvalitnej pitnej vody pre Bratislavu. Bratislavská vodárenská spoločnosť, a. s., tam prevádzkuje viacero studní, vrátane historických objektov.

Chránený areál

Chránený areál Sihoť bol vyhlásený vyhláškou Krajského úradu životného prostredia v Bratislave č. 2/2012 zo 4. apríla 2012, ktorá nadobudla účinnosť 15. mája 2012. Chránený areál s celkovou rozlohou 234,91 ha sa podľa povahy prírodných hodnôt člení na dve zóny s 3. a 2. stupňom ochrany.

Chránený areál Sihoť patrí medzi cieľové lokality projektu LIFE10 NAT/SK/080 Ochrana a obnova území NATURA 2000 v cezhraničnom regióne Bratislavy, ktorý sa pod vedením BROZ začal v januári tohto roku. Projekt sa zameriava na praktickú ochranu prírody v 17 územiach európskeho významu priamo v Bratislave a v jej blízkom okolí. Tieto územia sú súčasťou sústavy NATURA 2000, ktorá sa vytvára vo všetkých

Prvá mestská vodáreň založená v roku 1886 na Sihoťi

Bratislavská vodárenská spoločnosť na ostrove prevádzkuje niekoľko historických objektov

Karloveské rameno obtekajúce ostrov Sihoť, súčasne posledné voľne tečúce rameno Dunaja na Slovensku

Príhovor RNDr. Tomáša Kušika – štatutára Bratislavského regionálneho ochranárskeho združenia

Mapka informuje o výskyte 13 kopaných a 33 vŕtaných studní

Účastníci slávnostného vyhlásenia chráneného územia sa na záver exkurzie prešli tunelom popod rameno Dunaja

členských krajinách EÚ a ktorej hlavným cieľom je zachovanie najcennejších prírodných biotopov a najviac ohrozených druhov rastlín a živočíchov.

Mgr. Miroslava Rudá
Bratislavské regionálne ochranárske združenie

Medzinárodná konferencia SEA/EIA na Slovensku sa stáva pravidelnou udalosťou

V prekrásnom prostredí Nízkych Tatier, na Táloch, sa 29. a 30. mája 2012 uskutočnil II. ročník konferencie o problematike posudzovania vplyvov na životné prostredie – SEA/EIA 2012 s medzinárodnou účasťou. Prípravu a organizáciu konferencie zabezpečovala Slovenská agentúra životného prostredia, Centrum environmentalistiky a informatiky v Banskej Bystrici, v spolupráci s Ministerstvom životného prostredia SR, Štátnou ochranou prírody SR, Katedrou krajinnej ekológie PRIF UK v Bratislave a Ústavom záhradnej a krajinnej architektúry FA STU v Bratislave.

Štatistika

Konferencie sa zúčastnilo 168 domácich a zahraničných účastníkov z radov všetkých subjektov procesu SEA/EIA, t. j. zástupcov štátnej správy a samosprávy, odborných organizácií, pedagógov a vedeckých pracovníkov z vysokých škôl a akademii, zástupcov navrhovateľov, spoločností zaoberajúcich sa spracovaním dokumentácie v procese posudzovania vplyvov na životné prostredie, študentov vysokých škôl, mladých vedeckých pracovníkov, ako aj mimovládnych organizácií. Treba vyzdvihnúť záujem o konferenciu zahraničných účastníkov, našich susedov z Českej republiky a Rakúskej republiky.

Konferencia vytvorila priestor na prezentáciu najnovších poznatkov a skúseností v rámci procesu SEA/EIA na Slovensku a v okolitých krajinách EÚ a poskytla priestor pre odbornú diskusiu účastníkov v 6 tematických blokoch: (1) Problematika SEA/EIA vo vzťahu k národnej a európskej legislatíve, (2) Posudzovanie vplyvov na životné prostredie v územiach významných z hľadiska ochrany prírody a krajiny, (3) Posudzovanie vplyvov na životné prostredie, najmä priemyselných činností, dopravy a činností odpadového hospodárstva, (4) Posudzovanie vplyvov strategických dokumentov na životné prostredie, (5) Postupy, metódy, metodiky hodnotenia vplyvov na životné prostredie, použitie výsledkov špecializovaných analýz pre EIA, (6) Skúsenosti účastníkov s procesom EIA a SEA.

K jednotlivým témam odznelo 27 príspevkov, ktoré sú uverejnené v zborníku z konferencie, a vystavených 11 posterov.

Krátke zhodnotenie

Konferenciu otvorili odborný garant konferencie riaditeľ odboru environmentálneho posudzovania MŽP SR RNDr. Gabriel Nižňanský a riaditeľ pre stratégiu a projekty SAŽP RNDr. Ľuboš Čillag. Na úvod konferencie RNDr. Gabriel Nižňanský vyhodnotil závery I. ročníka medzinárodnej konferencie SEA/EIA 2010 a skonštatoval, že aj naďalej pretrvávajú niektoré otvorené otázky v oblasti právnych predpisov a implementácie procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie v podmienkach SR, týkajúce sa neprehľadnosti spôsobenej väčším počtom novelizácií zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie, kvality dokumentácie, nedostatku metód na hodnotenie vplyvov a kontroly navrhnutých opatrení na minimalizáciu a elimináciu vplyvov vyplývajúcich z EIA/SEA a pod.

Prvý deň odznelo 16 príspevkov, ktoré sa týkali prvých štyroch tém. Najväčší počet prezentácií sa týkal posudzovania vplyvov na životné prostredie v územiach významných z hľadiska ochrany prírody a krajiny, napr. prístupov k stanoveniu významnosti vplyvov na územia sústavy NATURA 2000 v členských krajinách, ako aj prístupov smerujúcich k minimalizácii a eliminácii vplyvov vznikajúcich z uskutočnenia procesu EIA/SEA. Najväčšie výhrady sa týkali určovania významnosti a váhy kritérií, ktoré nezohľadňujú význam a únosné zaťaženie chránených území. Prístupy k posudzovaniu EIA/SEA v územiach významných z hľadiska ochrany a prírody v Českej republike boli vysvetlené v dvoch príspevkoch na základe vhodne zvolených príkladov.

Z poobedňajšieho programu veľmi zaujala prednáška týkajúca sa posudzovania federálnych ciest v Rakúsku. Líniovým stavbám sa venovali aj ďalšie dva príspevky o migračných štúdiách a migračných objektoch pre voľne žijúce živočíchy. V poslednom bloku prednášok prvého dňa konferencie odzneli skúsenosti s procesom posudzovania strategického dokumentu Programu odpadového hospodárstva SR (POH SR) a bol predstavený návrh metodického postupu, ktorý by sa mal používať pri hodnotení strategických dokumentov zaoberajúcich sa starostlivosťou o lesy.

Záujem účastníkov konferencie nepoľavoval ani na druhý deň. V prvom bloku 4 hodnotných prednášok o postupoch, metódach a metodikách hodnotenia vplyvov na životné prostredie a použití výsledkov špecializovaných analýz pre EIA zaujali metódy hodnotenia vplyvu golfových ihrísk na životné prostredie z hľadiska ochrany vôd a prednáška rakúskych účastníkov o jednom z výstupov projektu e-MAT zameranom na identifikáciu, zdieľanie a rozvíjanie údajov a informácií súvisiacich s EIA. Posledný blok štyroch prednášok, ako napr. *EIA – proces odborníkov alebo laickej verejnosti? Dá sa EIA/SEA naučiť?* zhrnul postrehy, úvahy a dlhoročné skúsenosti s procesom EIA/SEA na Slovensku.

Záver

Po ukončení odborného programu a diskusie sa účastníkom predostrel návrh záverov ako spoločného posolstva účastníkov konferencie napĺňajúceho spoločný cieľ – podporiť skvalitňovanie a zefektívňovanie procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie v podmienkach SR. Závery po pripomenovaní účastníkmi budú sprístupnené spolu s ostatnými súvisiacimi materiálmi na webovej stránke <http://enviroportal.sk/environmentalne-temy/starostlivost-o-zp/eia-sea-posudzovanie-vplyvov-na-zp/publikacie/skolenia-pre-verejnost>.

Podakovanie patrí nielen organizátorom a prednášajúcim, ale aj ostatným účastníkom za prejavovaný záujem o konferenciu, výbornú atmosféru sprevádzanú množstvom zaujímavých diskusií, rozhovorov a nadviazaných kontaktov. Dúfame, že myšlienka vyjadrená v titulku tohto článku bude platiť ešte dlhé roky.

RNDr. Mária Hrnčárová
Slovenská agentúra životného prostredia
Banská Bystrica

Realizačný tím rakúsko-slovenského projektu e-MAT

Diskusia účastníkov konferencie

Zástupcovia zahraničných účastníkov

Foto: M. Hrnčárová

Aby posudzovanie vplyvov na životné prostredie nebolo trójskym koňom investorov

Význam zavedenia posudzovania vplyvov na životné prostredie do právneho poriadku v Slovenskej republike v roku 1995 a jeho účinky v praxi ochrany prírody a krajiny treba skúmať aj z porovnania stavu pred týmto obdobím. V tom čase sa na Slovensku vykonávala ochrana prírody podľa zákona SNR č. 1/1955 Zb. SNR. Štátnu správu v regiónoch vykonávali referenti na odboroch kultúry okresných a krajských národných výborov, správy národných parkov a správy chránených krajinných oblastí. Tieto zložky štátnej ochrany prírody vydávali k rôznym zámerom, ktoré sú dnes predmetom posudzovania, vyjadrenia a stanoviská. Ich právna sila, napr. v územnom a stavebnom konaní, vychádzala z § 126 ods. 1 stavebného zákona, podľa ktorého, ak sa konanie dotýkalo záujmov chránených predpismi o štátnej ochrane prírody, mohol rozhodnúť stavebný úrad alebo iný orgán len po dohode, prípadne so súhlasom dotknutého orgánu štátnej správy, ktorý mohol viazať súhlas na splnenie podmienok zodpovedajúcich uvedeným predpisom. Táto právna úprava umožňovala orgánom štátnej ochrany prírody, a to bez zložitosti skúmania, so zámermi, ohrozujúcimi prírodu nad prípustnú mieru, nesúhlasí. Uplatňovanie týchto právnych nástrojov však (aj vtedy) záviselo od odborného zvládnutia agendy dotknutým orgánom ochrany prírody.

Nové právne prostredie

Po nadobudnutí účinnosti zákona č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a zákona č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny vzniklo nové právne prostredie a podmienky aj pre ochranu prírody, a to s využitím nového nástroja – posudzovania vplyvov na životné prostredie (EIA/SEA). Čoskoro sa však ukázalo, že posudzovanie vplyvov na životné prostredie sa môže stať v niektorých prípadoch trójskym koňom, pomocou ktorého sa presadia v chránenom území aj také zábery, ktoré by v minulosti pre jednoznačnú neprípustnosť a ohrozenie verejného záujmu nemali šancu. Vyplýva to z toho, že posudzovanie vplyvov na životné prostredie je u nás od samého začiatku nastavené tak, že výsledky hodnotenia vplyvov len v ojedinelých prípadoch výstia do neodporúčania realizácie činnosti. Na podporu tohto tvrdenia citujeme slová vedúceho pracovníka odboru posudzovania vplyvov na životné prostredie MŽP SR, publikované v Spravodajcovi EIA – SEA v r. 2008: „Záverčné stanoviská a rozhodnutia, ktoré vydalo Ministerstvo životného prostredia SR, príp. OÚŽP, od začiatku pôsobnosti zákona, boli takmer vo všetkých cca 3 500 prípadoch súhlasné s návrhom opatrení na zníženie vplyvu na životné prostredie. Filozofia EIA nie je predsa o tom, aby sa rozvoj Slovenska zastavil, ale aby sa udržal a aby sa investície realizovali environmentálne prijateľným spôsobom.“ S takouto „filozofiou“ zákona sa nevieme stotožniť. Zastávame názor, že posudzovanie vplyvov navrhovanej činnosti, pokiaľ má účinne prispieť k ochrane životného prostredia, musí mať vyššie ambície, teda musí aj jednoznačne chcieť a vedieť určiť činnosti (zábery), ktoré nemožno odporučiť, a to ani s desiatkami navrhnutých podmienok na zmiernenie vplyvov.

Vážime si prácu tvorcov zákona o posudzovaní i zamestnancov príslušných orgánov, ktorí ho vykonávajú. Netreba si však zakrývať oči pred pravdou o tom, že zákon

si žije v regiónoch aj „svojím“ životom. Súčasný stav takmer absolútneho pozitívneho posudzovania návrhov môže, podľa nášho názoru, vo veľkej miere súvisieť s tým, že spracovateľ dokumentácie nie je pri jej vypracovaní úplne nezávislý, pretože je s navrhovateľom (investorom) v zmluvnom vzťahu

Foto: Viliam Klešč

Rozvoj Pezinka by nemal narušiť vinohradnícky charakter krajiny

– navrhovateľ jeho prácu zaplatí. Na zľahčenie tohto problému nestačí konštatovať, že výsledky posudzovania vplyvov majú pre povoľujúci orgán len odporúčajúci charakter, a preto nie sú záväzné. Nevie si totiž predstaviť, ako by vedel správny orgán odôvodniť nepovolenie činnosti z dôvodu ochrany prírody, keď navrhovateľ má v ruke priaznivé výsledky posudzovania vplyvov na životné prostredie, za ktoré zaplatil.

Skúsenosti z praxe

V tomto príspevku sa pokúsime zhrnúť niektoré skúsenosti s uplatňovaním zákona č. 127/1994 Z. z. a zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o posudzovaní“) z pohľadu pracovníka Štátnej ochrany prírody SR – Správy Chránenej krajiny Malé Karpaty s územnou pôsobnosťou na území zasahujúcom do 3 krajov a 11 okresov o výmere asi 212 099 ha. Územie je z hľadiska zákona o posudzovaní charakterizované tým, že jeho časť sa nachádza v intenzívne sa rozvíjajúcom Bratislavskom a Trnavskom kraji. Prechádza ním diaľnica D1, pozdĺž ktorej sa v hodnotenom období vybudovalo viacero priemyselných a logistických parkov, napr. PSA Peugeot Citroën Slovakia a Samsung Electronics LCD Slovakia, s. r. o. Podstatnú časť hodnoteného územia však zaberá investičnými zámermi a bytovou výstavbou málo atakovaná CHKO Malé Karpaty. Súčasťou územia je aj 56 chránených území s vyšším ako druhým stupňom ochrany, 4 chránené vtáčie územia a 12 území európskeho významu.

Na základe viacročných skúseností s posudzovaním vplyvov činností na životné prostredie v hodnotenom území uvádzame tieto pripomienky:

- dotknuté územie navrhovanou činnosťou sa na účely posudzovania vymedzuje v niektorých prípadoch nedostatočne veľké, a preto neumožňuje hodnotiť všetky vplyvy na životné prostredie,
- vplyv kumulatívnych účinkov navrhovanej činnosti sa v dotknutom území posudzuje iba výnimočne a nedostatočne,
- variantnosť návrhov sa v praxi využíva, podľa nášho názoru, čoraz menej a predkladané varianty riešení nepredstavujú reálnu alternatívu voči preferovanému variantu,
- spracovateľ odborného posudku nemá vždy odbornú spôsobilosť v oblasti ochrany prírody a krajiny, resp. biológie, aj keď predmetom posudzovania podľa určeného rozsahu hodnotenia je predovšetkým vplyv navrhovanej činnosti na predmet ochrany v chránenom území,
- navrhovatelia sa snažia vyhýbať posudzovaniu navrhovanej činnosti ako celku (cieľovému stavu), preto sa posudzovanie vykonáva osobitne pre každú etapu (stavbu),

Foto: Viliam Klešč

Okolie Bratislavy je stredobodom záujmu investorov

Tabuľka č. 1 Prehľad o frekvencii posudzovania vplyvov na životné prostredie na hodnotenom území

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EIA	2	8	8	8	14	19	13	31	18	21	20
SEA	-	-	-	-	-	-	1	17	14	13	12
§ 18 ¹	-	-	-	-	-	-	-	7	10	11	6

¹ „Zisťovanie“ pre činnosti umiestňované v chránených územiach podľa § 18 ods. 12 zákona o posudzovaní

- navrhovatelia v územnom pláne ako strategickom dokumente nedostatočne konkrétne identifikujú svoj rozvojový zámer (objektívnu skladbu), čo neumožňuje správne vyhodnotiť možné vplyvy zmeny funkcie pozemkov na časti prírody,
- spracovatelia dokumentácie nemajú vo svojich tímoch vždy dostatočne zastúpených odborníkov podľa predmetu posudzovania, čo sa prejavuje na objektívnosti výsledkov posudzovania,
- neodborné alebo úmyselne skreslené určenie významnosti jednotlivých kritérií, kde váha ekologických kritérií je podhodnotená a nezohľadňuje význam činnosťou dotknutých chránených častí prírody, mení posudzovanie vplyvov z environmentálneho nástroja na nástroj investičný.

Prípád – lokalita Šúr

Keď tvrdíme, že posudzovanie vplyvov na životné prostredie v niektorých prípadoch zohráva úlohu trójskeho koňa, prostredníctvom ktorého urbanizácia preniká aj do krajiny, kde znižuje ekologickú stabilitu a priaznivý stav chráneného územia, myslíme predovšetkým na výkon zákona o posudzovaní v lokalite Šúr a jej bezprostrednom okolí. Zámery výstavby obytných zón v susedstve Národnej prírodnej rezervácie Šúr v katastrálnom území Chorvátsky Grob v lokalite Čierna Voda končili väčšinou v procese posudzovania v zisťovacom konaní, a to aj v prípadoch požiadaviek z hľadiska ochrany prírody a krajiny na ďalšie posudzovanie činnosti. Aj všetky navrhované činnosti, ktoré sa posudzovali, boli v záverečnom stanovisku príslušného orgánu posudzovania odporučené na realizáciu. Paradoxom je, že jediným zámerom, ktorého realizáciu príslušný orgán na základe výsledkov posudzovania neodporučil, bol projekt obnovy vodného režimu NPR Šúr, teda projekt na záchranu medzinárodne významnej mokrade, ktorej chýba po vybudovaní odvodňovacieho kanálu voda. V tomto prípade sa neuplatnil ani zaužívaný postup, podľa ktorého sa posudzovaná

činnosť odporučí a navrhne sa podmienky na zmiernenie jej vplyvov. Táto mokraď medzinárodného významu, územie európskeho významu a chránené územie, kde platí najvyšší stupeň ochrany podľa zákona o ochrane prírody a krajiny, sa takto z južnej strany dostala do trvalého konfliktu s novovzniknutými obytnými súbormi. Z tohto prostredia pochádzajú aj také výsledky posudzovania vplyvu výstavby rodinných domov na chránené územie, podľa ktorých napr. výstavba 56 rodinných domov na hranici chráneného územia nebude mať nijaký vplyv na jeho rastlinstvo a živočíšstvo. Počas prevládky navrhovaného komplexu rodinných domov dôjde podľa zhotoviteľov správy o hodnotení

oproti nulovému stavu k zlepšeniu dokonca o 20 bodov (rozdiel +9 a -11 bodov). Je to typický príklad nesprávneho (účelového) použitia kritérií hodnotenia, podľa ktorých sa vyhodnotí vplyv navrhovanej činnosti na chránené územie, napr. bodovou hodnotou -1, a vzápätí sa tento vplyv eliminuje hodnotením vplyvu navrhovanej činnosti na zamestnanosť bodovou hodnotou +2. Výsledkom takéhoto posúdenia vplyvu činnosti na životné prostredie je, že ju treba povoliť, aj keď podľa zdravého rozumu je zrejmé, že ohrozí verejný záujem a chránenému územiu spôsobí ekologickú ujmu.

Prípád – CHVÚ Úľanská mokraď

O zvýšení účinnosti zákona o posudzovaní v praxi po zavedení posudzovania strategických dokumentov svedčia výsledky hodnotenia niektorých navrhovaných zmien územných plánov v Chránenom vtáčom území Úľanská mokraď. Je pravda, že v niektorých prípadoch vznikali pochybnosti, či konkrétny územný plán alebo jeho zmeny a doplnky navrhujú také riešenia, ktoré sú oprávneným dôvodom na požadovanie posudzovania podľa zákona o posudzovaní, pretože navrhované zmeny neraz predstavovali len nepatrné výmery (niekoľko árov, resp. hektárov) v pomere k výmere tohto chráneného územia (18 173,9 ha). Táto etapa predprojektovej prípravy (posudzovanie strategických

dokumentov) sa však ukázala ako veľmi dôležitá. V územnom pláne sa totiž rozhoduje o zmene funkcie (druhu) pozemku, napr. orná pôda sa po realizácii môže zmeniť na zastavané územie. Pokiaľ sa takáto zmena územného plánu, vedúca k úbytku biotopu, nevynúti posúdiť na základe oznámenia o strategickom dokumente, je v ďalšom postupe prípravy investície ťažko odôvodniteľná požiadavka na posudzovanie samotnej činnosti (výstavby), ktorej vplyv na chránené vtáčie územie je zväčša podružný. Z tohto chráneného územia, aj na základe zvládnutého posudzovania vplyvov, boli vytesnené niektoré rozvojové zámery a došlo aj k naplneniu ustanovení zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov o povinnosti navrhovateľa vykonať opatrenia nevyhnutné na kompenzovanie nepriaznivých účinkov plánu alebo projektu na integritu chráneného územia. Posudzovanie vplyvov v CHVÚ Úľanská mokraď naráža na problém chýbajúcej dokumentácie ochrany prírody – programu starostlivosti o toto chránené územie. Len na základe takejto dokumentácie možno objektívne hodnotiť vplyv navrhovanej činnosti na priaznivý stav druhov vtákov európskeho významu a ich biotopov. Inak hrozí, že vplyv každej navrhovanej činnosti sa bude v procese posudzovania bagatelizovať, pretože jej realizácia sa navrhuje len na malej časti chráneného územia. Táto „salámová“ metóda povoľovania činnosti je však bez hodnotenia ich vplyvu na konkrétne ekologicko-funkčné priestory chráneného územia a bez hodnotenia kumulatívnych účinkov ďalších realizovaných činností pre dosiahnutie cieľov chráneného územia veľmi nebezpečná. Z tohto chráneného územia pochádza ojedinelý pozitívny prípad posudzovania navrhovanej zmeny strategického dokumentu. Pozitívny preto, lebo napriek „odbornému“ posudku spracovateľa a jeho návrhu záverečného stanoviska na odporúčenie navrhovanej činnosti, príslušný orgán posudzovania (Obvodný úrad životného prostredia v Trnave) činnosť neodporučil, a to z dôvodu predpokladaného negatívneho vplyvu na chránené vtáčie územie, ako to bolo uvedené v správe o hodnotení.

Skúsenosti s uplatňovaním „zisťovania“ podľa § 18 ods. 12 zákona o posudzovaní, či činnosti umiestňované v chránených územiach treba posudzovať, preukázali v hodnotenom území jeho využiteľnosť pri ochrane území európskej sústavy chránených území. Potvrdilo sa, že ide o dobrú „poistku“, ktorá umožňuje preskúmať potrebu posúdenia aj takej činnosti, ktorá inak podľa zákona o posudzovaní nie je predmetom posudzovania. Z 34 navrhovaných činností v rokoch 2008 – 2011 však len tri navrhované činnosti boli na základe odborného stanoviska orgánu ochrany prírody, vydaného podľa § 28 ods. 4 zákona o ochrane prírody, určené na posudzovanie vplyvov na územie európskeho významu a chránené vtáčie územie.

Dôležitý preventívny nástroj

Posudzovanie vplyvov na životné prostredie je, a to aj napriek uvedeným výhradám a kritickým pripomienkam, dôležitým preventívnym nástrojom aj ochrany prírody a krajiny. Pri rozhodovaní o väčšine navrhovaných činností, ktorých vplyv na životné prostredie sa skúmal v zisťovacom konaní alebo v procese posudzovania, boli povoľujúcimi orgánmi využité početné podmienky realizácie činnosti, ktoré boli navrhnuté spracovateľmi zámerov, správ o hodnotení alebo odborných posudkov. Významne sa tým skvalitnil výkon štátnej

Pezinské vinohrady

správy na úseku územného plánovania a stavebného poriadku. Od tohto procesu sa však právom očakáva také hodnotenie možných vplyvov navrhovanej činnosti na chránené územie, ktoré ich dokáže ochrániť, pričom zohľadní aj ich význam v medzinárodnej a národnej sústave chránených území a princíp predbežnej opatrnosti.

RNDr. Viliam Klescht

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
Správa Chránenej krajinné oblasti Malé Karpaty

Foto: Viliam Vongrej

Domový odpad v Národnej prírodnej rezervácii Šúr – jeden z dôsledkov problémovej výstavby rodinných domov v jej blízkosti

Foto: Viliam Klescht

Likvidácia malokarpatských vinohradov kvôli výstavbe

Foto: Viliam Klescht

Svetelné znečistenie nepodceňujme

Tisíce rokov bolo snahou človeka pokoriť tmu, ktorá bola považovaná za symbol nevedomosti, neistoty, sídlo zlých duchov a nekalých úmyslov. Zvíťaziť nad tmou sa podarilo v roku 1879, kedy Edison objavil žiarovku. Rozsvietil sa celý svet... Časom sa však zistilo, že aj svetlo má svoje tienisté stránky. Vznikol nový fenomén – svetelné znečistenie.

Začalo to korytnačkami

Negatívne účinky svetelného znečistenia nenechali na seba dlho čakať. Na kalifornských či floridských plážach sa každoročne pod ochranou noci liahnu desaťtisíce morských korytnačiek, ktoré po vyliahnutí neomylnne putujú k moru. Ani nie sto rokov po objavení žiarovky sa však korytnačky po vyliahnutí začali vyberať opačným smerom, hlbšie k pevnine, kde ich čakala istá smrť. Odborníci zistili, že za to môže mestské osvetlenie. Pri normálnych prirodzených podmienkach je totiž nočná obloha nad morom či oceánom o niečo jasnejšia ako nad pevninou. Tento malý rozdiel jasov korytnačkám postačuje, aby našli správny smer k moru. Umelé osvetlenie na pevnine však vzrástlo natoľko, že korytnačky sa po vyliahnutí vydávajú opačným smerom. Navigácia korytnačiek je veľkým problémom dodnes, dobrovoľníci neúnavne zbierajú v noci zmätené korytnačky a umiestňujú ich do mora. Napríklad v roku 2010 len na jednej floridskej pláži zachránili 8 500 korytnačiek.

Korytnačky sa tak stali prvou obeťou javu, ktorý americkí vedci nazvali light pollution, svetelné znečistenie. Je chápaný ako súhrn nepriaznivých vplyvov umelého osvetlenia na životné prostredie. Jeho zdrojom je svetlo vyrobené človekom a umelo pridávané do nočnej krajiny. Je to predovšetkým svetlo, ktoré nesvieti tam, kam potrebujeme (na cestu alebo chodník), ale do oblakov, lesa, okien ľudí, na hviezdy. Negatívne pôsobí na človeka, živočíchy aj rastliny.

Tanec smrti

Všetci ste určite videli, ako hmyz neúnavne krúži okolo žiarovky. Tento hmyzí tanec však pre nich končí smrťou. Buď sa popáli alebo vyčerpaní padajú na zem. Hmyz sa k netienenému svetidlu zlietava z veľkých vzdialeností v domnienke, že tam nájde potravu, partnera alebo vhodné miesto pre kladenie vajíčok. Bolo preukázané, že len jedna nekrytá výbojka môže mať na svedomí viac ako stotisíc hmyzích životov ročne. Ochudobňujeme sa teda o druhovú rozmanitosť, vzácne a chránené druhy. Hmyz je dôležitou súčasťou potravného reťazca v prírode, je nenahraditeľný pri opelení, reprodukcii rastlín a pod.

Svetelné znečistenie spôsobuje aj hromadný úhyn vtákov. Asi dve tretiny vtákov tiahne v noci a zvlášť pri zamračenej oblohe sú dezorientované umelými zdrojmi svetla. Môže za to hlavne intenzívne osvetlenie miest, laserové svetelné reklamy, majáky a osvetlené výškové budovy. Odhaduje sa, že v Severnej Amerike ročne umiera pri strete s osvetlenými výškovými budovami sto miliónov vtákov a bilancia ich úhynu na celej zemi je viac ako 900 miliónov. Štatistika jednej noci z roku 2000 v Toronte: pri 34 výškových budovách sa našlo 582 mŕtvych vtákov (37 druhov). Áno, čitate správne, za jedinu noc!

V dôsledku svetelného znečistenia v mestách vtáky niekedy reagujú zmenami životného rytmu, spievajú dlho do noci, pokračujú v kŕmení mláďat aj počas noci, alebo zahniezdia neskoro a ich potomstvo uhynie.

Na umelé nočné svetlo sú veľmi citlivé aj netopiere, nevhodné osvetlenie v blízkosti hniezd spôsobuje oneskorenie vo vylietaní netopierov a výrazne skracuje dobu možnú pre kŕmenie. Štúdie preukázali, že trvalé osvetlenie pozdĺž ciest vytvára bariéry, ktoré netopiere nedokážu preletieť, čím dochádza k úplnej izolácii jednotlivých netopierích kolónií.

Nočný ekosystém

Tak ako živočíchy a rastliny potrebujú cez deň svetlo, tak potrebujú aj v noci tmu. Živý organizmus reaguje na striedanie svetla a tmy (fotoperiód) rastom a vývojom, je to ich vnútorná dedičná vlastnosť. Pri rastlinách zmena fotoperiód vplyva na ich životné pochody. Zmenou dĺžky noci počas roka rastliny nastavujú svoje klíčenie, kvitnutie, pučanie a opadávanie listov do správneho ročného obdobia. Asi 80 % našich kvitnúcich rastlín je na fotoperiodicizmus citlivá. Niektoré rastliny majú v noci prieduchy otvorené a cez deň zatvorené, aby sa chránili pred vysychaním, ktoré by im hrozilo počas dňa. Často sa stane, že stromy v blízkosti svetiel „zabudnú“ na jeseň zhodiť listy, ktoré im potom odmrznú. Na nočné svetlo sú veľmi citlivé napr. javory, brezy, topole a platany. Svetliť na chránený strom je spoľahlivý spôsob ako sa ho do desať až dvadsať rokov zbaviť. Na umelé nočné osvetlenie sú veľmi citlivé aj plazy a obojživelníky, nedostatok tmy je pre nich v niektorých prípadoch fatálny. Niektoré druhy žiab pri zvýšenej hladine svetla zastavujú páriacu činnosť alebo naopak, ich samičky sú menej vyberavé pri voľbe samčeka. Svetelným znečistením sú narušené celé ekosystémy a väzby v nich, preto by sme mali urobiť všetko preto, aby narušenie nočného prostredia bolo čo najmenšie. Nežijeme tu totiž sami!

Človek a spoločnosť

Svetlo zo svetiel často intenzívne svieti aj do príbytkov ľudí. Organizmus človeka je prispôsobený pravidelnému 24-hodinovému (tzv. cirkadiánnemu) rytmu. Tento rytmus sa synchronizuje vďaka melatonínu, hormónu, ktorý sa tvorí iba v tme (svetlo jeho tvorbu zastavuje). Ak máme v noci nedostatok tmy, tvorba melatonínu je narušená. To spôsobuje poruchu synchronizácie denných rytmov, čo môže viesť k poruchám spánku, únavy, podráždenosti, poruchám sústredenosti, zníženej výkonnosti, bolestiam hlavy a pod. Melatonín má aj mnohé ďalšie dôležité úlohy v organizme. Riadi produkciu ďalších hormónov (napr. adrenalin, kortizol), pôsobí preventívne proti onkologickým chorobám (brzdí nádorový rast), riadi krvný tlak, pôsobí proti obezite, cukrovke, vzniku žilových kameňov, spoma-

Foto: V. Kóhaut

Nevhodné nasvietenie kultúrnej pamiatky

Foto: P. Ďuriš

Tisícky hviezd, Mliečna cesta a zodiakálne svetlo v Parku tmavej oblohy Poloniny. Zodiakálne svetlo (na obrázku vľavo) je možné vidieť len pod prírodnou oblohou bez svetelného znečistenia.

ľuje proces starnutia, zabraňuje predčasnej puberte a mnoho ďalšieho. Štúdie dokázali, že u žien dlhodobo pracujúcich v nočných zmenách sa preukázal zvýšený výskyt rakoviny prsníka. Tak ako pre kvalitný život je potrebné denné svetlo, tak je potrebná aj nočná tma. Doprajme si preto kvalitný spánok v tmavom prostredí a naše telo sa nám za to odvdáči.

Netreba zhasnúť, ale svietiť účelnejšie

Svietenie do nezmyselných smerov znamená plytvanie elektrickou energiou, a teda aj plytvanie finančnými prostriedkami. Len v USA ročne minú na svietenie do vzduchu dve miliardy dolárov! Sú to peniaze doslova vyhodené do vzduchu, slúžiace na osvetľovanie brúch vtákov, spodkov lietadiel či oblakov. Spotrebovaná elektrina predstavuje obrovské kvantum vyprodukovaných emisií

skleníkových plynov, podieľajúcich sa na zmene klímy.

Svetelné znečistenie je prekážkou pre astronómov, vadí im pri ich „každodennej práci“, obmedzuje výskum vesmíru, observatória je nutné stavať v odľahlých miestach zemegule.

Presvetlená nočná obloha nás okráda aj o emotívny zážitok z hviezdnatého neba. Mestský človek, a dnes predovšetkým deti považujú pohľad na striebřitý pás Mliečnej cesty za vzácnosť. Hviezdna obloha je však súčasťou nášho kultúrneho dedičstva, pohľad na ňu je úžasným zážitkom, mali by sme si ju chrániť!

Foto: J. Kondziolka

Väčšina našich sídlisk má nesprávne verejné osvetlenie, ktoré svieti do bytov

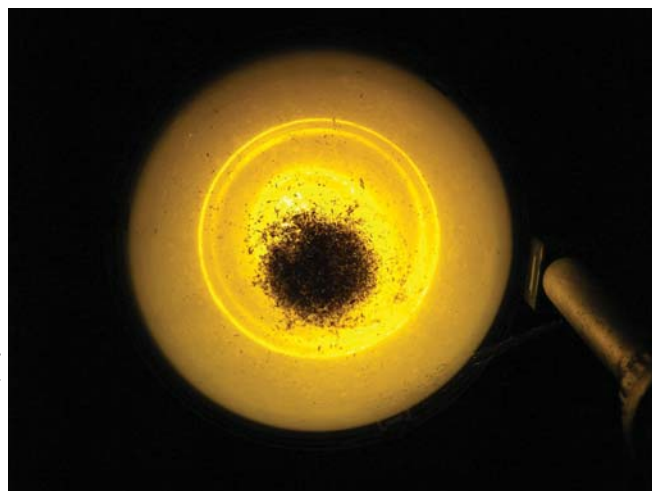
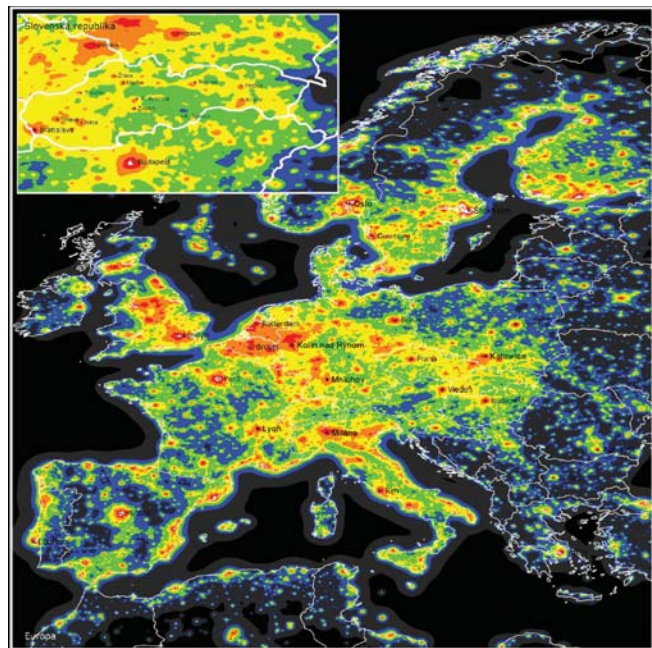

Foto: P. Rapavý

Uhynutý hmyz v netesnom kryte pouličného svetidla

Mapa svetelného znečistenia Európy, ktorú vydal SZAA

Riešenie existuje

Riešenie je veľmi jednoduché. Svietme len tam, kam potrebujeme, len vtedy, keď to potrebujeme, nesviatime zbytočne silno. Svetidlá by mali byť zhora tienené, inštalované vodorovne, aby nesvietili nad horizont. Kryty svetidiel (difúzory) by nemali byť vypuklé, ale rovné, aby sa zabránilo ďalšiemu rozptylu svetla do horného polpriestoru. Správne svetidlo nemá vyžarovať svetlo vodorovne a šikmo hore, má mať vhodné spektrálne zloženie, ktoré je k nočnému prostrediu šetrné. Je nutné eliminovať krátkovlnné žiarenie, predovšetkým ultrafialové, fialové, modré a modrozelené. Moderné osvetľovacie zariadenia taktiež dovoľujú znížiť výkon osvetlenia v dobe, keď utíchne ruch v uliciach, je možné používať pohybové detektory alebo časovače. Všeobecná náprava by sa však dosiahla iba dobrou legislatívou.

Príklady zo sveta a legislatíva

V niektorých štátoch USA sa svetidlá s vodorovným spodným krytom používajú na osvetľovanie ciest už niekoľko desaťročí (napríklad Washington alebo Kalifornia). Mal by to byť príklad pre všetkých, ktorým záleží na tom, aby vodiči motorových vozidiel dobre videli na cestu. Miliónové kanadské Calgary vymenilo všetky pouličné svetidlá, znížili príkon na polovicu, na verejnom osvetlení ušetrila ročne 2,1 milióna dolárov a návratnosť investície bola len 6,5 roka. Zástupcovia miestnej polície napísali: „Zdravý rozum nám diktoval, že silnejšie osvetlenie znamená väčšiu bezpečnosť. Dnes však vieme, že to nie je pravda.“

Aj v niektorých veľkých metropolách pochopili, že svietenie počas celej noci je neekonomické. Niektoré významné pamiatky, v čase keď utíchne turistický ruch, zhasínajú (napr. Rím, Londýn, Barcelona).

Vzorom pre legislatívu sa stal zákon severotalienského regiónu Lombardsko z roku 2000, v ktorom sa spomína aj ochrana astronomických observatórií, ktoré majú kultúrny, vedecký aj popularizačný význam. Legislatívne je svetelné znečistenie upravené aj v autonómnom Katalánsku alebo takej turistickej destinácii ako sú Kanárske ostrovy. Je to príklad zladenia rozvoja turistického ruchu a astronomického výskumu. Sú tu jedny z najvýznamnejších observatórií: na ostrove La Palma je najväčší ďalekohľad na svete Gran Telescopio Canarias s priemerom zrkadla 10,4 metra. Vlastné zákony prijali aj niektoré štáty USA (Connecticut, Rhode Island).

Česká republika bola prvým štátom na svete, ktorý mal svetelné znečistenie spomenuté v zákone o ochrane ovzdušia (86/2002 Sb.), umožňujúci obciam prijať záväznú vyhlášku proti svetelnému znečisteniu, premietaniu reklám a efektov na oblohu. Vykonávacie vyhlášky však prijaté neboli, a tak je zákon účinný len málo. V Harrachove, významnom horskom letovisku v Krkonošiach, miestne zastupiteľstvo všeobecne záväzné nariadenie prijalo.

Slovensko má v súčasnosti najlepší zákon, ktorý prijalo 30. augusta 2007 (nariadenie o limitných hodnotách svetelného znečistenia). Upravuje osvetľovanie kultúrnych pamiatok, ciest, železníc, reklám a pod. Nie je dovolené svietiť do horného polpriestoru a čo je dôležité, rieši aj otázku postihov za nedodržanie zákona.

Na Slovensku legislatíva o svetelnom znečistení absentuje, veríme však, že sa tento nepriaznivý stav zmení. Obťažovanie svetlom rieši iba § 127 Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1964 Zb.), ide však v podstate len o úpravu susedských vzťahov. Okrajovo sa tejto problematike venujú viaceré právne predpisy, ktorých prehľad môžete nájsť na <http://svetelnezneceistenie.sk/135-legislativa-na-slovensku.html>.

Chránená tma

Na svete začali vznikať „rezervácie tmy“, ktorých úlohou je chrániť flóru a faunu pred účinkami svetelného znečistenia. Dôležitou úlohou takýchto tmavých oblastí je propagácia problematiky svetelného znečistenia. Prvá rezervácia tmavej oblohy Torrance Barrens (Ontário, Kanada) bola vyhlásená v roku 1999. V súčasnosti je na svete asi 30 takýchto tmavých parkov, väčšina z nich je na území Kanady a USA, v Európe je ich šesť.

Už aj Slovensko sa môže pýšiť takouto oblasťou. Podpisom memoranda šiestich partnerských organizácií, pri príležitosti Medzinárodného roku biodiverzity 2010, vznikol 3. decembra 2010 Park tmavej oblohy Poloniny. Nachádza sa na území Národného parku Poloniny a bol dvadsiatou rezerváciou tmavej oblohy na svete. Svojou plochou (48 519 ha) je štvrtou najväčšou oblasťou tmavej oblohy a „kvalitou“ tmy patrí medzi svetové špičky. Vznikol s cieľom informovať laickú a odbornú verejnosť o výnimočne zachovanom nočnom prostredí na tomto území, vzdelávať v problematike ochrany nočného životného prostredia a svetelného znečistenia. Propaguje a ochraňuje tmavú nočnú oblohu, ktorá je základom ochrany prírodného prostredia, pred svetelným znečistením. Skutočná prirodzená tma na Slovensku síce už neexistuje, veď len verejné osvetlenie stredne veľkého mesta spôsobuje merateľný zvýšený jas oblohy aj vo vzdialenosti 100 km. Územie slovenskej rezervácie tmy je však najtmavším miestom na Slovensku a nočná obloha je tu zachovaná takmer vo svojej prírodnej podobe.

Viac na <http://www.svetelnezneceistenie.sk> a <http://poloniny.svetelnezneceistenie.sk>.

RNDr. Peter Begeni, RNDr. Pavol Rapavý
Slovenská astronomická spoločnosť pri SAV, sekcia ochrany pred svetelným znečistením
Slovenský zväz astronómov amatérov
Hvezdáreň v Rimavskej Sobote

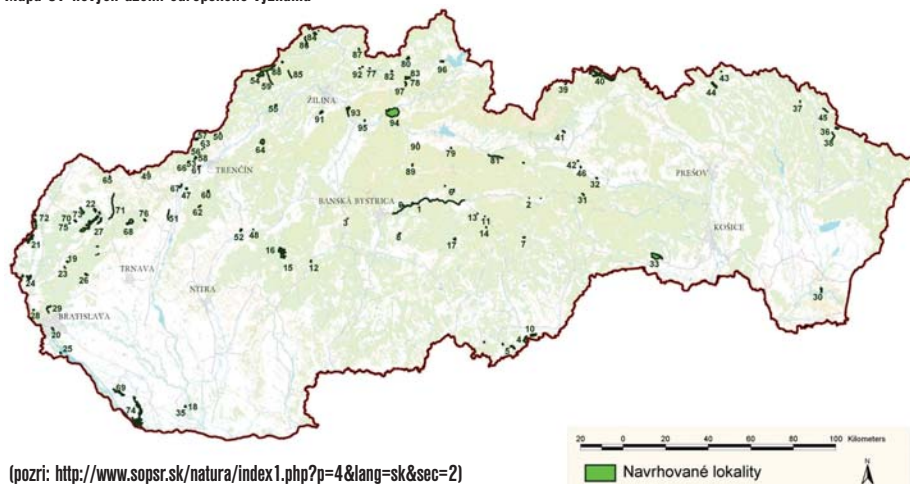
NATURA 2000 sa rozrástla aj na Slovensku

Proces tvorby a dopĺňania sústavy NATURA 2000 nie je vo väčšine krajín Európskej únie stále uzavretý. Kým vyčlenenie chránených vtáčích území je viac menej uzavreté, pokrytie biotopov a druhov územiami európskeho významu je na Slovensku stále nedostatočné.

Stav národného zoznamu

Po odoslaní národného zoznamu území európskeho významu v roku 2004 sa v roku 2005 rokovalo s Európskou komisiou o dostatočnosti vymedzenia území európskeho významu (ÚEV). Takmer 50 % druhov a biotopov nemala Slovenská republika dostatočne pokrytých v ÚEV. Domácou úlohou bolo teda vymedziť ďalšie územia na ochranu málo pokrytých druhov a biotopov. Po takmer 6-ročnej snahe rezortu životného prostredia a Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky na základe uznesenia vlády SR č. 577/2011 došlo k doplneniu národného zoznamu európskeho významu. V novembri 2011 bolo toto doplnenie zaslané v predpísanej databáze Európskej komisii. Národný zoznam ÚEV bol doplnený o 97 území, ktoré zaberajú 11 989 ha, čo tvorí 0,2 % z výmery SR. Celkový podiel území európskeho významu z rozlohy Slovenska sa teda zvýši z 11,7 % na 11,9 % (priemer v EÚ je 13,6 %). Nové územia sú rozmiestnené rôznorodo v rámci celého Slovenska a väčšinou ide o územia s menšou výmerou. Doplnené územia buď priamo nadväzujú na pôvodné územia, tzn. že ich rozširujú, alebo sú to samostatné územia.

Mapa 97 nových území európskeho významu

(pozri: <http://www.soprs.sk/natura/index1.php?p=4&lang=sk&sec=2>)

Rokovanie s vlastníkami a užívateľmi

Procesu schválenia a zaslania zoznamu území Európskej komisii predchádzali rokovania s vlastníkami a užívateľmi dotknutých pozemkov v zmysle § 27 ods. 3 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Identifikáciu vlastníkov a užívateľov vykonala Štátna ochrana prírody SR podľa registra C KN k 1. 1. 2011. Identifikovaných bolo 162 katastrálnych území, 6 300 parciel, 11 500 vlastníkov a 870 užívateľov. MŽP SR v spolupráci so ŠOP SR zvolalo 106 rokovaní na obciach a úradoch, pričom rokovania viedli Krajské úrady životného prostredia a taktiež 12 rokovaní so správcami štátnych

Novo doplnená časť územia európskeho významu Alúvium Hrona

Foto: Ján Černecký

pozemkov (Ministerstvo obrany SR, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Lesy SR, š. p., Slovenský pozemkový fond, Slovenský vodohospodársky podnik, š. p., Železnice SR, Národná diaľničná spoločnosť, a. s., a Slovenská správa ciest). Štátna ochrana prírody SR pripravila všetky potrebné podklady (odborné, parcelné, mapové), prezentovala návrh územia a spracovala celkovú štatistiku z rokovaní.

V marci 2012 sa na rokovaní s Európskou komisiou (biogeografický seminár) opäť posúdila dostatočnosť ÚEV. Uvedené doplnenie národného zoznamu zvýšilo dostatočnosť pokrytia druhov a biotopov na 78 %. Pre zostávajúcich 22 % druhov a biotopov je teda stále potrebné doplniť nové ÚEV na Slovensku, a to hlavne pre ochranu rýb.

Režim ochrany území

V územiach platí tzv. predbežná ochrana, čo znamená, že činnosť ktorá by mohla pravdepodobne negatívne územie ovplyvniť, musí byť posúdená v zmysle zákona 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie.

Pripravovaný výnos MŽP SR stanoví v územiach aj stupne ochrany v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Keďže majoritne ide o územia, ktoré sa nachádzajú v národných parkoch, chránených krajinných oblastiach alebo ich ochranných pásmach, režim ich ochrany sa väčšinou meníť nebude.

Graf č. 1 a 2: Prehľad vyjadrení známych vlastníkov a užívateľov pozemkov vo vzťahu k výmere lokalít

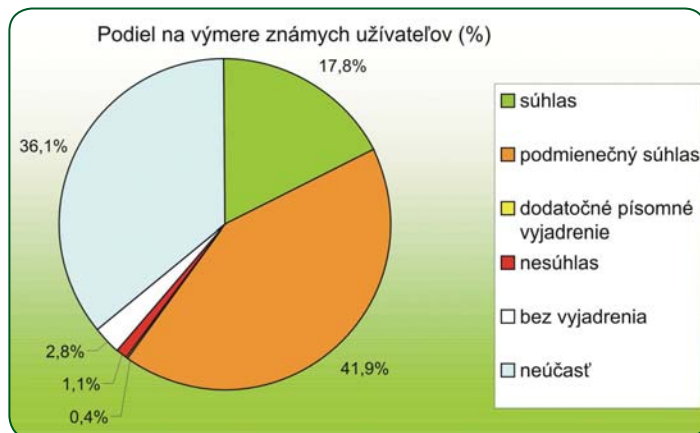
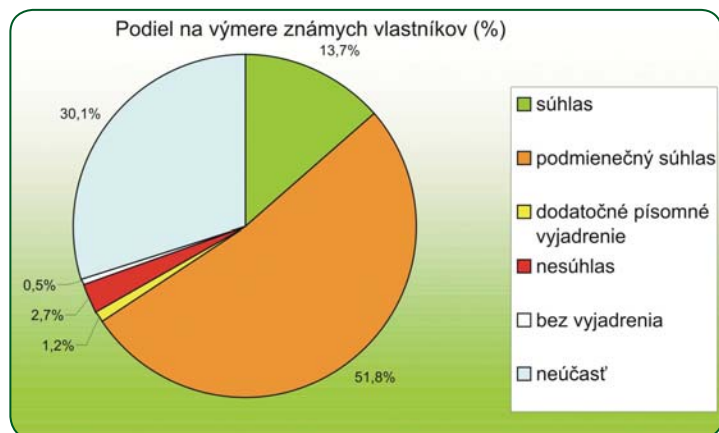

Foto: Ján Černecký

Modráčik (*Maculinea teleius*) je druhom, pre ktorý bolo taktiež potrebné doplniť nové územia

Vybrané príklady nových ÚEV

Jedným z území, ktoré rozširujú pôvodné územie európskeho významu je napr. aj Alúvium Hrona, ku ktorému sa pričlenila časť od Brezna po Banskú Bystricu (pôvodne bola zaradená len časť horného toku Hrona). V území bude platiť zvýšená ochrana pre biotopy brehovných porastov, viacerých druhov rýb, obojživelníkov, vydru, ale aj pre pomerne vzácnu mihuľu ukrajinskú. Územie je známe aj širokej verejnosti, špeciálne vodákovi, ktorí často splavujú úseky od obce Nemecká a počas splavu prechádzajú práve týmto novo doplneným územím. Územie má jednoznačne potenciál pre budúcnosť aj vzhľadom na fakt, že sa nachádza blízko okolitých obcí, tým pádom má dobré predpoklady na využitie v environmentálnej výchove, budovanie náučných chodníkov, vytváranie oddychových zón, na rekreáciu pri vodáckych aktivitách atď.

Príkladom samostatného územia, ktoré pôvodne bolo prírodnou rezerváciou

Graf č. 3: Dostatočnosť vymedzenia území európskeho významu vyjadrená počtom druhov a biotopov

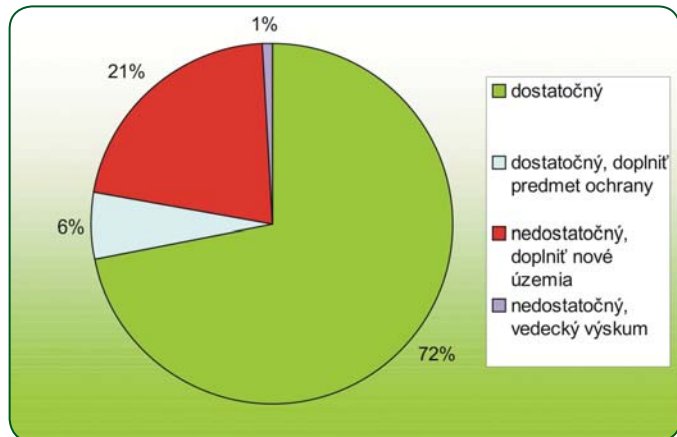

Foto: Peter Potocký

Nové územie európskeho významu na Vrchslatine

Foto: Ján Černecký

Kvitnúce poniklece na Mackovom boku

a teraz dostane aj status územia európskeho významu, je napr. Vrchslatina v okrese Detva. Územie je navrhované z dôvodu ochrany prioritného biotopu Ls7.3 Rašeliniskové smrekové lesy a druhov mlok karpatský a kunka žltobruhá.

Nedaleko Slovenskej Ľupče sa rozširuje taktiež územie Mackov bok, v ktorom skoro na jar môžeme vidieť kvitnúť krásne poniklece. Rozšírenie pôvodného územia je situované bližšie k samotnej obci.

Cenný príspevok k ochrane prírody

97 nových území poskytuje do budúcnosti cenný príspevok k ochrane prírody na Slovensku. Dôležité je si uvedomiť, že chránené územia v prvom rade plnia ekologickú funkciu, avšak nesmieme zabudnúť ani na možnosti, ktoré poskytujú v ekonomickej sfére prostredníctvom ekosystémových služieb, ktoré priamo alebo nepriamo prispievajú k zvyšovaniu kvality prostredia, v ktorom žijeme. Mnohé príklady aj v rámci EÚ dokazujú, že chránené územia dokážu byť ekonomicke veľmi prínosné a prevyšujú svojou hodnotou vo finančnom vyjadrení iné využitie územia (pozri príklad z Rakúska – vodná elektrárň vs. Národný park Donau Auen). Je preto len na nás, či budeme vnímať chránené územie ako súbor obmedzujúcich opatrení alebo naopak, ako územie s veľkým potenciálom na rozvoj regiónu trvalo udržateľným spôsobom.

Pozn.: Zoznam území s informáciami o nich a podrobnými mapkami je možné nájsť na webovej stránke ŠOP SR: <http://www.sopsr.sk/natura>

Mgr. Ján Černecký, Ing. Andrej Saxa
Štátna ochrana prírody SR

IUCN: Počet vyhynutím ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov stúpa

Počet vyhynutím ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov stúpol na takmer 20 000 do 64 000 skúmaných druhov, uviedla Svetová únia na ochranu prírody (IUCN).

Ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov vo svete pribúda, napriek všetkým snahám o ich ochranu. „Udržanie (druhej pestrosti) je otázkou života a smrti pre ľudí na našej planéte,“ povedala šéfka IUCN Julia Marton-Lefevreová pred ekologickou konferenciou Rio+20 v brazílskom Riu de Janeiro.

Rýchlo klesajúci počet rastlinných a živočíšnych druhov môže ohroziť zdroje potravy, liekov i pitnej vody, rovnako ako aj existenčné základy miliónoch ľudí. Najnovšia Červená kniha ohrozených druhov by mala byť budičkom pre politikov, ktorí sa v stretli na konferencii OSN v Riu, uviedla tlačová agentúra DPA.

Podľa posledného spočítania je ohrozených 41 % obojživelníkov, 33 % koralov tvoriacich útesy, 25 % cicavcov, 13 % vtákov a každý piaty rastlinný druh. Dokonca aj v krajinách s vyspelými technológiami, ako sú napríklad USA, sa polovica zo 100 najčastejšie predpisovaných liečiv vyrába na báze voľne žijúcich rastlín alebo živočíchov, tvrdí IUCN.

Zdroj: TASR

Elita medzi trávou

K našej nádhornej domovine neodmysliteľne patrí hmyz. Bežnému smrteľníkovi sa pri tomto slove premietnu v mysli krásne motýle, cvrlikajúce cikády a kobyľky, nepríjemné muchy, bodajúce komáre, ale aj rôzna chrobač. Škodlivá, užitočná, nápadná i nenápadná. Obdarená fantastickými tvarmi a neskutočnými farbami.

Na Slovensku žije viac ako sedem tisíc druhov chrobákov a napriek tomu sú neustále popisované nové, pre vedu celkom neznáme, o ktorých sme nemali ani tušenia, že s nami zdieľajú náš krásny kúsok Zeme. Mnohé sa objavujú s končiacou sa zimou. Niekedy v marci, keď teplé lúče zubatého slnka zohrejú polia, lúky a stepné stráne, keď sa roztopí sneh a zo suchutej trávy vytŕča strapatú hlávku zlatistý hlaváčik jarný, keď na severe stále kraluje pani Zima, v južných oblastiach našej republiky sa objavujú fialové zvončeky poniklecov, huňatým kožúškom chránené pred nočným chladom.

Chrobáky známe už z treťohôr

Jasavé trilky operencov pripomínajú koniec zimy. Celý svet sa mení. Jar je krásna. To je čas, keď pri vychádzkach do prírody môžeme pozorovať, smelo si vykračujúcich hmyzích parádnikov, patriacich do prastarej skupiny chrobákov, známych už z treťohôr. Čelad' fuzáčovitá (Cerambycidae) z podradu všežravých chrobákov (Polyphaga) patrí medzi najznámejšie a najnápadnejšie. Spoločným znakom sú nezvyčajne dlhé tykadlá, ktoré majú samičky na rozdiel od samčiek omnoho kratšie. U nás ich žije takmer dvestopäťdesiat druhov, na zemeguli však až tridsaťpäťtisíc. Centrom ich výskytu, tak ako u väčšiny hmyzu, sú tropické oblasti našej modrej planéty.

Jednou z najzaujímavejších a najvyhládavanejších je podčelad' Lamiinae a v nej rody *Dorcadion*, *Neodorcadion*, *Herophila*, *Morimus* a *Lamia*. Pod krovkami nemajú blanité krídla, nie sú schopné letu, sú viazané na pôdu a vytvárajú tak množstvo charakteristických foriem. Ich domovom sú stepi pontické a mediteránne. Najmä však centrálna časť Ázie. Patria k najcharakteristickejším zástupcom stepného hmyzu. Larvy dorkadionov žijú v pôde, kde sa živia koreňmi tráv. Larvy rodov *Herophila*, *Morimus* a *Lamia* sa vyvíjajú pod kôrou a v dreve stromov i krov. Dospelé chrobáky sa tvarom tela, ani spôsobom života, na svojich príbuzných z čelade veľmi nepodobajú. Obývajú teplé oblasti štátu, kde sa pred nepriazňou počasia ukrývajú v tráve pod kladami dreva i kameňmi.

Fuzáče

Fuzáče z rodu *Dorcadion* sú vyslovene palearktickým rodom, reprezentujúcim takmer štyri stovky druhov. Na Slovensku majú preukázateľne štyroch zástupcov. Krovky s ramenným hrbolčekom sú pretiahnuté, na konci zúžené. Tykadlá nedosahujú na ich koniec. Štít s trmi na bokoch je u samičiek takmer štvorcového tvaru. Milujú slnko, no môžeme ich pozorovať od skorého rána, aj keď sa obloha zamračí a nad krajinou sa váľajú čierne chuchvalce mrakov. Skupina dorkadionov (tribus Dordadiini) obľubuje suché biotopy stepí a lesostepí, s riedkym porastom stromov a krov. Južné svahy viníc a lúk, neobhospodávané pôdy, pastviny s piesčitou pôdou a okraje polí. Na takýchto lokalitách čulo pobeňujú, alebo obhrýzajú trsy zelenajúcej sa trávy.

Nechcem čitateľa unávať siahodhlým opisom jednotlivých druhov. Na priložených fotogra-

fických záberoch sú dostatočne viditeľné tvarové i farebné znaky. V súčasnom období žijú na Slovensku preukázateľne doložené tieto druhy: fuzáč trávový *Dorcadion fulvum*, fuzáč čierny *Dorcadion aethiops*, fuzáč piesočný *Dorcadion pedestre* a *Dorcadion scopoli*. V literatúre sa z nášho územia uvádzajú *Dorcadion holosericeum*, *Dorcadion decipiens* a *Neodorcadion bilineatum*. Nie sú však

Pôvodná lokalita výskytu fuzáčov rodu *Dorcadion* pri obci Ladmovce

Fuzáč čierny *Dorcadion aethiops* (Scopoli, 1763) – Ladmovce

Poniklec lúčny čiernasty – Malý Horeš

Fuzáč trávový *Dorcadion fulvum* (Scopoli, 1763) – Bojnice

Hlaváčik jarný – Háč

vierohodne dokladované, aj keď sa s nimi stretávam už v neďalekej maďarskej pusti. Príbuzný druh *Herophila trititis*, vyvíjajúci sa v dreve, je pomerne hojný v štátoch bývalej Juhoslávie.

Objav pre faunu Slovenska

Vrzúnika višňového, ktorý je novšie označovaný ako vrzúnik štvorškrvný (Vidlička, 2011) *Morimus funereus*, som pôvodne objavil na Zemplíne pri Michalovciach (Gabzdil, 2011). Neskôr sa po konzultáciách s talianskym odborníkom G. Samom a revízií ruským špecialistom M. L. Danilevskym ukázalo, že ide o nominotyp nového fuzáča pre faunu Slovenska – druh *Morimus asper* (Sulzer, 1776), (pozri: Vidlička, 2011 in Atlas druhov európskeho významu pre územia NATURA na Slovensku, s. 166).

Fuzáč vrbový *Lamia textor* (Linnaeus, 1758) bol v minulosti udávaný ako škodca vrb, v súčasnosti však rapídne ubúda a o jeho škodlivosti nie sú žiadne overené správy. Stretávam sa s ním každoročne na vhodných lokalitách v podhorí Vihorlatu i v otvorených údoliach riek Potiskej nížiny. Zaregistroval som ho však aj v pobaltských štátoch: Lotyšsko, Estónsko a Litva.

To je stručný výpočet stepných

Fuzáč *Dorcadion scopoli* (Herbst, 1784) – Malý Horeš

Fuzáč *Morimus asper asper* (Sulzer, 1776) – Pavlovce nad Uhom

Fuzáč vrbový *Lamia textor* (Linnaeus, 1758) – Poruba pod Vihorlatom

parádnikov Slovenska, ktoré aj keď nie sú zatiaľ bezprostredne ohrozené, zasluhujú si pozornosť, ako neodmysliteľná súčasť našej prírody. Ich zraniteľnosť sa najviac prejavuje pri jarnom vypaľovaní trávy, chemizácii polí i zarastaním lúk náletovými drevinami. To je príklad nádhornej lokality pod Vinianskym hradom v pohorí Vihorlatu.

Rudolf Gabzdil

Foto: Rudolf Gabzdil

Neváhajte a... hľadajte vážku!

Hľadať vážku! je názov súťaže, ktorej nultý ročník vyhlásila spoločnosť Aqua vita. Súťaž je určená skupinám školákov pod vedením ich pedagógov, vedúcich krúžkov alebo iných zodpovedných dospelých osôb. Prihlásiť sa môžu skupiny z celého Slovenska.

Súťaž prebieha počas celej vegetačnej sezóny. Predpokladaný termín uzavretia zberu výsledkov je koniec októbra (môže však byť ovplyvnený počasím). O víťazoch súťaže rozhodne porota zložená zo zástupcov vedeckej aj laickej verejnosti. Rozhodovať bude len na základe overených záznamov, sporné záznamy budú z hodnotenia vyradené. (Overovanie sa bude realizovať do konca apríla 2013.)

Hlavnou cenou v každej kategórii (najvýznamnejší nález, najaktívnejšia skupina a najpošobivejšia fotografia vážky) bude víkendový pobyt na miestach zaujímavých z hľadiska

výskytu vážok. Okrem toho zbierané údaje budú po overení zaradené do databázy a využité ako podklady pre ochranu prírody.

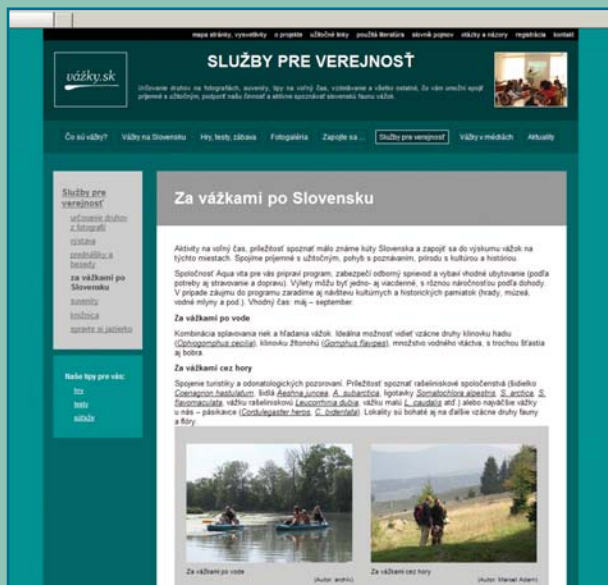
... a my hľadáme mladé talenty

Súťaž reflektuje na potrebu vyhľadávať mladé talenty a podporovať ich rozvoj. Určená je školopovinných deťom a mládeži, ktoré v budúcnosti možno budú aktívne vo vede alebo ochrane prírody. V súčasnosti je mladých šikovných a hlavne rozmyšľajúcich vedcov ako šafranu, preto je nutné, aby sme ich podchytili už počas základnej a strednej školy a im nádejnej vedeckej dráhe im pomohli a usmernili ich.

Pozri webovú stránku

Súťaž prebieha vo virtuálnej rovine, na webovej stránke www.vazky.sk. V sekcii Zapojte sa!, v podsekcii súťaže nájdete registračný formulár a všetko, čo k účasti v súťaži potrebujete.

Dušan Šácha, PhD.
hlavný organizátor súťaže Hľadať vážku!
a predseda Spoločnosti Aqua vita

Nový pohľad Európskej únie na nakladanie s odpadom

Zmena filozofie v odpadovom hospodárstve

Neustály proces integrácie a zväčšovanie ekonomického priestoru EÚ prispelo k nárastu obchodu a s tým spojenej priemyselnej výroby. Európska únia sa stala jednou z najväčších ekonomík sveta. Ekonomický rast so sebou priniesol nielen zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva, ale aj niektoré negatívne javy. Jedným z nich je zvyšujúca sa závislosť priemyslu od prírodných zdrojov a druhým odpad, ktorý priemysel a spotrebiteľia produkujú. Európska komisia preto v roku 2005 vypracovala dokument *Tematická stratégia predchádzania vzniku odpadu a jeho recyklovania*, v ktorom identifikovala hlavné problémy a navrhla riešenia v odpadovom hospodárstve EÚ. Podľa tejto stratégie sú najmarkantnejšími problémami nepretržitý nárast objemu odpadu, nevyužívanie potenciálu recyklácie odpadu, uprednostňovanie skládkovania, chýbajúca legislatíva v niektorých tokoch odpadu, nízka uplatniteľnosť existujúcich právnych predpisov a odlišné prístupy členských štátov k riešeniu problémov súvisiacich s odpadom. Bolo nutné prijať komplexné riešenie a strategické ciele v systéme nakladania s odpadom, ktoré sa premietli do právneho predpisu – rámcovej smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/98/ES o odpade a o zrušení určitých smerníc.

Smernica prináša okrem nových pojmov ako *vedľajší produkt* alebo *stav konca odpadu* aj zmenu v hierarchii rôznych druhov odpadu. Táto hierarchia je päťstupňová. Základom je predchádzať vzniku odpadu a keď už odpad vznikne, na prvom mieste je jeho efektívne a environmentálne bezpečné opakované použitie. K zneškodňovaniu odpadu treba pristupovať až vtedy, keď boli vyčerpané všetky predchádzajúce možnosti. Je zrejmé, že prijatím rámcovej smernice sa v Európskom spoločenstve vytvoril právny základ na úplne nové vnímanie tokov odpadu a podporu recyklácie.

Opad ako plnohodnotná surovina

Opadové hospodárstvo je s obratom 145 miliárd eur ročne významným sektorom, ktorý vytvára približne 2 milióny pracovných miest a má potenciál poskytovať zdroje pre priemysel EÚ. S odpadom musíme začať ale narábať ako s hodnotnou surovinou. Doteraz bolo problémom, že neboli stanovené kritériá, na základe ktorých by sa určilo, že odpad prestáva byť odpadom a je hodnotnou surovinou. Ak sa raz látka stala odpadom, aj keď bola relatívne čistá a pre životné prostredie bezproblémová, nemohlo sa s ňou nakladať inak ako s odpadom až do začatia jej zhodnocovania. Legislatíva to neumožňovala. Tento stav by som nazval „*starý prístup*“. V praxi to znamená, že odpad sa stal surovinou, iba ak sa zhodnotil – technologicky sa spracoval a boli využité jeho fyzikálne, chemické a biologické vlastnosti. Rámcová smernica práve tento fakt mení, prináša „*nový prístup*“ a umožňuje odpad preklasifikovať na surovinu ešte pred jeho technologickou úpravou. Zriadila na to nový právny inštitút „stav konca odpadu“.

Stav konca odpadu sa vzťahuje na špecifický odpad, ktorý prestáva byť odpadom,

ak prejde činnosťami, ktoré zabezpečia jeho priame využitie a neškodnosť a spĺňa základné podmienky:

- látka alebo vec sa bežne používa na špecifické účely;
- pre túto látku alebo vec existuje trh alebo je po nej dopyt;
- látka alebo vec spĺňa technické požiadavky na špecifické účely a spĺňa existujúce právne predpisy a normy uplatniteľné na výrobky;
- použitie látky alebo veci nepovedie k celkovým nepriaznivým vplyvom na životné prostredie alebo zdravie ľudí.

To sú základné podmienky, aby sa na odpad mohol uplatniť stav konca odpadu. Na druhej strane ale odpad musí spĺňať konkrétne kritériá, ktoré sú definované v nariadeniach Rady (EÚ). Odpad musí dosahovať určitú kvalitu a čistotu, aby bol schopný nahradiť vstupnú surovinu prírodného pôvodu.

Veľmi dôležitým v kontexte pochopenia aplikovania „stavu konca odpadu“ je spôsob, akým je v smernici 2008/98/ES definované zhodnocovanie odpadu. „Je to akákoľvek činnosť, ktorej hlavným výsledkom je prospešné využitie odpadu, ktorý nahradí iné materiály atď.“. Z toho vyplýva, a smernica to aj konkrétne pripúšťa, že na účely dosiahnutia stavu konca odpadu môže ísť pri činnosti zhodnocovania napríklad len o kontrolu odpadu, aby sa overilo, či spĺňa kritériá pre stav konca odpadu a je teda možné, aby nahradil iný materiál vo výrobe (napr. prírodnú surovinu). V praxi to znamená, že ak sa má odpad (napr. stavebný odpad, odpadový papier, sklo, kovový šrot) prehlásiť za surovinu a vyňať z režimu odpadového hospodárstva, nie je podmienkou jeho technologické spracovanie, surovinou sa môže stať pred samotným spracovaním, ale musí spĺňať kritériá. Inými slovami, už nie je dôležité, ako sa odpad spracuje, ale dôležité je, aké má vlastnosti.

Nový prístup je oveľa flexibilnejší a menej administratívne náročný tým, že z rozsahu pôsobnosti právnych predpisov o odpade umožňuje vypustiť bezpečné a čisté druhotné suroviny. V konečnom dôsledku sa zabezpečí vysokokvalitná vstupná surovina pre priemysel, ktorá vzniká podľa jasných kritérií a je teda zárukou, že prírodný zdroj dokáže plnohodnotne nahradiť a jej použitie bude bezpečné.

Prvá komodita, na ktorú boli definované kritériá prostredníctvom nariadenia Rady (EÚ), je kovový šrot. V budúcnosti sa očakáva, že pribudnú ďalšie odpady, na ktoré sa bude dať „nový prístup“ uplatniť. Ide predovšetkým o stavebný odpad, pneumatiky, textílie, kompost, odpadový papier, sklo a iné.

Jednotné kritériá na kovový šrot

Nariadením Rady EÚ č. 333/2011 sa stanovili kritériá, ktorými kovový šrot (konkrétne železný a ocelový šrot) prestáva byť odpadom a stáva sa surovinou. Stanovením týchto kritérií v žiadnom prípade nejde o to, aby sa obchádzali pravidlá nakladania s odpadom, ale naopak, aby sa stanovili jednoznačné podmienky, kedy môžeme s odpadom pracovať ako so surovinou, pretože má charakter buď primárnych prírodných zdrojov (železná ruda, resp. bauxit), alebo sa môže dokonca priamo použiť ako daný kov (staré trubky na oplotenie nehnuteľností, použitý plech na vybudovanie prístreškov na dočasné skladovanie sypkých

hmôt atď.). Zároveň však stanovené podmienky vytvárajú priestor pre to, aby nakladanie s touto surovinou neprinášalo zvýšené riziko pre životné prostredie, ako je znečistenie pôdy, vody alebo ovzdušia nebezpečnými látkami obsiahnutými v znečistenom kovovom šrote. Cieľom je eliminovať opätovné metalurgické prepracovanie v hute tých surovín, ktoré sa dajú priamo použiť a eliminovať zbytočnú úpravu alebo čistenie tých druhov odpadu, ktoré sú neznečistené a rozmerovo vyhovujú na priame spracovanie v metalurgickom procese.

Kritériá pre nakladanie a úpravu kovového šrotu, ktorý chceme transformovať na surovinu, stanovuje nariadenie v 3 fázach podľa toku materiálu. Sú to požiadavky kladené na:

- vstupný materiál – odpad (bod 2 prílohy I a II nariadenia)
- procesy a techniky spracovania kovového odpadu (bod 3 prílohy I a II nariadenia)
- kvalitu kovového šrotu, ktorý je výsledkom činnosti zhodnocovania (bod 1 prílohy I a II nariadenia).

Toto nariadenie stanovuje okrem kritérií, ktoré musia byť splnené pre kovový šrot, aj ďalšie požiadavky, ktoré musí organizácia zabezpečiť. Predovšetkým funkčný systém riadenia kvality, ktorý zaisťuje opakovateľnosť zavedených postupov a určitý štandard kvality pri nakladaní s touto surovinou – odpadom. Tento systém musí overiť akreditovaný subjekt a vydať o tom potvrdenie. To znamená, že nezávislá tretia strana potvrdí certifikátom, že subjekt dodržiava pravidlá a má nastavené interné postupy, ktorých výsledkom je bezpečná a kvalitná surovina. Systém riadenia kvality môže byť vybudovaný ako špecifický subsystém celkového systému, ale je možné ho dobudovať aj na platforme iných manažérskych systémov. Organizácia, ktorá chce prevádzkať odpad na surovinu, musí absolvovať overenie systému riadenia kvality podľa požiadaviek uvedených v nariadení Rady (EÚ) č. 333/2011, nestačí na to certifikát podľa ISO 9001 alebo ISO 14001. Nariadenie tiež špecifikuje, že takéto overenie sa musí vykonávať spravidla každé 3 roky a nešpecifikuje, že je potrebné vykonávať pravidelné ročné dohľady, ako je to u iných systémov manažérstva.

Pre každú zásielku, ktorá sa v rámci takto zavedeného systému vyprodukuje, nariadenie ďalej požaduje vykonať meranie rádioaktivity a po zrealizovaní výstupnej kontroly, ktorá potvrdí dodržanie stanovených kritérií, vystaviť vyhlásenia o zhode pre každú zásielku. Vyhlásenie o zhode predstavuje „rodný list“ kovového šrotu v podobe suroviny. Tým sa de facto, ale aj de jure definitívne transformuje odpad na plnohodnotný produkt.

Certifikačný orgán

Certifikačný orgán ASTRAIA Certification ako prvý na Slovensku začal vykonávať overovanie týchto systémov riadenia kvality podľa požiadaviek nariadenia Rady EÚ č. 333/2011. Podľa našich postupov musí byť overený systém riadenia kvality a postupy kontroly, nakladania, úpravy a monitorovania kovového šrotu na centrále organizácie, ako aj na všetkých prevádzkach, kde sú využívané veľkokapacitné technológie, ako sú šrédre, lisy, nožnice, mlyny a podobné zariadenia a tiež vzorka ostatných prevádzok, kde sa nakladá s kovovým šrotom, alebo sa kontroluje odpad alebo zásielky určené na expedíciu. Organizácie, ktoré plnia všetky uvedené kritériá, dostanú o tom potvrdenie vo forme certifikátu platného 3 roky. Viac informácií získate na www.astraia.sk.

Súčasná situácia v SR

V SR sa doposiaľ „nový prístup“ plnohodnotne neuplatňuje. Nemáme do právneho systému prebrané definície vyplývajúce z rámcovej smernice EPaR č. 2008/98/ES o odpade. Prišlo k zvláštnej situácii, keď sme neprebrali definíciu „stav konca odpadu“, ale nariadenie Rady (EÚ) č. 333/2011, ktoré je vykonávacím predpisom k stavu konca odpadu, je priamo uplatniteľné v každom členskom štáte, a teda aj na Slovensku. Subjekty, ktoré

sa rozhodnú prevádzať kovový šrot z odpadu na surovinu v súlade s nariadením, nech sú už ich pohnútky akékoľvek, nemajú oporu v legislatíve. Súčasný stav prinajmenšom vyvoláva veľa nejasností. Momentálne MŽP SR rieši otázky týkajúce sa evidencie a podávania hlásení preklasifikovaného odpadu a pripravuje schválenie usmernenia pre aplikáciu tohto nariadenia v podmienkach Slovenska, kým nevyjde nový zákon o odpade.

Toky odpadu stále u nás prúdia podľa starého prístupu, je to aj z dôvodu, že súčasná definícia zhodnocovania odpadu, vyplývajúca zo zákona o odpadoch, ani iná možnosť nepripúšťa. Práve tu je priestor na zmenu súčasnej filozofie, ktorá je striktné založená na tvrdení, že zhodnocovanie odpadu je nutne spojené s jeho technologickým spracovaním.

Prínos pre trh

Prínosom pre trh EÚ, a tým aj pre organizácie zo Slovenska, plynúcim z nového prístupu, je predovšetkým zjednotenie pravidiel a vytvorenie širokej ponuky alternatívnych surovín pre európsky priemysel. Vznikne právna istota a zo sektora recyklácie sa odstráni nadmerná administratívna záťaž. To platí najmä pre ďalších držiteľov preklasifikovaného kovového šrotu, ktorí nebudú mať ani na Slovensku ďalšie povinnosti podľa predpisov z oblasti odpadového hospodárstva. Pre overené organizácie podľa nariadenia Rady (EÚ) č. 333/2011 sa črtá možnosť priamo potvrdzovať subjektom uvádzajúcim na trh kovové obaly alebo elektrozariadenia, že kovové zložky obsiahnuté v týchto obaloch, resp. elektrozariadeniach boli spracované za účelom ich ďalšej recyklácie v požadovaných limitoch. Ďalšou výhodou je uľahčenie medzinárodného obchodu s kovovým šrotom, pretože organizáciám takto už nehrozia žiadne bariéry pre pohyb odpadu, ktoré majú zavedené rôzne krajiny EÚ pre dovoz – vývoz odpadu. Napríklad Taliansko má už viaceré metalurgické koncerny, ktoré spracúvajú výlučne surovinu, ktorú dovážajú z celej Európy a nie je vôbec potrebné pre ich činnosť oprávnenie na zhodnocovanie odpadu.

Regulácia a dohľad

Nový prístup môže vyvolávať dojem, že ak sa určitá látka vyjme spod pôsobnosti odpadovej legislatívy, stratí sa nad ňou kontrola. To ale nie je pravda. Nové pravidlá tiež podliehajú kontrolným mechanizmom. Treba si uvedomiť, že spod pôsobnosti odpadovej legislatívy sa vylučuje kovový šrot, ktorý nie je nebezpečný a nepredstavuje riziko. Práve vysokými kritériami kladenými na surovinu je zabezpečené, že ak aj kovový šrot obsahuje nebezpečné zložky, tie musia byť vyseparované a musí byť s nimi nakladané v zmysle legislatívy o odpade. To má zabezpečiť systém riadenia kvality v subjekte (napríklad spracovateľ šrotu, zberný dvor), ktorý musí byť overený akreditovaným subjektom. Overením sa subjekt nezbujuje zodpovednosti, práve naopak. Subjekt vydáva vyhlásenie o zhode a je zodpovedný za kvalitu konečnej zásielky, ktorá putuje do oceliarní, zlievarní alebo na priame použitie.

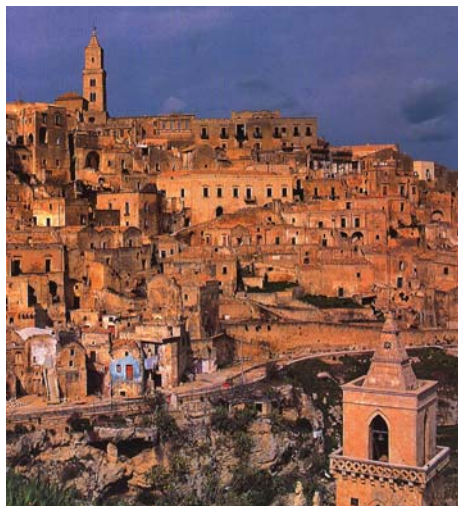
Veľmi dôležité je aj angažovanie príslušných štátnych orgánov (colná správa, kontrolné orgány na úseku životného prostredia, obvodné úrady životného prostredia), ktoré majú právo v zmysle nariadenia (ES) č. 333/2011 kontrolovať funkčnosť systému riadenia kvality u subjektu, ktorý odpad na surovinu prevádza. Pre štátnu správu to znamená, že predmetom kontroly nebudú len vydané súhlasy, evidencie rôznych druhov odpadu, ročné hlásenia atď., ale aj vyhlásenia o zhode, záznamy z kontrol kvality odpadu a záznamy z merania rádioaktivity. Je dôležité stanoviť presné pravidlá pre komplexné sfunkčnenie nového prístupu v našich podmienkach, aby bolo všetkým zainteresovaným stranám zrejmé, aké sú ich povinnosti a ako ich majú plniť.

Mgr. Peter Čierňava
ASTRAIA Certification, s. r. o., Nitra

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XLVIII)

„Uprostred jagavého mora je zem, čo Krétou sa volá, krásna a bohatá, v objatí mora, a žije tam mnoho, premnoho ľudí, čo bývajú v deväťdesiatich mestách.“

(Homéros: Odyseia, 19. spev/170)

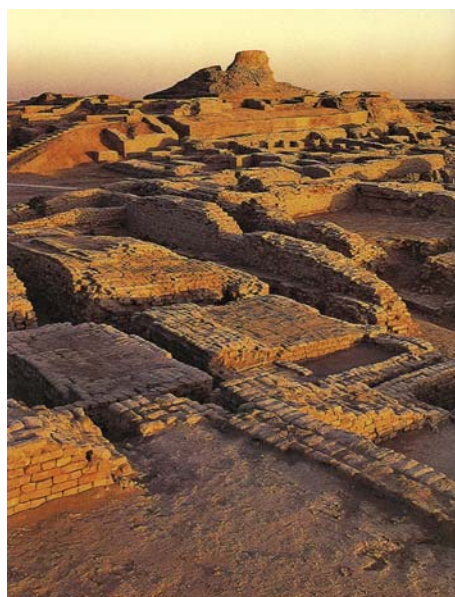

Svetové dedičstvo Sassi di Matera (Taliansko)

K vytváraniu mestského životného prostredia oddávna viedli rôzne dôvody. V prvom rade išlo o koncentráciu ľudí a ich príbytkov v bezprostrednom environmente – sídle ich vládcu, na miestach intenzívnej ťažby a spracovania prírodných zdrojov, najmä nerastných surovín, na významných obchodných a výrobných centrách, v okolí výdatných a liečivých prameňov, na lokalitách výhodných z hľadiska obrany pred nepriateľom a v okolí posvätných (kultových) stredísk. Osobitnú kategóriu predstavovali prístavy. Mnohé z takýchto sídiel pretrvali od staroveku dodnes (napríklad vyše 7000 rokov obývaná **Matera** v Taliansku, dnes ako svetové dedičstvo), aj keď vzhľad a štruktúra ich environmentu sa čiastočne alebo úplne zmenili; iné zanikli po strate príčiny ich vzniku alebo vplyvom (a) prírodných pohrôm (zemetrasenia, cunami, sopečnej činnosti, zatopenia morom, vyhoŕením, desertifikáciou...), (b) vojenským spustošením, (c) zánikom vhodných environmentálnych podmienok pre život väčšieho počtu ľudí (nedostatkem vody, paliva a potravín), (d) vymretím vplyvom epidémie, (e) vlastnou devastáciou životného prostredia, spôsobenou najmä stratou morálnych zásad (Sodoma a Gomora) alebo katastrofou technických zariadení (Pripjať a Černobyl).

Vo väčšine prípadov sú príčiny zániku miest známe, v niektorých neznáme, pričom archeológovia tieto zisťujú (napríklad náhleho opustenia viacerých mayských miest) alebo spresňujú. V mnohých regiónoch nemožno vylúčiť kombináciu uvedených dôvodov spustnutia sídiel, napríklad v Pakistane v povodí rieky Indus. Ide o dnešnú archeologickú lokalitu **Mohenjo-Daro/Mohendžo-dáro** (Pahorok mŕtvych, objavený v roku 1922), postavený okolo roku 2500 prnl. na tehlovej základni. V čase svojho rozvoja (2350 – 1750 prnl.) jeho dolné mesto so 40 000 obyvateľmi zaberalo asi 190 ha. Horné mesto s citadelou na 12 m vysokej terase o rozlohe 10 ha charakterizujú odkryté Veľké kúpele s bazénom (12 x 7 x 2,4 m). Išlo o harappskú kultúru (2500 – 1700 prnl.), pomenovanú podľa severnejšieho mesta **Harappa**, tiež s citadelou (365 x 185 m) nad dolným mestom a nad riekou

Rávi. K ďalším sídlam patrili napríklad východne **Banávali**, **Mitathal**, **Rakhigarhi**, **Alamgirpur**, **Rúpar**; na juhozápade **Kót-didži**, **Róhri**, **Džudeirdžo-dáro**, **Mehrgarth**, **Džukar** a **Dábarkót**; pri dolnom toku **Čanhu-dáro**, **Lóhumdžo-dáro**, **Alí Murád**, **Nindovári**, **Dhál**, **Karčat**, **Amri**, **Tharro**; východne **Disálpur**, **Luna**, **Halár**, **Súrkótada**, **Rádžadí**; západne od Indu smerom k pobrežiu Arabského mora **Bálákót**, **Alláhdino**, **Kulli**, **Sótka-kóh**, **Sulkágen-dór**; v okolí Khambátskeho zálivu **Lóthal**, **Rangpur**, **Telód/Taloda**, **Bhagatráv**. Ich podmienky sa zmenili, napríklad ruiny mesta **Čanhu-dáro**, ležiaceho pôvodne na brehu rieky, sú dnes od nej vzdialené 15 km. Severne od púšte Thár k starým centráam patrili **Kálíabangan**, ktorý existoval aj v období Védскеj Indie (1000 – 500 prnl.), situovanej najmä do povodia Gangy pod Himalájami s výbežkami na juh k **Nagare**, **Násiku**, **Sáňiči**, **Mahéšvaru**, **Tripurí** až k Bengálskemu zálivu (**Šišupálgarh**). V jej západnej časti nad riekou Tamra Nala sa zachovala mohyla **Taxila/Takšašila** mezopotámskeho typu (z prelomu 7. – 6. storočia prnl.) na pôdoryse 1 106 x 667 m. Toto územie bolo osídlené už okolo roku 1500 prnl., pričom severnejšie na druhom brehu rieky vybudovali v 2. storočí prnl. mesto **Taxila-Sirkap** s pevnosťou Kachcha Kot. Striedajú sa v ňom budhistické, mazdaické/zoroastrické a hellenistické prvky. Druhé opevnené mesto **Taxila-Sirsukh** už

Mohendžo-dáro (Pakistan)

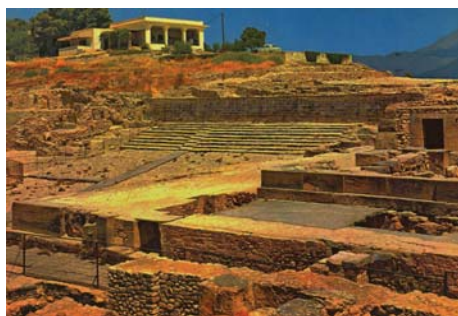
pochádza z Kušanovského obdobia z rokov 30 – 150 n. l. a zaniklo okolo roku 300 n. l. Dlhšie prežila napríklad **Hastinápura**, asi 100 km severne od Delhi, ktorá ostala ako centrum tvorby diela Mahabharata obývaná 1000 rokov (od 5. storočia prnl. do 15. storočia n. l.); kratšie východnejší **Alamgirpur**, **Rúpar** a hlavné mesto maurjanskej ríše **Pátaliputra/Patna** so zvyškami mohutných opevnení a hál s piliermi z polovice 1. tisícročia prnl. Na juhu v **Brahmagiri** sa zachovali len megalitické hrobky z 2. storočia prnl., aj keď toto územie na Dekanskej plošine bolo osídlené už v 2. tisícročí prnl. V týchto oblastiach zánik mnohých sídiel zapríčinili okrem environmentálnych a vojenských dôvodov aj náboženské konflikty. Až neskoršie vznikli najstaršie podhimalájske mestá v povodí Gangy, napríklad **Kušinagara**, **Vaišálí**, **Šrávastí**, **Rádžagrha**, **Kaušámbi**... Aj keď nemožno vylúčiť negatívny vplyv prírodných pohrôm na minójske mestá na Kréte, určite sa na ich

zdevastovaní, resp. prestavbe podieľala aj nastupujúca vojenská a kultúrna mykénska expanzia z polostrova Peloponéz a gréckej pevniny. K najväčším starobylým mestám zo strednej doby minójskej s rozsiahlymi palácmi od roku 2000 prnl. na Kréte patrili, okrem stotisícovej metropoly **Knóssos** s rezidenciou panovníka – wanaxa ako syna boha, kultovým okrskom – temenos s kňazmi (hieréwes), kamennými domami vodcu/veliteľa (láwagetás), predstaviteľov šľachty (telestai) a dvoranov/družiny (brekwetov) a prístavom, najmä **Phaistos/Faistos/Festós**, **Mállia** s palácom na ploche 30 x 90 m (skúmaná od roku 1915), **Kydónia/Kudónia** (súčasť dnešnej západnej Chanie/Hanie) a asi o 300 rokov mladšie **Káto Zákro** (objav z roku 1961) s horným a dolným mestom. V nich sídlili aj správcovia/prednostovia okrskov (koretéri). K menším mestským sídlam prevažne s palácmi alebo minójskymi vilami patrili na juhu ostrova **Agia Triáda**, **Mitropolis**, **Myrtos**; v centre **Týlissos**, **Monastiraki**, **Archánes**, **Vathipetro**, **Apodóulou/Apodúliu**; smerom na východ **Vasiliki**, **Pyrgos**, **Zou**, **Manares**, **Ílanos**, prístavy **Nirou Cháni**, **Móchlos** a **Palékastró/Drakmos**. Väčšinu z nich postihli prírodné pohromy z rokov 1628 a 1580 a najmä mykénska anexia po roku 1470 prnl. Mestá síce prežili, no ich obnovu už ovplyvnila hlavne mykénska kultúra prichádzajúcich Achájcov. V hlavnom meste **Knóssos** (sídlé od roku 6000 prnl.) postavili nový palác o rozlohe 100 000 m² a 1 300 miestnosťami, ktorý v roku 1380 prnl. rozborili buď počas vzbury starých Kréťanov proti Achájcom alebo pre neposlušnosť už krétskych Achájcov, ktorí si po roku 1470 prnl. osvojili minójsku kultúru a už zatúžili po nezávislosti. Nemožno vylúčiť aj zemetrasenie alebo novú anexiu dobyvateľov z pevniny. Jeho súčasťou bol podľa báje aj labyrint (**Labyrinthos**) pre Minótaura, postavený podľa plánov athénskeho staviteľa **Daidala** asi okolo roku 1462 za vlády wanaxa Mínoa. Od roku 1900 štyridsaťročné výskumy Arhura Evansa to však nepotvrdili. Zasypané mesto **Gournia/Gúrnia** (1700 – 1450 prnl.) nazývajú minójske Pompeje. Zanikli aj staršie sídla na Kréte – neolitický prístav **Katsamba** (dnes súčasť hlavného mesta Iraklio/Hérakleion; rímskym hlavným mestom na Kréte bol **Gortis/Gortyna**), 3 km od hlavného mesta vzdialený **Amnisos** s jaskyňou **Eileithyia**, prístav **Psira/Pseira** na rovnomennom ostrove, **Psychro** s Diktejskou jaskyňou, **Kamáres** s jaskyňou (**Spileon Kamarón**), na západe kultové **Akrotíri** s jaskyňou **Léra**. Minójsku kolóniu **Kastri** vybudovali aj na gréckom ostrove Kythéra. V okolí Mesarskej nížiny na juhu Kréty objavili množstvo kamenných kruhových hrobiek (tholoi). K významnejším patria skupiny takýchto tholosov (o priemere 5 – 7,6 m) **Kamilari I. – III.** (2700 – 1700 prnl.),

Taxila (Pakistan)

Platanos, Apesokari, Drakones, Siva, Porti, Kefala/Kephali, Megali Skindi, Agioharangos, Chrysostomos, Papúra/Papoura, Yerokambos, Phylakas, Viános, Trypiti, Kúmasi/Koumasa, Kalathiana, Voroi, Korakies, Marathokephalon, Kaloi Limenes, Agia Georgios, Agia Eirene, Agia Kyriaki, Agia Kyrillos; severovýchodnejšie Gypsades a Myrsini. Nachádzajú sa aj pri zvyškoch mykénskych sídiel na polostrove Peloponéz (Harokopio, Arkines, Midhen, Yenitsari, Dáras, Aithaia, Matthi, Mandra, Prosymna, Kamári, Kakóvalos, Styliari, Bouga, Bérbatí, Ágia Illia...) a severnejšie na pevnine (Thorikós, Ágios Ioánnis, Gritsa, Toumba, Kastraki, Maramariani, Spilia, Parga, Mila...), ale tiež na ostrovoch Kefallénia (Mazarakata), Eubója (Katakálós), Zákynthos (Akroterion). Staré mykénske paláce boli zničené okolo roku 1750 prnl. a nové začali stavať okolo roku 1400 prnl., pričom asi v roku 1190 ich opustili. Mykénska civilizácia pohltila nielen minójske obce, ale aj staršie neolitické opevnené sídla v Grécku, akými boli napríklad Askitarío, Dimini (5 km západne od Volosu) a uvedená argolská Lerna (3300 – 1500 prnl.). Nová Lerna III. – V. za dvojistou hradbou s bránami, vežami a s palácovým Domom škridlic (25 x 12 m), ktorý vypálili okolo roku 2200 prnl., vznikla na základe starej neolitickej Lery I. – II. Asi 8 m nad morom (160 x 180 m). Jadro pevnosti Dimini na nakopennom 25 m vysokom pahorku z rokov 3300 – 3000 prnl. tvorilo 35 m dlhé nádvorie s megarónom (10 x 5 m) a viacero domov obdobného typu. Rozvoj Dimini za dvojistou eliptickou hradbou s asi 300 obyvateľmi sa datuje do neolitu II. v rokoch 4800 – 4500 prnl. a pretrval do 4. tisícročia prnl. 14 km severnejšie od Dimini objavili ďalšie takéto sídlo dokonca s 30-metrovým megarónom (stredný a heladský neolit z 5. – 4. tisícročia prnl. pri thesálskom meste Volos obsahuje až 150 mohylových pahorkov). Dimini vybudovali na kultúrnej vrstve Šeskle, pomenovanej podľa neolitického opevneného sídla (15 km severozápadne od Volosu), známeho prvými domami typu Tsangli už v rokoch 5800 – 5300 prnl. s prechodom na megaroidné stavby v rokoch 5300 – 4800 prnl. Podľa výskumov od roku 1901 aj v Šeskle s dvojitým elipsoidným opevnením žilo asi 300 obyvateľov. Zvyšky najstarších domov z rokov 6800 – 6500 prnl. sa však zachovali v Dendre, thesálskej Argisse (s 8-metrovou kultúrnou vrstvou neďaleko Larisy) a v uvedenom krétskom hlavnom meste Knóssos; z rokov 6500 – 5800 prnl. v thesálskom Achilleio I. – IV. (s výskumom od roku 1974) a grécko-

Minójsky Phaistos (Kréta)

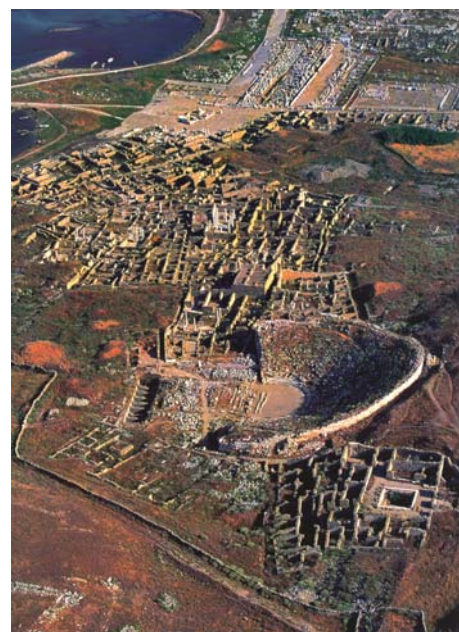
macedónskej Nea Nikomedía. V roku 1990 v oblasti byzantskej Pydny objavili sídlo Makrigialos o rozlohe asi 6 ha z obdobia neolitu I. – II. (5800 – 4500 prnl.). Dlhšie pretrvalo sídlo Sitagroi I. – V. (odkryté v roku 1969), vybudované v neolite I. (asi okolo roku 5500 prnl.), po roku 3500 prnl. s prechodom do bronzovej doby až do roku 2200 prnl. V roku 1992 začal výskum ďalšieho väčšieho neolitického sídla Dispilio. Všetky tieto obce zanikli a v neolitickom Grécku pretrvali asi do roku 3200 prnl., keď ich nahradila mykénska bronzová kultúra a osobitná kultúra na súostroví Kyklady a na vulkanickej Thére. Obdobne zničili aj kruhovú stavbu o priemere 27 m v Týryne, ktorý neskoršie obostavali kyklopskými mykénskymi

hradbami okolo megarónu (1600 – 1100 prnl.). Pri odvodnenom Kopajskom jazere v Boiótii však nedávno odkryli 7-krát väčšie 3 km dlhé, 3 m vysoké a 6 m široké bezvežové pilovité hradby „záhadného“ mesta Gla, ktoré uzatvárajú priestor 20 ha so štyrmi bránami a palácovým komplexom s megarónom. V blízkosti opevnili aj menšie sídla, napríklad Pírgos, Stroviki a Topolia; s 3 m vysokými a 6 m hrubými múrmi z rokov 3000 – 1250 prnl. aj protihľané mesto kráľa Minya – Orchomenos s jeho hrobkou. Hradbami obostavali aj susedné mesto Thébai (podľa báji založené až v roku 1518 prnl. Kadmom a Harmóniou), tiež Iólkos v Thesálii, z ktorého neskoršie vyplávali Argonauti, Athény v Attike (dávno pred ich údajným zakladateľom kráľom Kekropom, ktorý vládol okolo 1581 prnl.) neďaleko v kultovom stredisku Eleusis s opevnenou mykénskou akropolou s megarónom; na Peloponéze v susedstve Týrynu Argos (údajne založený až v roku 1510 prnl. Danaom), Mykénai (bájne založené Perseom, víťazom nad Medúzou), Dendru, Asiné, Korakou, Vafio/Vapheio, Meneláion (neskoršie ako grécka Sparta/Spárta v Lakónii) a Nestorov Pylos (13. storočie prnl.), okrem kráľovských a kráľovných príbytkov, kúpeľne, archívu aj s 1,6 m dlhým akvaduktom. Samotné Mykény charakterizuje za Levou bránou citadela s palácom (1600 – 1100 prnl.) a pod ňou dolné mesto, poníže s kyklopským mykénskym mostom a v okolí po roku 1520 prnl. s 9 tolosmi – Panagia, Epáno Phournos, Kato Phournos, Geniov, Klytaimnestry, Kyklopský, Leví, Aegiathus a najzná-

Levia brána v Mykénach (Grécko)

mejším Átreovou/Agamemnonovou pokladnicou. Z environmentálneho hľadiska upútava najmä zásobovanie vodou z tajnej studne, ku ktorej viedol pod hradby do hĺbky 15 m podzemný tunel so 100 schodmi. Opevnili aj mykénske mestá Araxos, Peristería, Ellinikon/Kenchreai, Pavlopetri, Kastro, Kastri, Perdikaria, Nichória, Dyme/Dýmaion, Eutresis, Agia Marina, Panopeus, Krísa, Kolonna na ostrove Aigina... Mykénske paláce alebo vily stáli aj v sídlach Midéa so 7 m vysokými múrmi, Íria, Máithi, Zygúries, Prosymna, Amyklai, Kallitheia, Múriatadha, Tragana... Väčšinu z nich vypálili okolo roku 1250 Dóri, ktorí už disponovali železnými zbraňami. Mykénsky pôvod majú aj Delfy, Kalydon, Karditsa, Marathon, Olympia a ďalšie dnešné archeologické lokality. Na Cypre sa k nim radí Paphos, Kourion, Kition, Amathous, Idalion, Tamassos, Soloi, Chytroi, Enkomi, Lapethos... Kontakt mykénskej civilizácie s Mezopotámiou dokladujú napríklad klinopisné babylónske pečate zo 17. storočia prnl., nájdené v Thébai. Z tohto obdobia pochádzajú aj opevnené mestá na pobreží Malej Ázie – Phókia, Smyrna, Klazomenai, Kolofón/Kolophon, Efesos, Knidos, ale najmä Milétoz (Milwátos/Milawata/Millawanda) pri ústí rieky Menderes a na severe na kopci Hissarlik Trója/Troiá/Taruša/Truva. Po prvom mestskom sídle asi z roku 3000 prnl. na ňom vybudovali Tróju II. (2500 prnl.), ktorú rozvážali asi o 300 rokov. Jej obnovou (ako Tróje III. až V.) v rokoch 2200 – 1800 prnl. už nedosiahli predchádzajúcu pompéznosť s 8 m vysokými hradbami okolo plochy 100 m v priemere, chrániacimi megarón. Tie boli chránené ďalšou sústavou hradieb. Novú „bronzovú“ Tróju VI. (1800 – 1300 prnl.) najvyššie s hradbami okolo

Délos – rodisko Apollona a Artemis na gréckom ostrove

plochy 2 ha v jej období VII.A dobyli a zničili asi počas známej Trójskej vojny. O víťazstve Grékov v rokoch 1250 – 1180 prnl. nasvedčuje zvyšok Athéniného chrámu z obdobia Tróje IX. Už v období neolitickej Tróje (v 3. tisícročí prnl.) existovali v jej susedstve aj ďalšie opevnené mestá, napríklad Thermi na ostrove Lésbos, Pánormos na ostrove Náxos, Poliiohni na ostrove Límnos atď. Minojský a veľký mykénsky opevnený palác Filokopi/Phylakopi na ostrove Milos/Mélos vypálili oveľa skôr, než ho v 4. storočí prnl. obsadili Athénčania (odiaľto pochádza socha Venuše z Mélu, uložená v Louvri); obdobne Héraion na ostrove Sámos s megarónom do 7. storočia prnl. Na ostrove Rhodos išlo o opevnené mesto Ialýssoz a starobylý Kámeiros, ktorý zničilo zemetrasenie v roku 142 prnl. (predtým po zemetrasení v roku 227 prnl. spadol aj Rhodský kolos, jeden zo 7 divov sveta). Zmenilo sa aj 5000 rokov osídlené mesto Línidos, dnes s ruinami mohutnej akropoly Athény Línskej na 125 m vysokom útese. Na súostroví Kyklady v rokoch 2500 – 2200 prnl. vrcholila tzv. Kykladská civilizácia. Napríklad na ostrove Amorgós ju charakterizovali 3 mestá – Minóa, Arkesini a Egiali. Na ostrove Kéa, osídlenom okolo roku 3000 prnl., vybudovali 4 mestá – Ioulis, Korissia, Poliissa a Karthaia (tzv. Usmievajúci sa kamenný lev v Kéi pochádza už zo 6. storočia prnl.). Sídlo Agia Eirini na tomto ostrove bolo od neolitu opevnené dvakrát. Po zničení v roku 1450 prnl. sa v ňom dodnes zachovali kyklopské múry, mestská brána a zvyšky ulíc. Z mykénskeho obdobia pochádza Agia Irini, na ostrove Kós Serraglio, na ostrove Chios Emporion, na ostrove Délos Délos, na ostrove Paros Paros a Kúkúnaries, na ostrove Eubóia Agai, Chalkis a Lefkandi. Staršia akropola Palaiókastra na ostrove Nisyros/Nissiros pochádza až z roku 2600 prnl. Na ostrove Syros z doby bronzovej pochádza šesťvežové sídlo Kástri a antický Galissás (dnes Agia Pakou). Tamojšiu staršiu obec Chalandriani s vežovitým valom o obvode 70 m náhle opustili okolo roku 2200 prnl. Mesto Akrotiri už s kanalizáciou na ostrove Santoríni pretrvalo 3500 rokov pod sopečným materiálom, kým ho neodkryla sopečná aktivita v roku 1866. Jeho výskum však začal až prof. Spyridon Marinátos v roku 1967, ktorého tu v roku 1974 zavalilo.

„Od Tróje vietor nás k územia Kikonov, k Ismaru prihnal. Tam som im rozboril mesto a prítomných Kikonov pobil.“

(Homéros: Odysseia, 9.spev/40)

RNDr. Jozef Klinda

Foto: archív autora

Politika vychádza v ústrety výskumu

V meste Szentendre (Maďarsko), sídle ústredia Regionálneho environmentálneho centra (REC) pre strednú a východnú Európu, sa 19. a 20. mája 2012 konal tretí seminár o udržateľnej mobilite s názvom *Politika vychádza v ústrety výskumu*. Zúčastnilo sa ho viac ako 55 účastníkov z európskych štátov. Účastníkmi boli vedeckí a pedagogickí pracovníci, výskumníci z univerzít, dopravní inžinieri, politici, projektanti, urbanisti.

Zameranie seminára

Seminár sa týkal hlavne scenárov možností udržateľnosti mobility, potreby prepojenia výskumu s politikou, čo by malo viesť k príprave a prijímaniu takých rozhodnutí, ktoré umožnia udržateľnosť mobility do budúcnosti. Diskutovalo sa o otázkach aplikácie dobrých skúseností pri budovaní týchto scenárov ako nástrojov politiky, prehľadovali sa spoločne vyvinuté výskumné práce z oblasti trvalo udržateľnej mobility, rokovalo sa o tom, ako prispieť k udržaniu činnosti siete CORPUS v oblasti mobility, o možnostiach tejto siete poskytovať podklady a znalosti v danej oblasti európskym tvorcom politiky a aj výskumníkom. Hovorilo sa aj o poznatkoch, týkajúcich sa inovatívnych foriem a metód efektívneho šírenia a propagovania nových vedomostí pre odborné inštitúcie aj verejnosť.

Program

Konferenciu otvoril a viedol riaditeľ pre medzinárodné vzťahy a strategický rozvoj REC Kent Richardson-Provansal. Úvod patrilo Dr. Gerdovi Shollovi z Inštitútu pre výskum ekologickej ekonomie (IÖV), koordinátorovi projektu CORPUS. O národných a medzinárodných scenároch venovaných tvorbe politiky v oblasti udržateľnosti mobility informoval Dr. Frieder Rubik (IÖV), predseda série workšopov. Ilustroval to na štyroch vybraných scenároch, ktoré účastníci dostali vopred. Diskutovalo sa o možných budúcich variantoch mobility priamo pri vopred pripravených a rozvesených plagátoch, čo bolo súčasťou cvičenia vedeného Francoisom Jégou zo Strategických projektových scenárov. Interaktívne cvičenia boli zaujímavým spustením programu seminára, čo sa prejavilo aj vo veľkom záujme a aktivite účastníkov. Cvičenie poskytlo účastníkom možnosť predkladať vlastné predstavy o požiadavkách na udržateľnosť mobility v budúcnosti vo vzťahu k štyrom vybraným subscenárom: spoločné služby mobility, zmena životného štýlu, reálne ceny prepravy, pomalé pohyby a spoločné priestory.

Robin Hickman z Barlett School of Planning, University College London prezentoval vlastné skúsenosti so scenármi a poskytol niekoľko rád týkajúcich sa otázky: čo funguje a prečo? Virginie Lasserre z Centra pre štúdium sietí, dopravy, urbanizmu a verejných stavieb, Ministerstvo pre ekológiu, udržateľný rozvoj, dopravu a bytovú výstavbu, Francúzsko, sa zamerala na francúzske príklady scenárov pre oblasť udržateľnej mobility. Podľa jej skúseností, technika scenárov je novým spôsobom. Napríklad v kontexte urbanistického plánovania môže poskytnúť výhody pri príprave politiky v dlhodobých plánoch, avšak ešte bez jej širšej implementácie vo Francúzsku. Generálna riaditeľka sekcie mobility a dopravy Európskej komisie Maria Cristina Marolda a Ries Kamphof z Európskeho metropolitného inštitútu (EMI) debatovali s účastníkmi o potrebách orientácie výskumu do budúcnosti. Ries Kamphof predstavil výskumný program EMI o trvalo udržateľnej mobilite v mestách. Potom účastníci, rozdelení do piatich tematických diskusných skupín, prijímali a modifikovali výskumné programy orientované na danú oblasť: intermodalita, plánovanie, nové typy modality a manažmentu mobility, aspekty správania sa v rámci trvalo udržateľnej mobility a internacionalizácia externalít. Výsledky vypracované v skupinách boli následne prezentované všetkým účastníkom.

Alex Danielle predstavil webovú stránku platformy CORPUS (www.scp-knowledge.eu) a stránku CORPUS-u na Facebooku.

Výmena skúseností

V rámci skupiny orientovanej na plánovanie som prezentoval vlastné skúsenosti a metódy prípravy dopravnoinžinierskych podkladov pre návrhy riešení dopravy v rámci územných plánov, s dôrazom na nevyhnutnosť stanovenia nezávisle premenných štrukturálnych veličín podľa územných entít (urbanisticko-dopravných okrskov), ktoré sú nevyhnutné

V úvode vystúpil Dr. Gerd Sholl, koordinátor projektu CORPUS

Interaktívne cvičenia boli súčasťou programu

Foto: Tomáš Kysel

Foto: Juraj Kostúrik

pre analýzu súčasného stavu a pre vypracovanie prognóz dopravy. V územných plánoch tieto údaje často chýbajú. V rámci územných plánov je najlepšia možnosť ich kvantifikácie. Bez nich je nemožné využívať najnovšie matematické a štatistické metódy, ani navrhovať energetické zásobovanie, vodné hospodárstvo a iné odvetvia spojené so životom príslušného územia. Nie je možné na potrebnej úrovni vypracovať ani dopravnoinžiniersku dokumentáciu (DID) pre expertízne posudzovanie návrhov koncepcií riešenia dopravy, výbery najlepších variantov vedenia trás ciest a ich kategórií ap. DID sa musí vypracovať v súlade s dopravnoinžinierskymi metódami používanými v súčasnosti vo svete. Všetky sú založené na analýzach a matematických metódach výpočtov objemov vznikajúcej dopravy, ich distribúcie do príslušných dopravných a prepravných vzťahov, matematických modelov zaťaženia komunikačných sietí, ktorými sa preukazuje schopnosť siete uspokojiť terajšie i budúce požiadavky na dopravu a prepravu v riešenom území, vrátane spätnej väzby na urbanistický koncept riešenia. DID. Zároveň poskytuje detailné podklady pre dimenzovanie dopravných zariadení, environmentálne výpočty, výpočty ekonomickej efektívnosti investícií do dopravných stavieb atď. V skupine pracovali a diskutovali účastníci z univerzít, REC, výskumníci z Portugalska, Anglicka, Maďarska, Srbska, Holandska. Výsledky diskusií sa predstavili v pléne a zaznamenali v záveroch konferencie.

Nové trendy

Seminár ukončila tvorivá diskusia o nových myšlienkach, spôsoboch a možnostiach, ako zlepšovať interakciu a výmenu skúseností a znalostí, udržať ju aj po workshope. Diskutovalo sa aj o možnostiach zachovania siete CORPUS pre oblasť udržateľnej mobility ako platformy znalostí vysokej hodnoty. Závery zo seminára pripravil Dr. Frieder Rubik v mene konzorcia CORPUS, z ktorých som pri písaní tohto príspevku čerpal aj ja.

Odporúčania

Na všetkých úrovniach štátnej správy a samosprávy by bolo vhodné, aby si politici sami vytvárali vlastné názory aj tým, že si osvoja osobné diskusie s výskumníkmi, a tak sa lepšie pripravili na prijímanie rozhodnutí, vedeli lepšie posudzovať názory svojich poradcov a vyhodnocovať variantné riešenia v rámci rôznych možných scenárov rozvoja a zmien v danej oblasti. Pri rozhodovaní príslušných orgánov je dôležitá zhoda názorov volených zástupcov občanov. Zvýšením sociálneho povedomia, dobrej informovanosti verejnosti a jej spoluúčasti na tvorbe a formulovaní scenárov, ako aj ich hodnotení, sa zvyšuje aj podpora ich prijímania verejnosťou. Je dôležité, aby dobre pripravený politik bol schopný lepšie budovať konsenzus, a tak prispel k prijímaniu prospešných rozhodnutí týkajúcich sa príslušných územných celkov, čo je možné len vtedy, ak sa s nimi stotožní aj verejnosť žijúca v príslušnom územnom celku.

Na záver

Odporúčam zainteresovaným odborníkom, aby sa podrobnejšie oboznámili s materiálmi REC Szentendre a CORPUS-u. Sú vypracované na vysokej odbornej úrovni a môžu byť inšpiratívne aj užitočné a vhodné pre implementáciu do činnosti projektantov i inštitúcií u nás. Udržateľná mobilita obyvateľstva bude aj pre Slovensko veľmi dôležitou úlohou pre politikov, urbanistov aj projektantov v profesii doprava.

Seminár bol pripravený na vysokej organizačnej úrovni pracovníkmi REC Szentendre, Maďarsko. Jeho obsah bol vhodne zostavený, čo sa prejavilo na aktivitách všetkých účastníkov seminára.

Ing. Tomáš Kysel'

METAG

Banská Bystrica

Foto: Juraj Kostúrik

Podnikateľská cena za životné prostredie EÚ 2012

Európsky komisár pre životné prostredie Janez Potočník 24. mája 2012 vyhlásil v rámci Zeleného týždňa víťazov európskych ocenení pre podnikateľov za ochranu životného prostredia (European Business Awards for the Environment, EBAE) za rok 2012. Päť ocenených subjektov získalo uznanie za svoj prínos k udržateľnému rozvoju v týchto kategóriách: inovácie v oblasti riadenia, produktov a postupov, medzinárodná obchodná spolupráca, podnikanie a biodiverzita. V roku 2012 ocenenie získali: Marks & Spencer (Spojené kráľovstvo) za riadenie; Aquamarine Power (Spojené kráľovstvo) za produkt; Umicore (Belgicko) za postup; INENSUS GmbH (Nemecko) za medzinárodnú obchodnú spoluprácu a Slovenské elektrárne, a. s. (Slovensko) za podnikanie a biodiverzitu.

Janez Potočník pri tejto príležitosti uviedol: „Účinné využívanie zdrojov je základným predpokladom vybudovania konkurencieschopnej a udržateľnej Európy. Ocenené spoločnosti dokázali, že je možné a aj žiadateľné skĺbiť zdravý podnikateľský prístup s ochranou životného prostredia. Sú príkladom ekologického rastu v praxi, za čo im patrí môj obdiv.“

Najväčší záujem uchádzačov vyvolala nová kategória Podnikanie a biodiverzita. Víťazi sa vyberali z užšieho zoznamu 14 kandidátov z 9 európskych krajín. Ide o spoločnosti, ktorým sa darí využívať inovácie tak, že sú konkurencieschopné a dosahujú vynikajúce environmentálne výsledky.

Ocenenie za podnikanie a biodiverzitu sa udeľuje spoločnosti, ktorá preukázateľne dosiahla výnimočné výsledky pri zastavení straty biodiverzity a podpore prírodných ekosystémov. Ako prvá ju získala spoločnosť Slovenské elektrárne, a. s., za projekt *Energia pre krajinu – záchrana najväčších živočíšnych druhov v slovenských pohoriach*. Porota vyzdvihla,

že okrem podpory sústavy NATURA 2000 a vytvárania udržateľných verejno-súkromných partnerstiev podnik do projektu zapojil aj zamestnancov a miestne obyvateľstvo. Je vzorom cezhraničnej sociálnej zodpovednosti podnikov a financovania biodiverzity. Pozri <http://www.seas.sk>. Ocenený projekt sa uskutočňoval v území Tatranského národného parku. Ďalšie informácie: <http://ec.europa.eu/environment/awards/>

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky vyhlasuje

2. ročník

CENY SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA KRAJINU

2012

„Nepýtaj sa, čo môže urobiť krajina pre teba. Pýtaj sa, čo môžeš urobiť ty pre svoju krajinu.“
John Fitzgerald Kennedy

Cieľom udeľovania ceny je oceniť aktivity smerujúce ku kvalitnej a udržateľnej starostlivosti o krajinu. Cena Slovenskej republiky za krajinu je čestným vyznamenaním za aktivity, ktoré prispievajú k napĺňaniu Európskeho dohovoru o krajine.

Oprávnení kandidáti:

- miestne a regionálne samosprávy
- združenia miestnych a regionálnych samospráv
- cezhraničné združenia miestnych a regionálnych samospráv
- mimovládne organizácie

Projekt je možné priamo prihlásiť alebo môže byť navrhnutý inou právnickou alebo fyzickou osobou. Kandidáti sa do súťaže prihlasujú na základe realizácie oprávnených projektov starostlivosti o krajinu spĺňajúce kritéria pre posudzovanie Ceny Slovenskej republiky za krajinu. Projekty musia byť v čase predloženia ukončené a využívané verejnosťou najmenej 3 roky.

Dôležité termíny:

- Ukončenie prijímania prihlášok **31. 7. 2012**
- Zverejnenie nominácií **16. 8. 2012 – 20. 8. 2012**
- Slávnostné odovzdávanie ocenení **november 2012**

Bližšie informácie o súťaži a prihlášku nájdete na **www.sazp.sk**

Vyhlasovateľ:

Koordinátor súťaže:

SLOVENSKÁ
AGENTÚRA
ŽIVOTNÉHO
PROSTREDIA

